

Σχέδιο Κοινωνικής Αλλαγής και Εθνικής Ανασυγκρότησης για την **Ελλάδα**

Κώστας Λαπαβίτσας και Χάινερ Φλάσμπεκ

Νομικό παράρτημα του
Πέτρου Μηλιαράκη

Δημοκρατία

Σχέδιο Κοινωνικής Αλλαγής και Εθνικής Ανασυγκρότησης για την **Ελλάδα**

Κώστας Λαπαβίτσας και Χάινερ Φλάσμπεκ

Νομικό παράρτημα του
Πέτρου Μηλιαράκη

index

1. Η αποτυχία της ONE	05
2. Οι Αντίθετες Πορείες Ελλάδας και Γερμανίας	09
3. Ούτε μια πολιτική ένωση, ούτε μια ένωση βασισμένη σε χρηματικές μεταβιβάσεις είναι εύλογες λύσεις για την ONE	13
4. Το πρόγραμμα του ΣΥΡΙΖΑ και οι αδυναμίες του	14
5. Ο ΣΥΡΙΖΑ αντιμέτωπος με την «τριάδα του ανέφικτου» στα πλαίσια της ONE	16
6. Ένα πρόγραμμα κοινωνικής και εθνικής αναγέννησης για την Ελλάδα	18
i. Εθνικό Χρέος: Η επιτακτική ανάγκη μιας βαθιάς διαγραφής	18
ii. Άρση της λιτότητας: Ούτε δημοσιονομικά πλεονάσματα, ούτε ισοσκελισμένοι προϋπολογισμοί	22
iii. Το τραπεζικό σύστημα: Η αποτυχία των ιδιωτικών τραπεζών και η αναγκαιότητα της εθνικοποίησής τους	25
iv. Για την ανακούφιση των χειρότερων συνεπειών της κρίσης και την αποκατάσταση των συνθηκών εργασίας	27
v. Μεσοπρόθεσμη ανασυγκρότηση του παραγωγικού ιστού	30
vi. Εκδημοκρατισμός και μεταρρύθμιση του κράτους	31
7. Στοχεύοντας σε μια συναινετική και κατόπιν διαπραγματεύσεων έξοδο από την ONE 32	35
8. Απαραίτητα βήματα για τη διαχείριση μιας συγκρουσιακής εξόδου από την ONE	36
Οι τεχνικές όψεις της εξόδου	36
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α - Η νομική διάσταση της εξόδου της Ελλάδας από την ONE	44
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β - Το σύστημα κεφαλαιακών και τραπεζικών ελέγχων που εφαρμόστηκε στην Κύπρο τον Μάρτιο του 2013	47
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ - Ο κίνδυνος πληθωρισμού μετά την εισαγωγή του νέου νομίσματος	
Παραπομπές	51

1. Η αποτυχία της ΟΝΕ

Στις αρχές του 2015 η ΟΝΕ πλησιάζει πλέον στην ολοκληρωτική της αποτυχία. Η οικονομία βρίσκεται σε στασιμότητα, ο αποπληθωρισμός έχει γίνει μια πραγματική απειλή και η ανεργία ξεπερνάει το 10 %, με ποσοστά στη Νότια Ευρώπη άνω του 25 %. Η αποτυχία της ΕΕ να αντιμετωπίσει την κρίση της Ευρωζώνης είναι πλέον προφανής. Η ρίζα του προβλήματος βρίσκεται στο μεγάλο χάσμα της ανταγωνιστικότητας προς όφελος της Γερμανίας, το οποίο δημιουργήθηκε από τη γερμανική νεο-μερκαντιλιστική πολιτική που εφαρμόστηκε από τις πρώτες κίολας ημέρες του ευρώ. Εν συντομία, η Γερμανία έχει συστηματικά περιστείλει την αύξηση των εγχώριων μισθών, αποκτώντας έτσι τεράστια πλεονάσματα στις διεθνείς της συναλλαγές. Το χάσμα στην ανταγωνιστικότητα παραμένει κατάφωρα ευρύ, ενώ η Γερμανία έχει αναδειχθεί ως ο κύριος δα-νιστής στην Ευρώπη.

Η απόφαση των ευρωπαϊκών αρχών να αναγκάσουν τις χώρες της περιφέρειας – και ιδιαίτερα της Νότιας Ευρώπης - να υιοθετήσουν προ-κυκλικές πολιτικές σε μια κλίμακα που είχε να εμφανιστεί από το 1930, έχει αποδειχθεί ένα μοιραίο σφάλμα. Το γερμανικό σύνθημα «λιτότητα ως η μόνη λύση» εφαρμόστηκε σε όλες τις χώρες που αναγκάστηκαν να ζητήσουν οικονομική βοήθεια, όταν έγινε αδύνατη η πρόσβασή τους στις παγκόσμιες αγορές κεφαλαίου, ή όταν απο-

κλείστηκαν λόγω των πολύ υψηλών επιτοκίων κατά τη διάρκεια του 2010-11.

Αλλά ακόμη και οι χώρες που δεν αποκλείστηκαν από τις χρηματοπιστωτικές αγορές, είναι τώρα υπό έλεγχο και ωθούνται προς περιοριστικές πολιτικές, καταμεσής της μεγαλύτερης ύφεσης που γνώρισε ποτέ η Νότια Ευρώπη τα τελευταία ογδόντα χρόνια. Η εμμονή με τα λεγόμενα δημοσιονομικά προβλήματα, η φοβία του χρέους και η ανησυχία για την προστασία των συμφερόντων των τραπεζών και των άλλων μεγάλων επιχειρήσεων κυριαρχεί στη συζήτηση και αποτρέπει την όποια κοινωνικά επωφελή λύση.

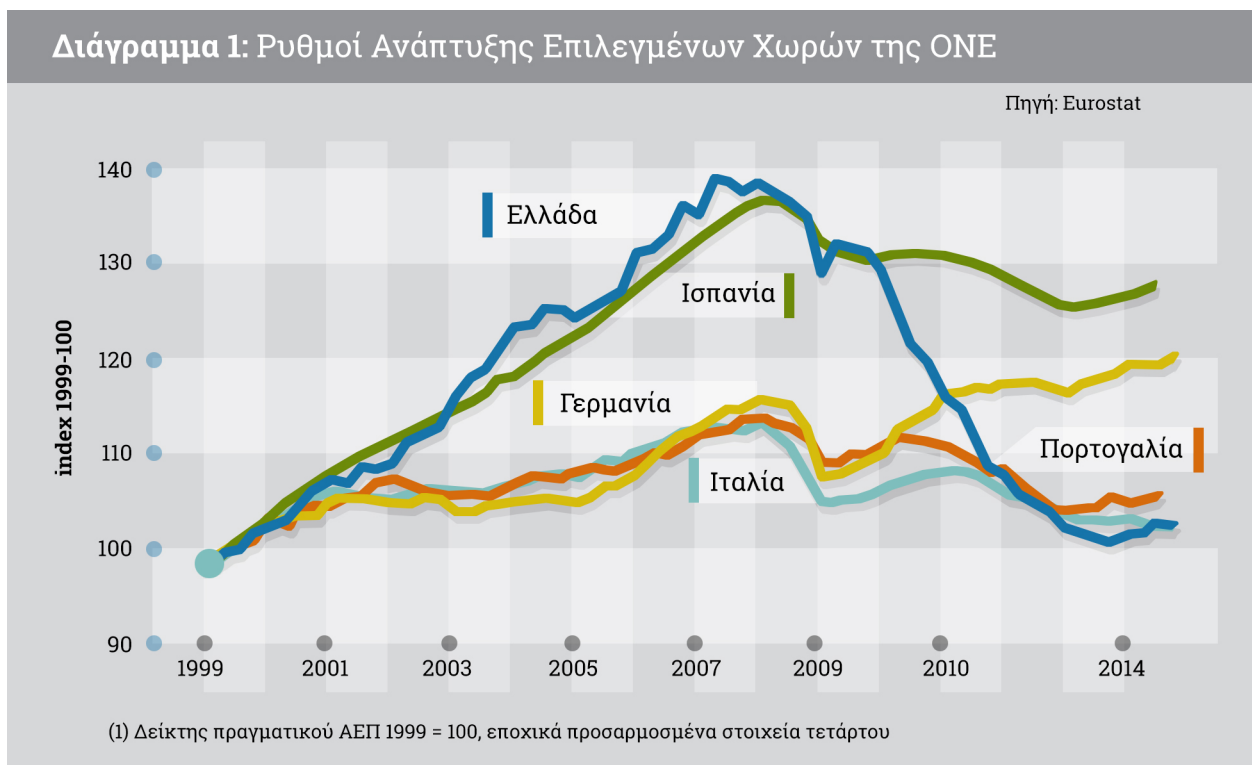
Με τη επίμονη γερμανική κυριαρχία στις εξαγωγικές αγορές και με δεδομένη την άρνηση της Γερμανίας να μεταρρυθμίσει το δικό της οικονομικό μοντέλο, το μέλλον μοιάζει δυσσώωνο για την Ευρωζώνη. Η έλλειψη πολιτικών μέσων για την αντιμετώπιση της ύφεσης, οι όροι που συνδέονται με τα προγράμματα προσαρμογής που επιβλήθηκαν στις οικονομίες σε κρίση, η ίδια η δυσλειτουργική “διαρθρωτική” προσαρμογή και η προοπτική επικείμενου αποπληθωρισμού, έχουν αυξήσει το κόστος της παραμονής εντός της ΟΝΕ σε σημείο τέτοιο, ώστε η πολιτική αναταραχή που καθοδηγείται κατά κανόνα από τη Δεξιά, να απειλεί τη δημοκρατία και την ίδια την ύπαρξη της ΕΕ. Η αποτυχία στην αντιμετώπιση του υψηλού

ποσοστού της ανεργίας και η αυξανόμενη φτώχεια, έχουν ανοίξει το δρόμο στην ακροδεξιά και στα λαϊκιστικά κόμματα τόσο στις δανειοδότηρες χώρες, όσο και στις χώρες οφειλέτες. Απέναντι στους κινδύνους αυτούς, τα οφέλη μιας χώρας ως μέλος της ΟΝΕ είναι μικρά και το πιο σημαντικό, συρρικνώνονται πολύ γρήγορα.

η δημοσιονομική πολιτική, ούτε κανένα άλλο σύνθετο οικονομικό εργαλείο είναι διαθέσιμο σε αυτές τις χώρες, ώστε να τονώσουν την οικονομία τους μετά την απότομη ύφεση που έχουν υποστεί. Στην περίπτωση της Ελλάδας δε τα πράγματα πήραν το χαρακτήρα οικονομικής κατάρρευσης (βλ. Διάγραμμα 1):

Η αποδιάρθρωση των κεφαλαιαγορών στην ΟΝΕ μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση έχει μειώσει

Διάγραμμα 1: Ρυθμοί Ανάπτυξης Επιλεγμένων Χωρών της ΟΝΕ

δραματικά τα οφέλη από τη συμμετοχή μιας χώρας στη νομισματική ένωση και από την αποδοκίματη κοινή νομισματική πολιτική. Σχεδόν πέντε χρόνια μετά από το ξέσπασμα της κρίσης στην Ευρωζώνη τα πράγματα δεν έχουν αλλάξει σημαντικά. Η μερική επιστροφή στις κεφαλαιαγορές της Ιρλανδίας της Ισπανίας και της Ελλάδας έγινε με εξαιρετικά υψηλό τίμημα, καθώς οι χώρες αυτές υποχρεώθηκαν να πληρώσουν πολύ υψηλό επιτόκιο στα ομόλόγα τους, λαμβάνοντας υπόψη ότι ήταν σε ύφεση και αποπληθωρισμό. Αλλά ακόμα χειρότερο ήταν το ιστορικά πρωτοφανές κόστος της προσαρμογής που έπρεπε να δεχθούν για να φτάσουν σε αυτό το σημείο.

Την ίδια στιγμή, οι νομισματικές συνθήκες (πραγματικά επιτόκια και πραγματικές συναλλαγματικές ισοτιμίες) είναι σαφώς δυσμενέστερες στις χώρες που αντιμετώπισαν εξωτερικά ελλείμματα σε σύγκριση με εκείνες που παράγουν πλεονάσματα. Οι χώρες με πλεονασματικά ισοζύγια έχουν πολύ χαμηλά επιτόκια στα κρατικά τους ομόλογα βάζοντας έτσι τις βάσεις για εύκολη διαμόρφωση των προϋπολογισμών τους, ενώ οι καλοήθειες νομισματικές συνθήκες συμβάλλουν επίσης στην τόνωση των οικονομιών τους.

Επιπλέον, η περιορισμένη δυνατότητα άντλησης κεφαλαίων από τις κεφαλαιαγορές δεν έχει απομακρύνει τους περιορισμούς που έχουν επιβληθεί στην εγχώρια οικονομική πολιτική. Ούτε

Η ΟΝΕ συνολικότερα, εφαρμόζοντας ταυτόχρονα «διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις» στην αγορά εργασίας διαφόρων χωρών έχει επιφέρει δραματική πτώση της εγχώριας ζήτησης συμβάλλοντας στην κατάρρευση των εμπορικών ροών. Η επίπτωση της περικοπής των μισθών στις χώρες όπου η εγχώρια ζήτηση υπερβαίνει σε μεγάλο

βαθμό την εξωτερική ζήτηση (για παράδειγμα, στη Γαλλία, στην Ιταλία, στην Πορτογαλία και στην Ισπανία η εγχώρια ζήτηση ανέρχεται στα τρία τέταρτα της συνολικής ζήτησης, σε αντίθεση με την Ιρλανδία, όπου το μερίδιο των εξαγωγών του ΑΕΠ είναι πάνω από 100%) είναι η άμεση μείωση της συνολικής ζήτησης. Με τον τρόπο αυτόν, η ελαστικότητα που έχει επιβληθεί στην αγορά εργασίας με τη μορφή της περικοπής των μισθών έχει αυξήσει την ανεργία αντί να την μειώσει, όπως περίμενε η τρόικα.

Ως εκ τούτου, υπήρξε μια εξαιρετικά ισχυρή συσχέτιση ανάμεσα στην προσαρμογή που ζητήθηκε από την τρόικα και την οικονομική ύφεση στις χώρες της περιφέρειας της ΟΝΕ. Όσο πιο πιστά οι χώρες ακολουθούν τη συνταγή της τρόικα, τόσο περισσότερο οι οικονομίες τους συρρικνώνονται ή ακόμα και καταρρέουν. Η Γαλλία και η Ιταλία οι οποίες μέχρι σήμερα έχουν αρνηθεί να ακολουθήσουν τις συνταγές της τρόικα περί «ελαστικότητας» (με την αύξηση των μισθών και την αύξηση του κόστους απασχόλησης να είναι μόνο ελαφρά μειωμένες), παρουσίασαν σημαντική επιβράδυνση της ανάπτυξης αλλά όχι απότομη ύφεση. Αντίθετα, οι χώρες που έχουν υποστεί από το 2010 τη «θεραπεία» της τρόικα αντιμετωπίζουν εκπληκτική πτώση.

Παραδόξως, οι χώρες που έχουν προχωρήσει αρκετά στον δρόμο της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας μέσω της μείωσης των μισθών, προσφέρουν τελικά την απόδειξη ότι αυτός ακριβώς ήταν ο λάθος τρόπος για να πάει μπροστά η ΟΝΕ. Και ακόμα χειρότερα από αυτό: η βάνουση λογική της προσαρμογής που επιβάλλεται σε ορισμένες μικρότερες χώρες σημαίνει ότι οι άλλες, όπως η Γαλλία και η Ιταλία, δεν θα μπορούσαν να εφαρμόσουν την ίδια προσαρμογή χωρίς να διακινδυνεύσουν μια σημαντική πολιτική αποσταθεροποίηση. Αν η Γαλλία και η Ιταλία ακολουθούσαν

τον τρόπο που η τρόικα πρότεινε, είναι σχεδόν βέβαιο ότι ολόκληρη η Ευρωζώνη θα έμπαινε σε ύφεση, ως αποτέλεσμα της κατακόρυφης πτώσης των τιμών και του μακράς διάρκειας αποπληθωρισμού.

Είναι δύσκολο να φανταστεί κάποιος ότι τα δημοκρατικά καθεστώτα στη Γαλλία και την Ιταλία θα μπορούσαν να επιβιώσουν μετά από ένα τέτοιο γεγονός. Είναι επίσης πιθανό τα ριζοσπαστικά κόμματα της άκρας δεξιάς να αποκτήσουν δεσπόζουσα θέση στην προεκλογική εκστρατεία στρεφόμενα εναντίον της Ευρώπης και του ευρώ. Από την άλλη πλευρά, εάν η Γαλλία και η Ιταλία δεν προσαρμοστούν, τότε οι οικονομίες τους θα καταστραφούν ολοκληρωτικά από τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα, καθώς καθίσταται αδύνατη η ευημερία με βάση το ισορροπημένο εμπόριο. Τα ελλείμματά τους στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών θα συνεχίσουν να αυξάνονται βάζοντας σε κίνδυνο ολόκληρο το οικονομικό οικοδόμημα. Τελικά, εάν η Γαλλία και η Ιταλία δεν εφαρμόσουν το πρόγραμμα προσαρμογής της τρόικα και η Γερμανία δεν αλλάξει τη στάση της στην οικονομική της πολιτική, το τέλος του ευρώ ως κοινού νομίσματος θα είναι μόνο θέμα χρόνου.

Εν ολίγοις, οι συσσωρευμένες αποκλίσεις κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων της ΟΝΕ και η τρομακτική φύση των προγραμμάτων προσαρμογής έχουν θέσει την ίδια την επιβίωση της ΕΕ υπό αμφιβολία. Παρ' όλα αυτά, οι ευρωπαϊκοί φορείς χάραξης πολιτικής φαίνεται να αγνοούν αυτό το γεγονός. Και είναι ακόμη λιγότερο πρόθυμοι να συμμετάσχουν σε μια πολιτική προσπάθεια ώστε να αλλάξει η συνολική οικονομία και να σταματήσουν οι αυξανόμενες αποκλίσεις εντός της ΟΝΕ. Η προοπτική της αποσύνθεσης και της ενδεχόμενης κατάρρευσης της Ένωσης δεν μπορεί πλέον να αγνοηθεί.

1* http://www.deutschlandfunk.de/schuldenstreit-mit-griechen2and-schaeuble-bin-sehr-skeptisch.694.de.html?dram:article_id=311734

2. Οι Αντίθετες Πορείες Ελλάδας και Γερμανίας

Στις 16 Φεβρουαρίου 2015, στην αρχή των διαπραγματεύσεων μεταξύ της νέας Ελληνικής

κυβέρνησης και των Ευρωπαϊκών θεσμών, ο Γερμανός Υπουργός Οικονομικών Βόλφγκανγκ

Σόιμπλε σε μία συνέντευξή του στον ραδιοφωνικό σταθμό Deutschlandfunk έκανε σαφές ότι:

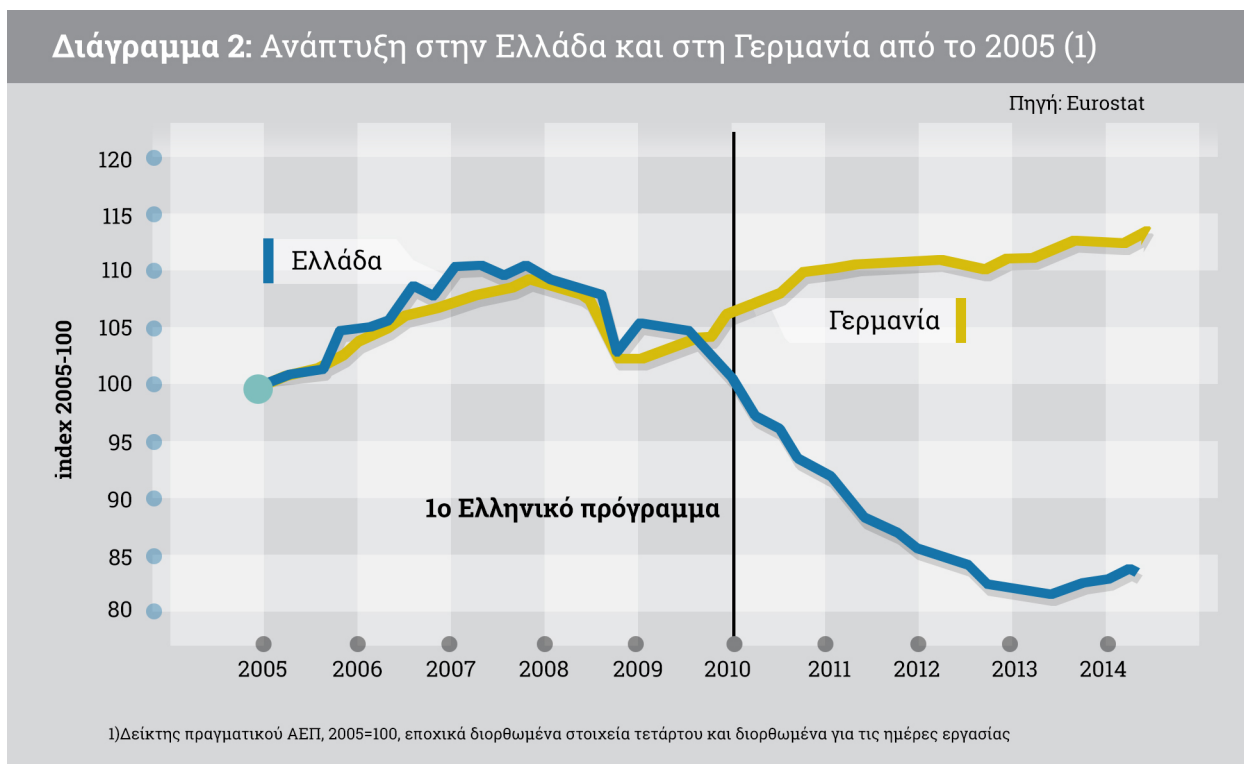
“η Ελλάδα (οφείλει να συνεχίσει) την πορεία που θα την οδηγήσει σταδιακά στην επανόρθωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της [...] Η Ελλάδα ήταν σε αυτήν την τροχιά μέχρι στιγμής και οφείλει να συνεχίσει τις πολιτικές που εφαρμόζει τα τελευταία αυτά χρόνια, η ανεργία οφείλει να μειωθεί, η Ελληνική οικονομία θα πρέπει να ανακάμψει και να λειτουργήσει ξανά ορθά. Αν ακολουθήσουν αυτή την κατεύθυνση, τότε θα τα καταφέρουν.”

Εάν ήταν αλήθεια ότι η Ελληνική οικονομία ανακάμπτει, εάν η Ελλάδα ήταν όντως όρθια, εάν η ανεργία πραγματικά μειωνόταν (και όχι μόνο στους στατιστικούς δείκτες) και οι όροι εργασίας

Γερμανός Υπουργός Οικονομικών, ή έλπιζε ότι θα πίστευε ο υπόλοιπος κόσμος. Οι εκτιμήσεις του για την ελληνική πραγματικότητα δεν θα μπορούσαν να είναι πιο μακριά από την αλήθεια.

Από την αρχή του 2000 και μέχρι τη διεθνή κρίση του 2007-2009 η Ελληνική οικονομία απέδωσε αξιοσημείωτα καλά, όπως ήδη παρουσιάστηκε στο Διάγραμμα 1. Τα πραγματικά προβλήματα της Ελλάδας ξεκίνησαν με την παγκόσμια ύφεση που ξέσπασε στον απόηχο της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008. Όπως αναδεικνύεται στο Διάγραμμα 2, η Ελληνική οικονομία πήρε την κατηφόρα πολύ γρηγορότερα από την Γερμανική οικονομία και δεν ανέκαμψε ποτέ.

Εικόνα 2: Ανάπτυξη στην Ελλάδα και στη Γερμανία από το 2005 (1)

στην Ελλάδα γινόταν καλύτεροι, τότε ο Σόιμπλε ίσως όντως να είχε κάνει μια ορθή παρατήρηση. Η επιμονή του ότι η Ελλάδα οφείλει να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της και να συνεχίσει να τηρεί τις πολιτικές λιτότητας του προγράμματος προσαρμογής θα είχε κάποιο νόημα. Όμως η θέση του Γερμανού Υπουργού Οικονομικών ήταν λάθος από την αρχή. Τα αποτελέσματα - οι συνέπειες - των μέτρων λιτότητας που εφαρμόστηκαν για πέντε σχεδόν χρόνια, έφεραν τα εντελώς αντίθετα αποτελέσματα από αυτά που πίστευε ο

Η «διάσωση» της Ελλάδας από την Τρόικα έγινε στα πλαίσια αυτής της πραγματικότητας και το «προτεινόμενο φάρμακο» ήταν σε μεγάλο βαθμό γερμανικής έμπνευσης. Τον Μάιο του 2010 η Ελλάδα υπέγραψε το Μνημόνιο Συνεννόησης (MoU - Memorandum of Understanding) και έλαβε τις αναγκαίες χρηματοδοτήσεις για να διατηρήσει την πιστωτική της φερεγγυότητα. Εντούτοις, το φάρμακο απεδείχθη τοξικό. Μεταξύ Μαΐου 2010 και Δεκεμβρίου 2013 η συνολική οικονομική παραγωγή και τα πραγματικά μέσα εισοδήματα

έπεσαν σχεδόν κατά 20%. Όπως φαίνεται στους πλέον πρόσφατους δείκτες η κατάσταση δεν έχει βελτιωθεί σημαντικά από την αρχή του 2015.

Η ξεκάθαρη και αναντίρρητη αλήθεια είναι ότι η "ορθή πορεία" που επέβαλαν στην Ελλάδα οι "σωτήρες" της έχει οδηγήσει σε μια οικονομική καταστροφή χωρίς προηγούμενο. Και αυτή είναι η αλήθεια την οποία ο Βόλφγανγκ Σόιμπλε μαζί με πολλούς άλλους πολιτικούς από την Ευρώπη και την Ελλάδα, αρνούνται σταθερά να παραδεχθούν, ή έστω να αναλογισθούν και να μελετήσουν. Σύμφωνα με τηνοπτική τους, η ελληνική οικονομία είχε ήδη αναιμικές επιδόσεις πριν από την έκρηξη της κρίσης το 2008: η Ελλάδα βίωνε μια φούσκα εύκολων πιστώσεων, εκτεταμένης διαφθοράς, σταθερής φοροδιαφυγής και όλοι οι Έλληνες πολίτες ζούσαν πέραν των δυνατοτήτων τους. Στην πραγματικότητα όμως, όλα αυτά τα επιχειρήματα είναι εξαιρετικά ψευδή.

Η εκτεταμένη διαφθορά είναι φυσικά κατακριτέα, εντούτοις υφίσταται σε πολλές χώρες οι οποίες φαίνεται να μην έχουν κανένα πρόβλημα στο να λαμβάνουν την αναγκαία ρευστότητα από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Εφόσον μια χώρα επιδεικνύει εμπορικό πλεόνασμα τότε ο δανεισμός δεν είναι ποτέ πρόβλημα, είτε υπάρχει σε αυτή διαφθορά είτε όχι. Επιπρόσθετα, από τη στιγμή που για πολλές χώρες ανά τον κόσμο είναι δυνατή η οικονομική τους ευρωστία παρά τους σχετικά υψηλούς δείκτες διαφθοράς, συμπεραίνει κανείς ότι η εκτεταμένη ύπαρξη διαφθοράς στην Ελλάδα δεν θα μπορούσε ποτέ να είναι ο μόνος λόγος μιας οικονομικής κατάρρευσης όπως η πτώση του ΑΕΠ κατά 20% μεταξύ του 2010 και του 2013. Η διαφθορά εξάλλου δεν μεγάλωσε απότομα στην Ελλάδα μετά το 2010. Τα φαινόμενα διαφθοράς ήταν εκεί όταν η ελληνική οικονομία άκμαζε στις αρχές του 2000 και δεν αποτέλεσε εμπόδιο στην ανάπτυξη. Η διαφθορά δεν συνδέεται λοιπόν με την κατάρρευση της Ελληνικής οικονομίας.

Το ίδιο επιχειρήμα ισχύει και για τη διαδεδομένη φοροδιαφυγή. Πρόκειται για μία μάλιστα πιθανότατα μεγαλύτερη και από την διαφθορά, αλλά ακόμα και σε αυτήν την έκταση δε θα μπορούσε να προκαλέσει την οικονομική κατάρρευση μιας χώρας σε 2 ή 3 χρόνια μόλις. Επιπλέον, δε μπορεί να είναι η αιτία μιας τέτοιας "βουτιάς" όπως αυτή της ελληνικής οικονομίας, και δεν υπάρχει λόγος

να πιστέψουμε -ούτε και υπάρχουν οικονομικά στοιχεία που να το υποστηρίζουν- ότι το πρόβλημα της φοροδιαφυγής επιδεινώθηκε σημαντικά μετά το 2010. Το πρόβλημα υπήρχε ήδη στην Ελλάδα για δεκαετίες και πολύ πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση του 2008. Η χαλαρή φορολογική ηθική ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη από την αρχή του 2000 όταν η ελληνική οικονομία είχε αρκετά καλές επιδόσεις.

Η ίδια συλλογιστική μπορεί να εφαρμοστεί και στα υπόλοιπα φαινόμενα, όπως η ανεπαρκής δημόσια διοίκηση, η έλλειψη κτηματολογίου, οι αναποτελεσματικές κρατικές επιχειρήσεις, τα οποία σύμφωνα με κάποιους προκάλεσαν -ή συνεισέφεραν- στην ελληνική οικονομική καταβάρθρωση. Όλοι αυτοί οι παράγοντες είναι όντως δυσλειτουργικοί σε ότι αφορά μιας σύγχρονη οικονομία, αλλά δεν αποτελούν έγκυρη αιτιολόγηση της απότομης και τραγικής καταβάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας.

Το επιχειρήμα όμως του Βόλφγανγκ Σόιμπλε ότι οι Έλληνες έζησαν πάνω από τις δυνατότητές τους και ότι η ελληνική οικονομία δεν ήταν ανταγωνιστική, έχει μια δόση αληθείας. Είναι μείζονος σημασίας να γίνει αντιληπτό ότι η φθίνουσα ελληνική ανταγωνιστικότητα εντός της Νομισματικής Ένωσης όντως ευθύνεται για την κατάρρευση της ελληνικής οικονομίας έως και σήμερα. Μετά το 2000 -αφότου η Ελλάδα εισήλθε στη Νομισματική Ένωση- και για πολλά χρόνια, ο πληθωρισμός της ελληνικής οικονομίας αυξανόταν με ρυθμούς σημαντικά ταχύτερους από το στόχο του 2% της ΕΚΤ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, τα εισαγόμενα προϊόντα και οι υπηρεσίες να γίνονται συστηματικά σημαντικά φθηνότερα από τα εγχώρια. Κατά συνέπεια, η Ελλάδα άρχισε να συσσωρεύει ένα μεγάλο έλλειμμα στο ισοζύγιο συναλλαγών, το οποίο έφτασε στο δυσθεώρητο επίπεδο του 15% του ΑΕΠ μέχρι το 2008-9. Αναμφισβήτητα, από το 2000 και έπειτα τα ελληνικά προϊόντα έγιναν υπερβολικά ακριβά εντός της Νομισματικής Ένωσης με συνέπεια η ελληνική οικονομία να μην είναι επαρκώς ανταγωνιστική όταν χτυπήθηκε από την κρίση.

Εάν ο Σόιμπλε έχει εν μέρει δίκιο μιλώντας για την Ελλάδα που ζούσε "πάνω από τις δυνατότητές της" -υπό την έννοια ότι συσσωρεύε ελλείμματα στο ισοζύγιο συναλλαγών από το 2000- είναι εξίσου ορθό να πούμε ότι και η Γερμανία ζούσε

κάτω από τις δικές τις δυνατότητες. Ένας θεμελιώδης νόμος της παγκόσμιας οικονομίας λέει ότι μια χώρα μπορεί να καταναλώνει συστηματικά περισσότερα από όσα παράγει μόνο όταν μια άλλη χώρα συστηματικά καταναλώνει λιγότερα από όσα παράγει. Δεν υπάρχουν ελλείμματα χωρίς πλεονάσματα στην παγκόσμια οικονομία και με αυτό το δεδομένο, δεν υπάρχουν παγκόσμιοι οφειλέτες χωρίς διεθνείς δανειστές. Αντίστοιχα, η ανταγωνιστικότητα είναι σχετική: η ανταγωνιστικότητα μιας χώρας είναι “υπερβολικά χαμηλή” μόνο εάν η αντίστοιχη ανταγωνιστικότητα των εμπορικών της εταίρων είναι “υπερβολικά υψηλή”.

Τέτοια θεμελιώδη προβλήματα υποτίθεται ότι δεν θα ανέκυπταν εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πολύ περισσότερο εντός της Νομισματικής Ένωσης. Σε τελική ανάλυση, οι διαφορές στα επίπεδα παραγωγικότητας και ανάπτυξης μεταξύ των χωρών που συμμετέχουν σε μια νομισματική ένωση δεν είναι κατ’ανάγκη πρόβλημα, εφόσον τα μισθολογικά επίπεδα και οι μισθολογικές αυξήσεις διατηρούνται σε αναλογία με την αύξηση της παραγωγικότητας. Η συστηματική παρουσία χασμάτων και αποκλίσεων στην ανταγωνιστικότητα των χωρών εντός της Νομισματικής Ένωσης θα μπορούσε να έχει αποφευχθεί εάν όλες οι χώρες συμμορφώνονταν με τη ρήτρα πληθωρισμού 2% που είχε τεθεί από την ΕΚΤ.

Τα πραγματικά αίτια της δυσλειτουργίας της Ευρωζώνης βρίσκονται στη Γερμανία, δεδομένου του οικονομικού της μεγέθους και του ρόλου της. Η Γερμανία υπέσκαπτε τους εμπορικούς της εταίρους ασκώντας δραματικές πιέσεις στους εγκώριους μισθούς από τα τέλη του 1990, καθώς οι μισθολογικές αυξήσεις που έδινε υπολείπονταν κατά πολύ της παραγωγικής της ανάπτυξης. Αυτή είναι η άλλη όψη της κρίσης της Ευρωζώνης και η αληθινή της αιτία, παρότι είναι ένα επιχείρημα που η γερμανική κυβέρνηση αρνείται να εξετάσει. Φαίνεται μάλιστα, πως η κυβέρνηση της Γερμανίας θεωρεί πως η ανταγωνιστικότητα μια χώρας δεν είναι μία σχετική έννοια, αλλά ένα απόλυτο μέγεθος. Αυτός είναι και ο λόγος που η γερμανική κυβέρνηση θεωρεί πως τα συσσωρευόμενα πλεονάσματα εντός της Γερμανίας δεν αποτελούν πρόβλημα για τους άλλους. Κατ’ αυτήν τη “λογική”, εάν οι υπόλοιπες χώρες αλλά και η Ευρωζώνη συνολικά, δε μπόρεσαν να βγουν από την πιο μακροχρόνια ύφεση στην ιστορία, ο λόγος δεν μπορεί να είναι άλλος παρά η απροθυ-

μία τους να πράξουν όπως η Γερμανία.

Η απώλεια ανταγωνιστικότητας είναι ένα πρόβλημα που η Ελλάδα δε θα μπορούσε να έχει επιλύσει μόνη της γιατί δεν είναι αποκλειστικά υπεύθυνη γι’ αυτό. Από το 2010 η Ελλάδα υποχρεώθηκε να μειώσει το κενό ανταγωνιστικότητας της μέσω μιας αποπληθωριστικής στρατηγικής που επιβλήθηκε από την Τρόικα της ΕΕ, της ΕΚΤ και του ΔΝΤ. Μέχρι τις αρχές του 2015 δεν είχε πραγματικά επιτύχει το στόχο και παρέμενε αδύνατον να ανταγωνιστεί τη Γερμανία. Αλλά καθώς η Ελλάδα δε μπορούσε να ανταγωνιστεί με αποτελεσματικότητα -τόσο εντός όσο και εκτός της Ευρωζώνης- ήταν και αδύνατον να αποπληρώσει τα εξωτερικά της χρέη. Ταυτόχρονα, η Γερμανία δε σταμάτησε ούτε στιγμή να ακολουθεί την τακτική της “μισθολογικής μετριοπάθειας”, παραβιάζοντας συστηματικά τον Ευρωπαϊκό στόχο πληθωρισμού προς τα κάτω. Χωρίς τη διόρθωση αυτών των πολιτικών από μέρους της Γερμανίας, δε μπορεί να υπάρξει τέλος της κρίσης στην Ελλάδα και στις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης -συμπεριλαμβανομένων της Γαλλίας και της Ιταλίας.

Η νέα κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ στην Ελλάδα εξελέγη ώστε να τερματίσει τις καταστροφικές πολιτικές που επιβλήθηκαν από την Τρόικα. Ούτως ή άλλως, δεν είναι δυνατόν να επιφέρεις μια τέτοια τεράστια προσαρμογή με καταστροφικές κοινωνικές συνέπειες σε μια χώρα και να πιστεύεις ότι ο λαός της δε θα αντιδράσει. Το 2015 ο ελληνικός λαός χρησιμοποίησε τη μόνη δημοκρατική οδό που είχε: καταψήφισε την επικίνδυνα ασταθή κυβέρνηση Νέας Δημοκρατίας -ΠΑΣΟΚ. Από τότε έγινε ξεκάθαρο ότι οι πολιτικοί των χωρών του πυρήνα της Ευρωζώνης -και ειδικά της Γερμανίας- έχουν ξεκινήσει μια στρατηγική (δολιο)φθοράς απέναντι στη νέα κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ. Το μήνυμα στην ελληνική κυβέρνηση είναι ευθύ και ξεκάθαρο: Παραδοθείτε! Παραμένει αβέβαιο αν κάποτε οι χώρες που βρίσκονται στην ηγεσία της Ευρωζώνης θα διαπραγματευτούν – πόσο μάλλον θα συμβιβαστούν- με μια κυβέρνηση της Αριστεράς. Από τη δική τους σκοπιά, εάν ο ΣΥΡΙΖΑ αποτύχει θα σταλεί ένα σαφές μήνυμα στους λαούς -και ψηφοφόρους- της Ευρώπης για να πειθαρχήσουν.

Η ευθύνη για τις καταστροφικές εξελίξεις εντός της Ευρωζώνης βρίσκεται κυρίως στη Γερμανία, η οποία αρνήθηκε από την αρχή κιόλας της νομι-

σματικής ένωσης να αναγνωρίσει και να τηρήσει τους βασικούς κανόνες του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Η αλήθεια παραμένει απλή: Η Γερμανία πεισματικά αρνείται να δεχτεί πως ο κυρίαρχος λόγος του οικονομικού, πολιτικού και κοινωνικού χάους που έχει επικαθίσει σα μάζιγα στην

Ευρώπη εδώ και αρκετά χρόνια είναι η ίδια της η απροθυμία να συμβαδίσει με τους κανόνες, και παραβαίνοντάς τους συστηματικά διατηρεί τους εγχώριους μισθούς της σε χαμηλά επίπεδα υπερβαίνοντας αρνητικά το στόχο πληθωρισμού της ΕΚΤ.

3. Ούτε μια πολιτική ένωση, ούτε μια ένωση βασισμένη σε χρηματικές μεταβιβάσεις είναι εύλογες λύσεις για την ΟΝΕ

Αρκετοί άνθρωποι, ακόμη και εντός της Αριστεράς, που υπό φυσιολογικές συνθήκες είναι ρεαλιστές ονειρεύονται μια πολιτικά πλήρως ενοποιημένη Ευρώπη, η οποία θα βοηθούσε να ξεπεραστούν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει η παρούσα ΟΝΕ. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πρόκειται για μια εξαιρετικά αβάσιμη ιδέα που δεν θα έπρεπε να καθοδηγεί την πολιτική πρακτική κανενός. Η βασική της αδυναμία τους βρίσκεται στο ότι δεν υπάρχει και δεν πρόκειται να υπάρξει ένας Ευρωπαϊκός «δήμος» ο οποίος θα υποστήριζε μια λειτουργική πολιτική ένωση στην Ευρώπη. Τα δημοκρατικά δικαιώματα των Ευρωπαίων πολιτών θα καταπατηθούν με τον πιο σκληρό τρόπο σε οποιαδήποτε περαιτέρω προσπάθεια να παρακαμφθούν τα έθνη κράτη της Ευρώπης, με την ελπίδα να δημιουργηθεί ένα Ευρωπαϊκό “υπερκράτος” ή μια πολιτική ένωση. Ο μηχανισμός της ΕΕ παρέκαμπε συχνά στην πορεία της κρίσης τις δημοκρατικές διαδικασίες των κρατών μελών της ΟΝΕ, ακόμη και διορίζοντας μη ψηφισμένους πρωθυπουργούς όπως συνέβη στην Ελλάδα και στην Ιταλία. Αυτό είναι ένας απογοητευτικός οιωνός.

Η εμφανής αδυναμία και η άρνηση να συζητηθούν με ειλικρίνεια οι λόγοι για την αποτυχία της ΟΝΕ κατά τη διάρκεια των πέντε τελευταίων ετών, δείχνει πόσο μακριά η μία από την άλλη εί-

ναι οι χώρες της Ευρώπης. Είναι απλώς ανοησία να πιστεύει κάποιος πως σε αυτές τις χώρες, με το υπάρχον πολιτικό σύστημα, μπορεί να υπάρξει κοινή αντίληψη για μια γνήσια πολιτική ένωση και επιπλέον ότι η αντίληψη αυτή μπορεί να συνοδεύεται από ενισχυμένες δημοκρατικές διαδικασίες.

Η ως τώρα εμπειρία δείχνει ότι, με δεδομένη την προφανή αδυναμία των Ευρωπαϊκών θεσμών να διαχειριστούν ένα πολύπλοκο σύστημα όπως είναι η ΟΝΕ, η νομισματική ένωση ήταν ένας πολύ φιλόδοξος στόχος για την ΕΕ. Η αρχική προσπάθεια να αναπτυχθεί ταχέως από νομισματική σε πολιτική ένωση απέτυχε παταγωδώς, αφήνοντας την Ευρώπη σε χειρότερη κατάσταση από πριν.

Η ρίζα της αποτυχίας της ΟΝΕ βρίσκεται στο Γερμανικό οικονομικό μοντέλο όπως αναλύθηκε παραπάνω. Οι ευρωπαϊκές χώρες αδυνατούσαν να αμφισβητήσουν το γερμανικό μοντέλο ανοιχτά και να πείσουν έτσι τη Γερμανία ότι δεν συνέφερε ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρώπης αντί της συνεργασίας και ειδικά μεταξύ των κρατών-μελών που συμμετέχουν στη νομισματική ένωση. Η Γερμανία αναδείχθηκε στην κυρίαρχη δύναμη εντός ΕΕ, υπαγορεύοντας τους όρους της σε άλλες χώρες, επηρεάζοντας κρίσιμα την πολιτική συζήτηση σε επίπεδο

ΕΕ και προστατεύοντας με ζήλο το πλεονέκτημά της αυτό. Αναγνωρίζοντας λοιπόν πως η έλλειψη συνεργασίας είναι πλέον γεγονός, είναι αναγκαίο να μετασχηματίσουμε τις θεσμικές συμφωνίες, δημιουργώντας αυτές που χρειάζονται για έναν νέο καταμερισμό εργασίας στην Ευρώπη, ο οποίος δεν θα δημιουργεί εθνικές προστριβές.

Αν η νομισματική ένωση αποσυναρμολογηθεί, τότε θα μπορεί η κάθε χώρα να χρησιμοποιήσει τη νομισματική υποτίμηση ως ένα μέτρο οικονομικής πολιτικής και έτσι να αποκρούσει τις προσπάθειες κάποιων χωρών να κυριαρχήσουν οικονομικά πάνω σε άλλες. Η υποτίμηση είναι ο πιο συχνά χρησιμοποιούμενος μηχανισμός της σύγχρονης οικονομικής ιστορίας για να αντιμετωπίσει μία χώρα επιθετικές συμπεριφορές χωρίς να κινδυνεύει η ίδια να γίνει προτεκτοράτο. Επιπλέον, ένα σύστημα ομαλών υποτιμήσεων (και ανατιμήσεων από την άλλη πλευρά) ίσως να διατηρήσει τη βασική ιδέα πάνω στην οποία θεμελιώθηκε η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, δηλαδή ότι κάποιος βαθμός ελεύθερου εμπορίου είναι καλύτερος από την αυτάρκεια.

Ακόμη, ο σχηματισμός μιας ένωσης βασισμένης σε χρηματικές μεταβιβάσεις ώστε να υποστηριχτεί η ΟΝΕ, δεν είναι ούτε δυνατή, ούτε επιθυ-

μητή μεταξύ των ανεξάρτητων και κυρίαρχων εθνών της Ευρώπης. Ακόμη και στη Γερμανία- μια χώρα με κοινή γλώσσα και ιστορία- οι χρηματικές μεταβιβάσεις που εδραιώθηκαν για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα από τη νομισματική ένωση της Δυτικής και Ανατολικής Γερμανίας, δεν μπόρεσαν να επιφέρουν την αρμονική συνύπαρξη μεταξύ των δύο μερών. Συχνά μάλιστα προκαλούσαν πολιτικές προστριβές.

Δεν υπάρχει κανένα κράτος μέλος της ΕΕ ο λαός του οποίου να δεχθεί να εξαρτηθεί από τη γερμανική χρηματοδότηση με στόχο την εξισορρόπηση των οικονομικών ανισομετριών και έτσι ώστε να αποφεύγεται η προσφυγή στις αγορές κεφαλαίου. Από την άλλη πλευρά, η Γερμανία και άλλες ισχυρές χώρες αντιμετωπίζουν γιγάντιες υποκειμενικές και αντικειμενικές δυσκολίες στο να πείσουν τους πολίτες τους να χρηματοδοτήσουν προσωρινά τους "τεμπέληδες του Νότου" και η ακροδεξιά επωφελείται από τις επικίνδυνες αυτές τάσεις. Με τη θεσμοθέτηση ενός συστήματος δημοσιονομικών χρηματικών μεταβιβάσεων ώστε να γίνουν διαχειρίσιμα τα θέματα προϋπολογισμού και άλλων ανισομετριών της ΟΝΕ, ανοίγει η προοπτική μίας βαθιάς εθνικιστικής προστριβής.

2* Flassbeck and Lapavistas, 2015. - 3* The so-called "Six-Pack" comprises five Regulations and one Directive. See, Regulation (EU) No 1173/2011, Regulation (EU) No 1174/2011, Regulation (EU) No 1175/2011, Regulation (EU) No 1176/2011, Regulation (EU) No 1177/2011, Council Directive (EU) 2011/85/EU. The "Two-Pack" consists of two Regulations. See, Regulation (EU) No 472/2013, Regulation (EU) No 473/2013.

4. Το πρόγραμμα του ΣΥΡΙΖΑ και οι αδυναμίες του

Αν η αντίδραση των ευρωπαϊκών Αρχών στην κρίση της ευρωζώνης ήταν κάκιστη, η απάντηση της ευρωπαϊκής Αριστεράς την πρόκληση από την αναταραχή και τη συντηρητική σκλήρυνση της ΟΝΕ δεν ήταν ακριβώς εντυπωσιακή. Η Αριστερά εν γένει, σύρθηκε πίσω από τις εξελίξεις και απέτυχε να κεφαλαιοποιήσει την πιο βαθιά κρίση του ευρωπαϊκού καπιταλισμού από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Χαρακτηριστική ήταν η ανικανότητα της να συντάξει ένα πειστικό οικονομικό πρόγραμμα το οποίο θα μπορούσε να αποτελέσει διέξοδο από

την κρίση και να οδηγήσει στην ανάπτυξη, βελτιώνοντας ταυτόχρονα τις συνθήκες για τα εργαζόμενα στρώματα.

Βέβαια, η Αριστερά έκανε αιχμηρή κριτική στη λιτότητα, τη φιλελευθεροποίηση και τις ιδιωτικοποιήσεις, ανέδειξε την κενότητα της νεοφιλελεύθερης οικονομικής σκέψης, επέκρινε τη μείωση μισθών ως απάντηση στην ανεργία, υπεραμύνθηκε των οικονομικών ελέγχων και των δημόσιων επενδύσεων. Απέτυχε όμως, να συγκροτήσει τις ιδέες αυτές σε ένα συνεκτικό σύνολο, το οποίο θα μπορούσε να παρέχει μια πει-

στική απάντηση στην κρίση. Και έτσι απέτυχε να ενοποιήσει τις πολιτικές δυνάμεις για να αντιμετωπίσουν την ηγεμονική γερμανική οπτική. Το μεγαλύτερο μέρος της ευρωπαϊκής Αριστεράς δεν επικεντρώθηκε στο επίμαχο θέμα του κοινού νομίσματος ή αλλιώς στη ρίζα του κακού που προκάλεσε την κρίση. Αντίθετα, ακολούθησε σε μεγάλο βαθμό τη γραμμή που υπαγορεύτηκε από τις χώρες-πιστωτές.

Καθήκον για την Αριστερά στην Ευρώπη είναι να αναπτύξει το περίγραμμα ενός σχεδίου ικανού να αντιμετωπίσει την κρίση της Ευρωζώνης, πρώτιστα στην περιφέρεια αλλά και στον πυρήνα των χωρών της ΟΝΕ. Ένας ευρύτερος στόχος θα ήταν να σκιαγραφήσει τα αναγκαία και θεμελιώδη βήματα που είναι απαραίτητα ώστε οι ευρωπαϊκές κοινωνίες να κατευθυνθούν προς την ανάπτυξη με κοινωνική δικαιοσύνη, προς όφελος των δυνάμεων της εργασίας και θέτοντας την ανάπτυξη της κοινωνίας προς νέα κατεύθυνση. Η εκπλήρωση των στόχων αυτών προϋποθέτει ευθεία αντιπαράθεση με τους θεσμούς της ΕΕ και πιο συγκεκριμένα με τον αποτυχημένο μηχανισμό της ΟΝΕ. Ευρύτερα ακόμη, απαιτεί την υιοθέτηση μιας καθαρά σοσιαλιστικής προοπτικής η οποία να αντιπαρατίθεται συνολικά με τον δυσλειτουργικό καπιταλισμό της εποχής μας.

Ο ΣΥΡΙΖΑ αποτελεί τη μεγάλη εξαίρεση στην ευρωπαϊκή Αριστερά. Κέρδισε τις βουλευτικές εκλογές της 25ης Ιανουαρίου στη βάση του πλήρους του προγράμματος και πιο συγκεκριμένα στη βάση του προγράμματος της Θεσσαλονίκης, που ανακοινώθηκε από τον Αλέξη Τσίπρα το Σεπτέμβριο του 2014. Συνοπτικά, το πρόγραμμα της Θεσσαλονίκης έχει δύο μέρη: πρώτον «σκληρή» διαπραγμάτευση για την επίτευξη βαθιάς διαγραφής του δημόσιου χρέους και δεύτερον άμεση υλοποίηση ενός προγράμματος Παραγωγικής Ανασυγκρότησης, το οποίο θα μπορούσε να εφαρμοστεί ανεξάρτητα από την πορεία των διαπραγματεύσεων. Ακόμη περισσότερο, ο ΣΥΡΙΖΑ υποσχέθηκε και ρητά και υπόρρητα ότι το πρόγραμμά του θα εφαρμοζόταν με ταυτόχρονη παραμονή της χώρας στην Ευρωζώνη.

Το Σχέδιο της Παραγωγικής Ανασυγκρότησης αποτελείται από:

α. την αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης που προκλήθηκε από την ελληνική κρίση,

β. την επανεκκίνηση της οικονομίας μέσω μίας σειράς μέτρων που περιλαμβάνουν την επαναφορά του αφορολόγητου ορίου στις 12.000€, την κατάργηση του ΕΝΦΙΑ που επέβαλε η τρόικα, τη διαγραφή χρεών του ιδιωτικού τομέα, την ίδρυση αναπτυξιακής τράπεζας και την επαναφορά του κατώτατου μισθού στα προ-τρόικα επίπεδα,

γ. την υλοποίηση ενός προγράμματος δημόσιων επενδύσεων που θα δημιουργήσει 300000 θέσεις εργασίας σε 2 χρόνια,

δ. τη μεταρρύθμιση του πολιτικού συστήματος. Το συνολικό κόστος του Σχεδίου για τον πρώτο χρόνο εκτιμήθηκε περίπου στα 11,5 δις. Η χρηματοδότησή του αναμενόταν να πραγματοποιηθεί από την εκκαθάριση των καθυστερούμενων φόρων και άλλων υποχρεώσεων απέναντι στο κράτος, από τη πάταξη της φοροδιαφυγής, από τα χρήματα που παρακρατεί το ΤΧΣ ως μέρος του προγράμματος διάσωσης και τέλος από το ΕΣΠΑ.

Υποστηρίχθηκε δημόσια πολύ πριν τις ελληνικές εκλογές ότι ένα τέτοιο πρόγραμμα θα οδηγούσε σε σκληρή σύγκρουση με την ΕΕ και την ΟΝΕ για τους λόγους που αποτελούν την «τριάδα του ανέφικτου» που αναπόφευκτα αντιμετωπίζει κάθε χώρα της περιφέρειας της ΟΝΕ.

Πιο συγκεκριμένα, το ελληνικό πρόγραμμα διάσωσης περιλάμβανε δανειακές συμβάσεις που συνδέονται νομικά με το Μνημόνιο και με την «προϋπόθεση» ότι η Ελλάδα θα έχει την υποχρέωση να το εφαρμόσει. Έτσι, οι πολιτικές της λιτότητας που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα από το 2010 και μετά πλαισιώθηκαν από ένα νομικό και θεσμικό πλαίσιο ο κύριος στόχος του οποίου ήταν να προστατέψει τα συμφέροντα των δανειστών και να επιβάλλει τη συνέχιση της εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους. Συνολικότερα, η συντηρητική αναδιάρθρωση της ΟΝΕ κατ' εντολή της Γερμανίας από το 2010 και μετά, σκλήρυνε το νομικό και θεσμικό περιβάλλον της ΟΝΕ και της ΕΕ όσον αφορά τη λιτότητα και τη φιλελευθεροποίηση μέσω των δημοσιονομικών μεταρρυθμίσεων του λεγόμενου «Εξάπτυχου» και «Δίπτυχου» (Six-pack και Two-pack).

Συνεπώς, το Πρόγραμμα της Θεσσαλονίκης έρχεται σε ευθεία αντιπαράθεση με το πλαίσιο της ΟΝΕ και της ΕΕ. Με το δεδομένο αυτό, οι μηχανισμοί της ΕΕ ανταποκρίθηκαν με επιθε-

τικότητα και απαίτησαν από την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ να επιμείνει στη λιτότητα και ιδιαίτερα στη δημοσιονομική προσαρμογή, η οποία είναι πλέον επίσημα ενσωματωμένη στη δομή της ΟΝΕ μαζί με την επιβολή ποινών για τις χώρες παραβάτες.

Επιπλέον, ενώ είναι αποδεκτό ότι η αποτελεσματική αναδιάρθρωση του χρέους είναι για την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ απαραίτητη συνθήκη ώστε να άρει αποτελεσματικά τη λιτότητα, είναι εξίσου αληθές ότι η αναδιάρθρωση του χρέους θα επιφέρει απώλειες, κυρίως στους επίσημους δανειστές της Ελλάδας, δηλαδή στους φορολογούμενους/ψηφοφόρους της ΕΕ και των άλλων κρατών. Για τους δανειστές το κόστος αυτό συνεπάγεται τη στήριξη της βιωσιμότητας των τραπεζών και των ασφαλιστικών ταμείων, όπως επί-

σης και τη διαγραφή δανείων που συνάφθηκαν από δημόσιους πόρους. Για της ευρωπαϊκές χώρες η αποδοχή αυτού του κόστους σημαίνει και την απαραίτητη αποδοχή από τα πολιτικά τους συστήματα, κάτι που απαιτεί μια περίπλοκη πολιτική διαδικασία ζυγίσματος κερδών και απωλειών. Για τους λόγους αυτούς η Ελλάδα έχει να αντιμετωπίσει επιπρόσθετη σθεναρή αντίσταση από τους δανειστές εντός της ΕΕ.

Εν συντομία, η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ είχε να αντιμετωπίσει την «τριάδα του ανέφικτου» της ΟΝΕ και αυτή είναι: πρώτον, η επίτευξη αποτελεσματικής αναδιάρθρωσης του χρέους, δεύτερον, η άρση της λιτότητας και τρίτον, η παραμονή μέσα στο θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο της ΟΝΕ. Η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ διαπίστωσε στην πράξη ότι κάτι τέτοιο δεν είναι δυνατό.

5. Ο ΣΥΡΙΖΑ αντιμέτωπος με την «τριάδα του ανέφικτου» στα πλαίσια της ΟΝΕ

Υπό το πρίσμα της προηγούμενης ανάλυσης δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ αντιμετώπισε σοβαρές προστριβές κατά τις διαπραγματεύσεις με την ΕΕ, αμέσως μετά τις εκλογές και στην προσπάθεια για εφαρμογή του «Προγράμματος της Θεσσαλονίκης». Έτσι, στις 20 Φεβρουαρίου 2015 η Ελλάδα φάνηκε να έχει συμφωνήσει με την ΕΕ ότι:

1. Θα υπάρξει μια παράταση τεσσάρων μηνών της υφιστάμενης δανειακής σύμβασης που θα επιτρέψει την πλήρη αξιολόγηση της ισχύουσας συμφωνίας και θα παράσχει χρόνο για την προετοιμασία μιας νέας συμφωνίας.
2. Η Ελλάδα θα υποβάλει κατάλογο των «μεταρρυθμίσεων» που θα εξεταστεί από τους «θεσμούς» - την ΕΕ, το ΔΝΤ και την ΕΚΤ - και θα συμφωνηθεί τελικά τον Απρίλιο του 2015. Σε αυτή τη βάση η Ελλάδα θα λάβει τα χρήματα

που της οφείλονται από την ισχύουσα δανειακή σύμβαση συν τα κέρδη που πραγματοποιήθηκαν από την ΕΚΤ λόγω της διακράτησης των ελληνικών ομολόγων.

3. Τα ακριβώς χρησιμοποιήσιμα κονδύλια που κατέχονται από το Ελληνικό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (περίπου 11 δισ ευρώ) θα πρέπει να τεθούν εκτός της δικαιοδοσίας των ελληνικών αρχών και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τη στήριξη των ελληνικών τραπεζών.

4. Η Ελλάδα θα εκπληρώσει τις οικονομικές υποχρεώσεις της έναντι των εταίρων της, πλήρως και εγκαίρως.

5. Η Ελλάδα θα παράγει «κατάλληλα» πρωτογενή πλεονάσματα για να εξασφαλίσει τη βιωσιμότητα του χρέους της.

6. Η Ελλάδα δεν θα προβεί σε μονομερείς ενέργειες που θα μπορούσαν να διαταράξουν τους δημοσιονομικούς της στόχους, την οικονομική ανάκαμψη ή τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα.

Η συμφωνία αυτή, η οποία είναι προφανές πως λίγο θυμίζει το «Πρόγραμμα της Θεσσαλονίκης», προέκυψε μετά από την τεράστια πίεση που ασκήθηκε στην κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ από την ΕΕ σε δύο μέτωπα. Από τη μία, η ΕΚΤ περιόρισε δραστικά την παροχή ρευστότητας στις ελληνικές τράπεζες. Από την άλλη, ο επίσημος δανεισμός από διάφορους φορείς προς την ελληνική κυβέρνηση στέρεψε ολοκληρωτικά. Σε αυτό δεν υπήρξε καμία έκπληξη, καθώς η εμπειρία της Κύπρου το 2013 είχε δείξει σαφώς ότι οι δύο αυτές πολιτικές είναι πιθανόν να χρησιμοποιηθούν ξανά ως εργαλεία εκβιασμού από την ΕΕ.

Ο κατά πολύ ισχυρότερος μοχλός πίεσης υπήρξε ο περιορισμός της προσφοράς ρευστότητας από την ΕΚΤ στις ελληνικές τράπεζες, οι οποίες έχουν μια σταθερή διαρροή καταθέσεων και άλλων μορφών ρευστότητας από το Δεκέμβριο του 2014: από το Δεκέμβριο 2014 έως τον Μάρτιο 2015 έχουν χάσει περίπου 30 δις ευρώ καταθέσεων. Εν τω μεταξύ, καθώς και στις 11 Φεβρουαρίου η ΕΚΤ αρνήθηκε να εφαρμόσει τη λεγόμενη «εξαίρεση» (waiver) για τη χρήση ελληνικών ομολόγων ως στοιχεία εξασφάλισης, η κανονική παροχή ρευστότητας έχει ανασταλεί.

Κατά συνέπεια, οι ελληνικές τράπεζες έχουν αναγκαστεί να στηριχθούν στον Ύστατο Μηχανισμό Παροχής Ρευστότητας (ELA), που είναι ακριβός, ενώ η ποσότητα της παρεχόμενης ρευστότητας ελέγχεται πολύ στενά από την ΕΚΤ. Τον Μάρτιο του 2015 η εξάρτηση των ελληνικών τραπεζών για ρευστότητα από το Ευρωσύστημα υπερέβη τα 100 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ το Νοέμβριο του 2014 ήταν μόνο 45 δις ευρώ. Το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης ήταν από τον ELA, το οποίο πλησίασε τα 70 δισεκατομμύρια ευρώ τον Μάρτιο του 2015, από το σχεδόν μηδενικό ποσό το Νοέμβριο του 2014. Μέχρι τον Απρίλιο του 2015 οι ελληνικές τράπεζες ήταν απολύτως εξαρτημένες από τη ρευστότητα του ELA, η οποία παρέχεται από την ΕΚΤ σε αυστηρά ρυθμισμένα και μικρά ποσά. Το αποτέλεσμα είναι να έχει ουσιαστικά στερέψει η παροχή πιστώσεων προς την οικονομία.

Εξίσου σημαντική παράμετρος είναι η δραστική μείωση της ικανότητας της ελληνικής κυβέρνησης να δανειστεί από τις τράπεζες, με αποτέλεσμα την επιδείνωση της έλλειψης δημοσίων πόρων. Ο ΣΥΡΙΖΑ μετά από τρεις μήνες στην κυβέρνηση έχει αναγκαστεί να κινητοποιεί όλο και περισσότερο τα διαθέσιμα αποθέματα των δημόσιων κονδυλίων για την κάλυψη των πληρωμών του χρέους προς το ΔΝΤ, ενώ συνεχίζει να πληρώνει τους μισθούς και τις συντάξεις του δημόσιου τομέα. Προς το τέλος του Απριλίου 2015 η έλλειψη δημόσιων πόρων είχε φτάσει σε ακραία επίπεδα και η κυβέρνηση αναγκάστηκε να κινητοποιήσει τα αποθεματικά της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των πανεπιστημίων. Οι προβλεπόμενες τρέχουσες δαπάνες για το μήνα Μάιο του 2015 συμπεριλαμβανομένων των πληρωμών προς το ΔΝΤ, υπολογίζονται σε 4 δις και παρέμενε εξαιρετικά αμφίβολο εάν η κυβέρνηση θα είναι σε θέση να κινητοποιήσει αρκετά κονδύλια για να τις καλύψει. Η κατάσταση έχει φτάσει σε κρίσιμο σημείο.

Με λίγα λόγια, η ΕΕ έχει εφαρμόσει μια θηλιά ρευστότητας στην Ελλάδα στραγγαλίζοντας τις τράπεζες, παραλύοντας την οικονομία και οδηγώντας συστηματικά το κράτος σε χρεοκοπία. Δυστυχώς για την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ δεν μπορεί να υπάρξει αποτελεσματική αντιμετώπιση του όπλου της ρευστότητας που χρησιμοποιούν οι δανειστές: όσο η χώρα παραμένει εντός του πλαισίου της ONE. Η έλλειψη της νομισματικής κυριαρχίας είναι τελικά ο λόγος για τον οποίο η «τριάδα του ανέφικτου» παραμένει ισχυρή.

Με την εφαρμογή της θηλιάς της ρευστότητας ο στόχος της ΕΕ έχει γίνει ξεκάθαρος: να αναγκάσει την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ σε πλήρη παράδοση ή κατάρρευση, φέρνοντάς την αντιμέτωπη με μια στάση πληρωμών. Στενά συνδεδεμένη με τη στάση πληρωμών είναι φυσικά, η προοπτική της εξόδου από την ONE η οποία έχει χρησιμοποιηθεί ως η τελική απειλή από την ΕΕ εναντίον του ΣΥΡΙΖΑ.

Έτσι, ο ΣΥΡΙΖΑ έχει έρθει πρόσωπο με πρόσωπο με την "τριάδα του ανέφικτου" εντός της ONE. Αντιμέτωπος με την απόλυτη εκθρόνηση της ΕΕ, σταδιακά απομακρύνθηκε από το πρόγραμμα του και έχει χάσει την πολιτική του δυναμική. Η δημοσιονομική κατάσταση έχει επιδεινωθεί και η οικονομία έχει αρχίσει να εισέρχεται σε στασιμότητα. Από τις αρχές του Μαΐου 2015 υπάρ-

χει επείγουσα ανάγκη για μια ταχύτατη αλλαγή κατεύθυνσης, εάν η Ελλάδα δεν θέλει να αντιμετωπίσει μια οικονομική και κοινωνική οπισθοδρόμηση και η κυβέρνηση της Αριστεράς να καταρρεύσει με τρόπο εξευτελιστικό. Ο ΣΥΡΙΖΑ πρέπει να συνειδητοποιήσει πως πρέπει να ξεφύγει από την «τριάδα του ανέφικτου» και να εξετάσει σοβαρά την αποχώρηση της Ελλάδας από την ΟΝΕ.

Η έξοδος από την ΟΝΕ ωστόσο, δεν αποτελεί ούτε αυτοσκοπό, ούτε μια πλήρη λύση για τα προβλήματα της Ελλάδας. Αποτελεί, στην καλύτερη περίπτωση, ένα πρώτο βήμα προς την εφαρμογή ενός προγράμματος οικονομικής και κοινωνικής αναγέννησης για τη χώρα, το οποίο θα οδηγήσει

στην ανάπτυξη με κοινωνική ισότητα. Η ελληνική κοινωνία πρέπει να τοποθετηθεί σε μια διαφορετική κοινωνική βάση που να ευνοεί τους εργαζόμενους και τους φτωχούς.

Ως εκ τούτου, πριν εξετάσουμε τις λεπτομέρειες της εξόδου είναι απαραίτητο να συζητήσουμε τις θεμελιώδεις παραμέτρους του προγράμματος που μια αριστερή κυβέρνηση στην Ελλάδα θα πρέπει να θέσει σε εφαρμογή. Για να έχει θετικά αποτελέσματα μια έξοδος από την ΟΝΕ πρέπει να αποτελεί το πρώτο βήμα ενός ευρύτερου μετασχηματισμού της χώρας και της κοινωνίας προς το συμφέρον των εργαζομένων. Αυτό είναι, κατά κυριολεξία, το ιστορικό καθήκον που αντιμετωπίζει τώρα ο ΣΥΡΙΖΑ.

6. Ένα πρόγραμμα κοινωνικής και εθνικής αναγέννησης για την Ελλάδα

Η Ελλάδα πρέπει σε πρώτη φάση να αναλάβει άμεση δράση για να αντιστραφεί η βλάβη που προκλήθηκε από την εγγενή δυσλειτουργία της νομισματικής ένωσης, την ύφεση και τις πολιτικές προσαρμογής που επιβλήθηκαν από την τρόικα. Είναι εξίσου σαφές ωστόσο, ότι το απαιτούμενο πρόγραμμα πρέπει να θέτει ταυτόχρονα και τους όρους για έναν βαθύ κοινωνικό μετασχηματισμό της χώρας προς το συμφέρον των εργαζομένων, μετατοπίζοντας το κέντρο βάρους μακριά από τις μεγάλες επιχειρήσεις και άλλες μορφές κεφαλαίου που έχουν κυριαρχήσει επωφελούμενες από την πολιτική ατζέντα εδώ και δεκαετίες. Υπάρχουν έξι αναπόσπαστα συνδεδεμένα θέματα σε ένα τέτοιο πρόγραμμα:

ι. Εθνικό Χρέος: Η επιτακτική ανάγκη μιας βαθιάς διαγραφής

Δεν είναι δυνατόν να υπάρξει ένα εφικτό εναλλακτικό πρόγραμμα για την Ελλάδα χωρίς να επιλυθεί πρώτα το ζήτημα του χρέους. Ο λόγος

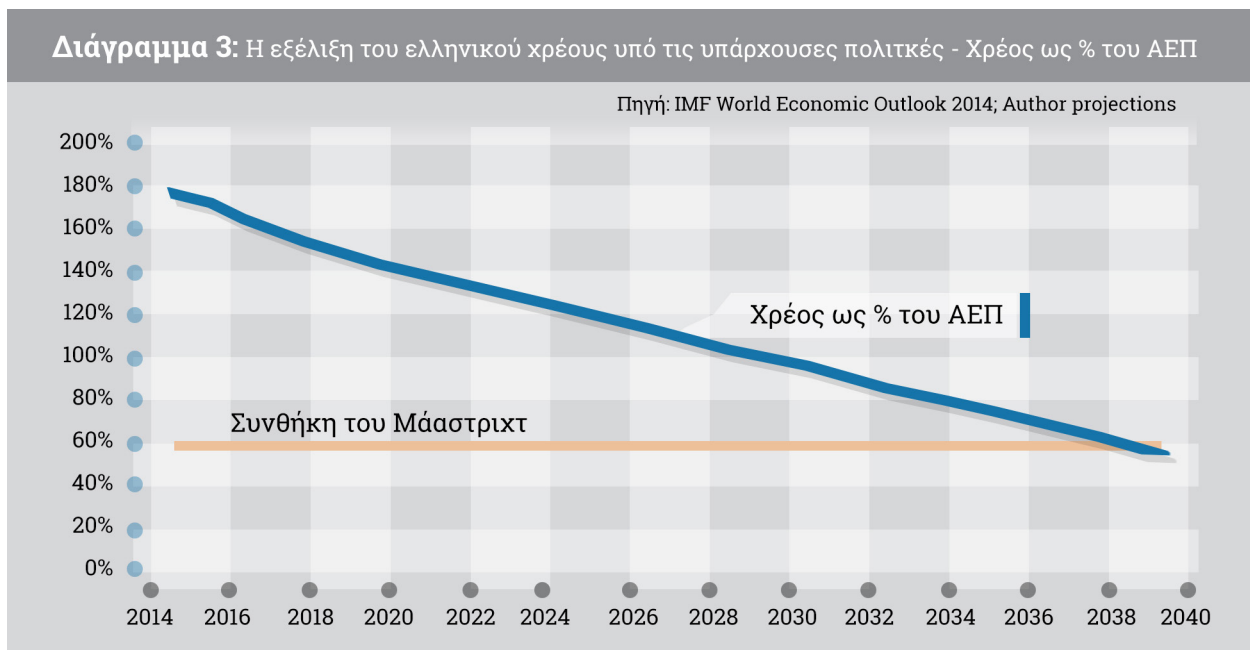
δεν είναι απλώς το μεγάλο ετήσιο κόστος που επιβάλλεται για την εξυπηρέτηση του χρέους, αλλά κυρίως ότι το καταστροφικό πλαίσιο πολιτικής που έχει επιβάλλει η τρόικα έχει ουσιαστικά διαμορφωθεί από την ανάγκη εξυπηρέτησης του χρέους.

Η βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους είναι πρωτίστως θέμα των οικονομικών ροών. Πιο συγκεκριμένα, η ροή του εθνικού εισοδήματος θα πρέπει να αποκατασταθεί μέσω της ανάπτυξης ώστε να παρέχει τα απαιτούμενα μέσα για την εξυπηρέτηση του χρέους.

Πρέπει επίσης να γίνει ο κατάλληλος χειρισμός ώστε η ροή του νέου χρέους και των αποπληρωμών του να αποτρέπουν τις μελλοντικές κρίσεις χρέους. Είναι σαφές ότι οι κατάλληλες πολιτικές που θα αποφέρουν τα αποτελέσματα αυτά ξεπερνούν το θέμα του χρέους και σχετίζονται με τα θέματα της ανάπτυξης και των δημόσιων οικονομικών, τα οποία αναλύονται παρακάτω.

Η βιωσιμότητα του χρέους ωστόσο, συναρτάται και με τον όγκο του δημόσιου χρέους το οποίο έχει γίνει ανεξέλεγκτο στην Ελλάδα. Μία αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους θα απαιτήσει διαγραφές, μια πολιτική αναπόφευκτα συγκρουσιακή καθώς συνεπάγεται στάση πληρωμών, εκτεταμένες διαπραγματεύσεις και συνήθως σημαντικές νομικές διαδικασίες. Ως εκ τούτου, είναι υψίστης σημασίας η αναδιάρθρωση του χρέους να αντιμετωπιστεί από μία κυβέρνηση της Αριστεράς με πλήρη διαφάνεια. Αυτό σημαίνει άμεση συμμετοχή των πολιτών, άνοιγμα των βιβλίων του εθνικού χρέους με δημόσιο έλεγχο και άσκηση δημοκρατικού ελέγχου επί όλης της διαδικασίας της αναδιάρθρωσης. Ένα χρήσιμο βήμα στη διαδικασία αυτή είναι η δημιουργία μιας Επιτροπής Ελέγχου του χρέους και είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ έχει ήδη κάνει ορισμένα σημαντικά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση.

Από το 2010 η Ελλάδα έχει δοκιμάσει τις λύσεις που προτάθηκαν από τους πιστωτές της για το πρόβλημα του χρέους της, χωρίς όμως θετικά αποτελέσματα. Η εξασφάλιση των πόρων για την αποπληρωμή του χρέους υπήρξε η πρωταρχική μέριμνα της δημοσιονομικής πολιτικής. Η χώρα εφάρμοσε σκληρά μέτρα λιτότητας και διαπραγματεύτηκε με τους πιστωτές της μια οργανωμένη αναδιάρθρωση του χρέους το 2011-12, η οποία επέβαλε ουσιαστικά ένα σημαντικό κούρεμα στους εγχώριους κατόχους ομολόγων, συμπεριλαμβανομένων και των τραπεζών. Όμως, ακριβώς λόγω της καταστροφικής φύσης των πολιτικών της τρούικας το 2014 το χρέος έφτασε στο 177% του ΑΕΠ, ή ανέβηκε κατά 4% σε σχέση με το προηγούμενο ανώτατο επίπεδο που σημειώθηκε το 2012. Ακόμα χειρότερα ακολουθώντας τις πολιτικές που έχουν αποφασιστεί από τις συμφωνίες «διάσωσης», η μελλοντική πορεία του ελληνικού χρέους θα είναι απλώς καταστροφική όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 3:

Το Διάγραμμα 3 δείχνει την προβλεπόμενη εξέλιξη του ελληνικού δημόσιου χρέους με βάση τις παραδοχές του ΔΝΤ. Χωρίς μεταβολή στις τρέχουσες πολιτικές η Ελλάδα θα χρειαστεί 26 χρόνια λιτότητας, ώστε να μειώσει το χρέος της σε επίπεδα συμβατά με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Οι παραδοχές που γίνονται για την προβολή αυτή περιλαμβάνουν μέσο ετήσιο επιτόκιο 3,6% (σε συμφωνία με τα σημερινά επίπεδα και με τις προβλέψεις του ΔΝΤ), ρυθμό ανάπτυξης 2,8%, και πρωτογενές πλεόνασμα 4,2% του ΑΕΠ. Να σημειωθεί ότι ο ρυθμός ανάπτυξης που προβλέ-

πεται είναι ελαφρώς υψηλότερος από τον ιστορικό μέσο όρο της χώρας τα τελευταία 50 χρόνια. Επιπλέον, καμία χώρα ιστορικά δεν κατάφερε να διατηρήσει πρωτογενή πλεονάσματα για περιόδους πάνω από 10 χρόνια. Με λίγα λόγια, οι συνθήκες υπό τις οποίες η χώρα θα μειώσει το χρέος της στα επίπεδα του Μάαστριχτ το 2040 με βάση τις παραδοχές του ΔΝΤ θα μπορούσαν στην πράξη να υπάρξουν μόνο σε φύλλα ασκήσεων excel.

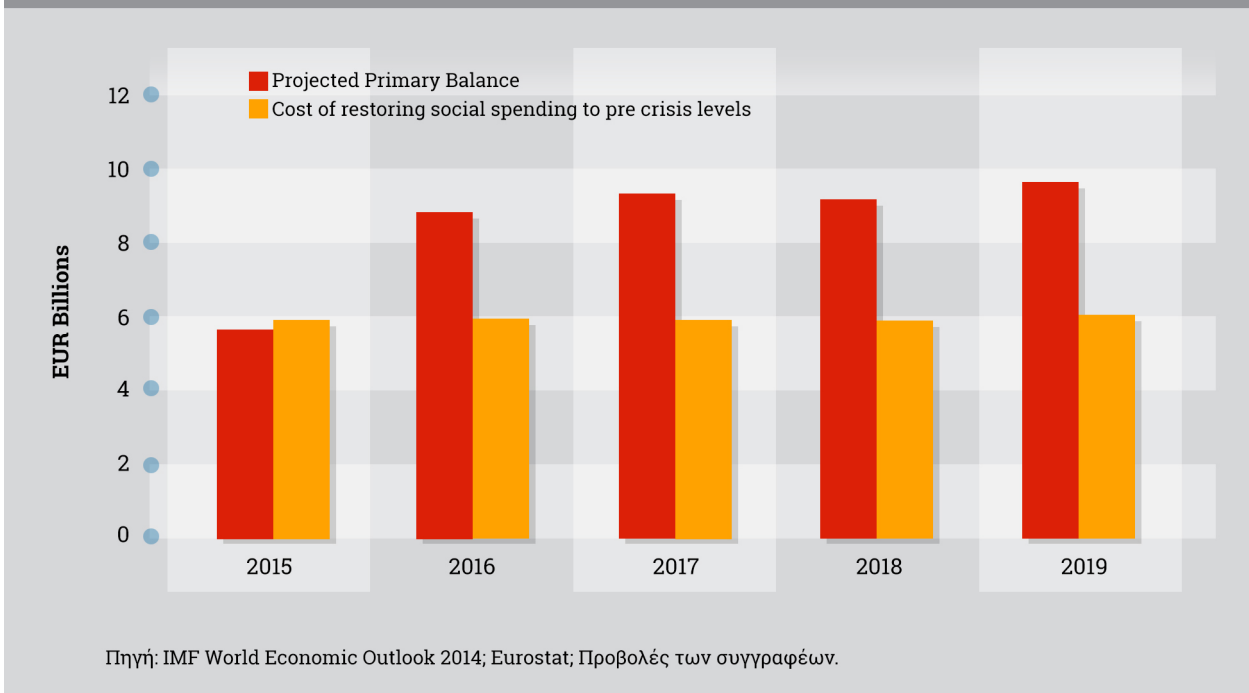
Η ελληνική κυβέρνηση παρά την αδυναμία της να ελέγξει το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ συνε-

χίζει να δεσμεύει τεράστιους όγκους πόρων για την εξυπηρέτηση ενός χρέους που ρεαλιστικά δεν μπορεί - και δεν πρέπει - να αποπληρωθεί, για οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς λόγους. Ακόμη και μετά την αναδιάρθρωση του χρέους την περίοδο 2011-12, η κυβέρνηση αφιέρωσε το συγκλονιστικό ποσό των 146.6 δις ευρώ για την εξυπηρέτηση του χρέους το 2012 και το 2013. Λαμβάνοντας υπόψη μόνο τις πληρωμές για τόκους, για κάθε 1 ευρώ που η κυβέρνηση έχει διαθέσει για επενδύσεις το 2012 και το 2013 έχει παράλληλα καταβάλει στους πιστωτές της 1,43 ευρώ. Μια χώρα που αποδίδει συστηματικά περισσότερους πόρους στους πιστωτές της παρά στις δημόσιες επενδύσεις της και την παροχή δημόσιων αγαθών, δεν μπορεί να αναμένει γρή-

γορη ανάπτυξη, πόσο μάλλον να ξεπεράσει μία οικονομική κρίση ιστορικών διαστάσεων.

Επιπλέον, στο μέλλον το κόστος της συνέχισης της επιβολής λιτότητας για την εξυπηρέτηση του χρέους θα είναι απολύτως καταστροφικό υπολογιζόμενο με κοινωνικούς όρους. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4, η χώρα αναμένεται να συγκεντρώσει περίπου 40 δις ευρώ τα επόμενα πέντε χρόνια για να πληρώσει τους πιστωτές της. Αυτό πρέπει να συγκριθεί με τα 30 μόνο δις ευρώ για την αποκατάσταση στα προ κρίσης επίπεδα των δαπανών για την υγεία, τη στέγαση και την εκπαίδευση. Αυτή είναι η ποσοτική πλευρά της υποδούλωσης του χρέους στην οποία υπόκειται η Ελλάδα.

Διάγραμμα 4: Το κόστος της λιτότητας στην Ελλάδα

Συγκεκριμένα, το Διάγραμμα 4 δείχνει το κόστος σε δισεκατομμύρια ευρώ από τις περικοπές που επιβλήθηκαν στην Ελλάδα από την τρόικα, ώστε να πληρούνται οι προϋποθέσεις της βιωσιμότητας του χρέους σύμφωνα με τα προγράμματα «διάσωσης». Τα ποσά αυτά συγκρίνονται στο Διάγραμμα με το κόστος για την αποκατάσταση της υγείας, της στέγασης και της παιδείας στα προ κρίσης επίπεδα. Έτσι, κατά τη διάρκεια των επόμενων πέντε χρόνων η Ελλάδα αναμένεται να συγκεντρώσει περίπου 40 δις ευρώ για να αποπληρώσει το χρέος, ενώ θα χρειαστούν 30 δις

ευρώ για την αποκατάσταση πιο κρίσιμων δημόσιων υπηρεσιών.

Έχει τεθεί στην τρέχουσα πολιτική συζήτηση η άποψη ότι θα πρέπει να υπάρξει μια μείωση στα επιτόκια των δανείων της Ελλάδας. Εάν αυτό γίνει δεκτό, τότε με οποιοδήποτε λογική εκτίμηση θα σημαίνει μια μείωση του χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ το πολύ κατά 5% μέχρι το 2019. Επιπλέον, θα απαιτηθούν 26 χρόνια λιτότητας για να μειωθεί το δημόσιο χρέος σε ένα επίπεδο που να συνάδει προς τη Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Μια εναλλακτική λύση είναι απαραίτητη. Η Ελλάδα δεν μπορεί και δεν πρέπει να αναγκαστεί να πληρώσει το δημόσιο χρέος της σύμφωνα με τους ισχύοντες όρους. Δεν πρέπει να αναμένεται ότι ο ελληνικός λαός θα υποβληθεί σε μια ατέλειωτη διαδικασία μείωσης του βιοτικού του επιπέδου στο όνομα ενός στόχου που είναι οικονομικά αδύνατο να επιτευχθεί.

Η εναλλακτική λύση πρέπει να ξεκινήσει με μια αποφασιστική μείωση του συσσωρευμένου χρέους, μια βαθιά διαγραφή, η οποία μπορεί να ανέλθει ακόμη και σε εκατοντάδες δισεκατομμυρίων ευρώ. Για παράδειγμα, μια διαγραφή που θα ήταν αντίστοιχη με την παρούσα καταστροφική κατάσταση της ελληνικής κοινωνίας, θα ήταν η άμεση μείωση του χρέους στα επίπεδα του Μάαστριχτ, δηλ. στο 60% του ΑΕΠ (μείωση κατά περίπου 200 δις). Σε αυτήν την περίπτωση η κυβέρνηση θα έχει τουλάχιστον 10 επιπλέον δις ευρώ ετησίως, για να εξασφαλίσει την επαρκή παροχή δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών, τα οποία απαιτούνται για την επίτευξη των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων των Ελλήνων πολιτών, διατηρώντας παράλληλα μια συνετή δημοσιονομική στάση.

Μια διαγραφή συνεπάγεται βέβαια απώλειες για τους πιστωτές της Ελλάδας. Είναι λοιπόν απαραίτητο στο σημείο αυτό να ρίξουμε μια πιο προσεκτική ματιά στη σύνθεση του δημόσιου χρέους της Ελλάδας. Το 2009, όταν η ελληνική κρίση χρέους ήταν έτοιμη να ξεσπάσει, το ελληνικό δημόσιο χρέος ανερχόταν στα 300 δις (130% του ΑΕΠ), ενώ κορυφώθηκε το 2011 φθάνοντας τα 355 δις (170% του ΑΕΠ), πριν μειωθεί στα 304 δις (ή 157% του ΑΕΠ) το 2012. Ωστόσο, στο τέλος του 2013 το ελληνικό δημόσιο χρέος είχε πάλι αυξηθεί σε 320 δις ευρώ περίπου (174% του ΑΕΠ).

Η μείωση του δημόσιου χρέους το 2012 ήταν το αποτέλεσμα της αναδιάρθρωσης, της λεγόμενης συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα (PSI), η οποία επηρέασε 200 περίπου δις ιδιωτικού χρέους, επιβάλλοντας μια βαθιά διαγραφή της ονομαστικής αξίας της τάξης του 50% για μέρος του χρέους, καθώς επαναγορά άλλου μέρους του με χαμηλότερες τιμές. Το μεγαλύτερο βάρος των απωλειών έπεσε στους Έλληνες κατόχους ομολόγων, συμπεριλαμβανομένων των τραπεζών, στους φορείς κοινωνικής ασφάλισης και στους μικρο-ομολογιούχους. Οι απώλειες των τραπε-

ζών αντιμετωπίστηκαν με νέο δημόσιο δανεισμό περιορίζοντας έτσι την τελική μείωση του δημόσιου χρέους.

Πέρα από το πρόγραμμα PSI το ελληνικό δημόσιο χρέος αναδιαρθρώθηκε σε βάθος κατά τη συνολική διάρκεια της κρίσης με τέσσερις κυρίως τρόπους:

(i) Η σύνθεση του χρέους έχει αλλάξει δραματικά από το 2010 όταν το χρέος αποτελεότο κυρίως από ομόλογα που διέπονταν από το ελληνικό δίκαιο. Στο τέλος του 2013 το ελληνικό δημόσιο χρέος αποτελεότο κυρίως από μακροπρόθεσμα δάνεια από τους επίσημους δανειστές σύμφωνα με τους όρους των δύο προγραμμάτων «διάσωσης» το 2010 και το 2011. Πιο συγκεκριμένα, από τα 320 δις του ελληνικού χρέους, στο τέλος του 2013 περίπου 65 δις (20%) ήταν στα χέρια των ιδιωτών δανειστών, 65 δις (20%) τα διακρατούσε η ΕΚΤ και το ΔΝΤ και τα υπόλοιπα 190 δις (60%) είχαν περάσει στην ΕΕ και στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕFSF). Έτσι, περίπου το 80% του ελληνικού δημόσιου χρέους είναι σήμερα στα χέρια των επίσημων δανειστών και το εφαρμοστέο δίκαιο συνήθως δεν είναι το ελληνικό.

(ii) Το σταθμισμένο μέσο ετήσιο κόστος του ελληνικού χρέους μειώθηκε απότομα από μόλις πάνω του 4% το 2009 σε μόλις πάνω του 2% το 2012, αν και φαίνεται να έχει διαμορφωθεί πάνω από το 3% το 2013.

(iii) Ο σταθμισμένος μέσος όρος ωρίμανσης του ελληνικού χρέους επεκτάθηκε σημαντικά, καθώς ανέβηκε από κάτι λιγότερο από 8 χρόνια το 2009 σε 16 χρόνια το 2013.

(iv) Τα δάνεια της ΕΕ συνοδεύονται από δι-ατάξεις για παρατεταμένες περιόδους χάριτος και ως εκ τούτου το προφίλ ωρίμανσης του δημόσιου χρέους έχει βελτιωθεί σημαντικά. Κατά τη διάρκεια του 2016-2036 η Ελλάδα θα αντιμετωπίσει μειωμένες δόσεις για την αποπληρωμή του, οι οποίες θα κυμαίνονται μεταξύ 5 και 10 δις.

Παρά αυτές τις βαθιές αλλαγές στον όγκο και τη σύνθεση του χρέους η ελληνική οικονομία είναι

εξαιρετικά αποδυναμωμένη και δύσκολα μπορεί να αντιμετωπίσει το τρέχον βάρος του δημόσιου χρέους, όπως έχει ήδη καταδειχθεί παραπάνω. Μια βαθιά διαγραφή είναι απαραίτητη και με δεδομένη τη σημερινή σύνθεση του δημόσιου χρέους, τις μεγαλύτερες απώλειες θα υποστούν οι χώρες του πυρήνα της ΕΕ. Αυτό θα είναι κάτι δύσκολο να επιτευχθεί και απαιτεί μονομερείς δράσεις από την Ελλάδα, μεταξύ των οποίων μια προσωρινή παύση πληρωμών και ενός ολοκληρωμένου δημόσιου ελέγχου για το χρέος. Με βάση τα αποτελέσματα του ελέγχου αυτού και με την αξιοποίηση της ιστορικής εμπειρίας σε προηγούμενα θέματα διαγραφής χρεών είναι δυνατό να μειωθεί το συσσωρευμένο ελληνικό χρέος σε ένα επίπεδο που θα είναι συμβατό με τις ανάγκες και τα δικαιώματα του ελληνικού λαού.

ii. Άρση της λιτότητας: Ούτε δημοσιονομικά πλεονάσματα, ούτε ισοσκελισμένοι προϋπολογισμοί

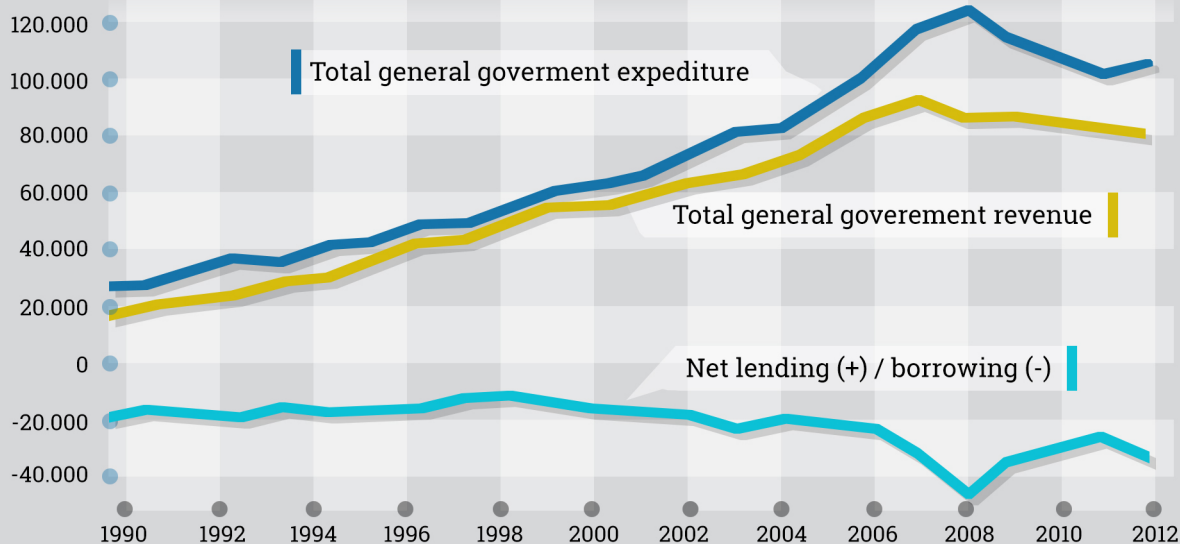
Το σημερινό πλαίσιο της ελληνικής δημοσιονομικής

μικής πολιτικής καθορίζεται αφενός, από την απαίτηση της εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους και αφετέρου, από τους αυστηρούς κανόνες της ΟΝΕ. Ως εκ τούτου, η Ελλάδα έχει εφαρμόσει δριμύτατη λιτότητα με την περικοπή των δαπανών και την επιβολή φορολογικών αυξήσεων στα ήδη μειωμένα εισοδήματα.

Ο βραχυπρόθεσμος στόχος του προγράμματος διάσωσης ήταν να επιτευχθούν πολύ μεγάλα πρωτογενή πλεονάσματα (έως 4,5% του ΑΕΠ το 2016), ώστε να μπορεί να εξυπηρετείται το εθνικό χρέος. Σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα η χώρα θα είναι υποχρεωμένη να ακολουθήσει μια αυστηρή δημοσιονομική πολιτική υπό την αιγίδα της ΕΕ, αποφεύγοντας έτσι τα μόνιμα ελλείμματα.

Στο Διάγραμμα 5 απεικονίζεται ξεκάθαρα η κατάρρευση των δημόσιων δαπανών μετά το 2009, αλλά και η μείωση των συνολικών φορολογικών εσόδων, παρά την τεράστια αύξηση των ποσοστών και των μορφών των φόρων, καθώς η οικονομία εισήλθε σε βαθιά ύφεση.

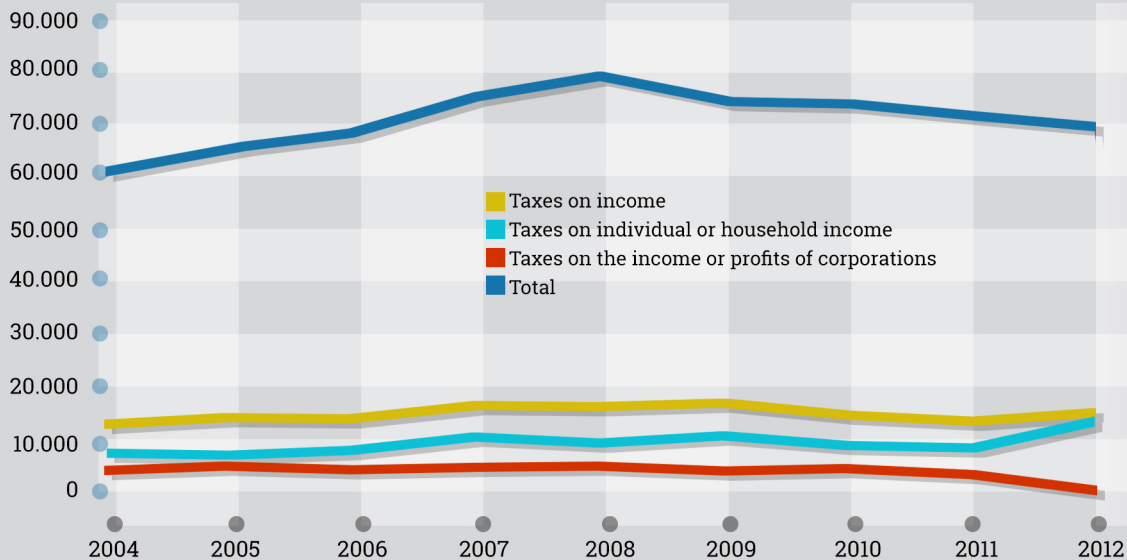
Διάγραμμα 5: Greek Government Revenue and Expenditure, EUR Millions

Πηγή: Eurostat; Author calculations

Η πραγματικότητα της φορολογικής καταιγίδας που επιβλήθηκε στην οικονομία είναι εμφανής στο Διάγραμμα 6, το οποίο δείχνει τη μείωση των συνολικών φορολογικών εσόδων, ενώ μειώνον-

ται και τα έσοδα από τις αυξήσεις των ατομικών και οικιακών εισοδημάτων και τα έσοδα από τα κέρδη των επιχειρήσεων. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ελληνική οικονομία είναι μια οικονομία που ουσιαστικά σκοτώνει τον εαυτό της.

Διάγραμμα 6: Greek national accounts tax aggregates; Breakdown of taxes on income, EURMillions

Πηγή: Eurostat; Υπολογισμοί των συγγραφέων

Η υιοθέτηση αυτής της δριμύτατης λιτότητας εν μέσω μιας βαθιάς ύφεσης αποτέλεσε κάκιση οικονομική πολιτική και ήταν εξαιρετικά καταστροφική για την παραγωγή, την απασχόληση, το κράτος πρόνοιας και τις ευρύτερες δυνατότητες του κρατικού μηχανισμού. Μια κυβέρνηση της Αριστεράς δεν μπορεί παρά να απορρίψει συνολικά την πολιτική της δημοσιονομικής περιστολής, ακόμη και αυτής των ισοσκελισμένων προϋπολογισμών. Ο κύριος στόχος της δημοσιονομικής πολιτικής πρέπει να είναι η αναζωογόνηση της οικονομίας και όχι η εξυπηρέτηση του χρέους, ή η συμμόρφωση με τους καταστροφικούς κανόνες της ΕΕ. Σε μια οικονομία σε ύφεση, όπως η ελληνική, με 1.3 εκ. ανέργους και τεράστιους υπό-αξιοποιημένους πόρους, η επεκτατική δημοσιονομική πολιτική είναι απολύτως απαραίτητη. Τα δημοσιονομικά ελλείμματα για περιορισμένο χρονικό διάστημα θα πρέπει να είναι ανεκτά καθώς είναι πιθανό να παράγουν φορολογικά έσοδα όταν η οικονομία αρχίσει να ανακάμπτει.

Δύο θα πρέπει να είναι οι άμεσες πηγές χρηματοδότησης για την κατάλληλη δημοσιονομική πολιτική που πρέπει να υιοθετηθεί από την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ. Πρώτον, μια σημαντική διαγραφή χρεών και παύση πληρωμών που θα δώσουν σημαντικούς πόρους, όπως φαίνεται από τα παραπάνω. Δεύτερον, θα μπορούσε να υπάρξει

ένανςέκτακτος εσωτερικός δημόσιος δανεισμός με ομόλογα ειδικού σκοπού. Ειδικά η διαγραφή ενός μεγάλου μέρους του χρέους θα αποτελέσει αποφασιστικό βήμα προς την υιοθέτηση μιας δημοσιονομικής πολιτικής με στόχο τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, την ενίσχυση των ζωτικών τομέων της υγείας και της εκπαίδευσης, καθώς και την αναζωογόνηση της οικονομίας. Όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, μια διαγραφή συμβατή με τα επίπεδα του Μάαστριχτ για το εθνικό χρέος θα μπορούσε να παράσχει στην Ελλάδα επιπλέον 10 δις (5,4% του ΑΕΠ) δημοσιονομικών πόρων ανά έτος για την εφαρμογή των δημοσιονομικών μέτρων που θα μπορούσαν να καλύψουν τη ζημιά που έγινε από τη λιτότητα, ενώ θα γινόταν και αποκατάσταση των δημοσίων παροχών.

Εάν, τελικά, η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ αποκτήσει και νομισματική κυριαρχία τότε θα μπορούσε να υπάρξει και εκκρηματισμός των δημοσιονομικών ελλειμμάτων για περιορισμένες χρονικές περιόδους. Δεν υπάρχει καμία απόδειξη ότι έχει ενισχυθεί σημαντικά ο πληθωρισμός με την έκδοση μεγάλης ποσότητας χρήματος λόγω της Ποσοτικής Χαλάρωσης στην Ιαπωνία, τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο σε διάφορες χρονικές περιόδους κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών. Το τελευταίο πράγμα για το οποίο θα

πρέπει προς το παρόν να ανησυχεί μια κυβέρνηση της Αριστεράς στην Ελλάδα είναι ο πληθωρισμός, ιδιαίτερα καθώς η χώρα είναι ήδη σε κατάσταση αποπληθωρισμού.

Αναλυτικότερα και ως προς το σκέλος των δαπανών, το επίκεντρο της δημοσιονομικής πολιτικής θα πρέπει να είναι η παροχή βοήθειας προς τους άνεργους και η αποκατάσταση του Κράτους Πρόνοιας. Μια πρώτη δέσμη μέτρων θα πρέπει να περιστρέφεται γύρω από την εφαρμογή ενός προγράμματος Εγγυημένης Απασχόλησης, ώστε με δημόσια χρηματοδότηση να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας στο επίπεδο της κοινότητας. Μια πρόσφατη μελέτη - η οποία μάλιστα παρείχε τεχνική υποστήριξη για το "Πρόγραμμα της Θεσσαλονίκης" - πρόσφερε τεκμηριωμένες εκτιμήσεις για τη δημιουργία μέχρι και 550.000 νέων θέσεων εργασίας με εκτιμώμενο καθαρό κόστος 4,2 δις. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η μελέτη δεν είναι ιδιαίτερα σαφής σχετικά με τις πιθανές πηγές χρηματοδότησης για τα προγράμματα αυτά, τα οποία απαιτούν μια σημαντικά υψηλότερη αρχική δαπάνη από την καθαρή δαπάνη των 4,2 δις μέχρι να αρχίσουν να συλλέγονται τα αυξημένα φορολογικά έσοδα από την διόγκωση της απασχόλησης. Είναι εξαιρετικά απίθανονα διατεθούν ευρωπαϊκοί πόροι για το σκοπό αυτό. Εάν όμως γίνει μια βαθιά διαγραφή χρεών, τότε η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ θα έχει αμέσως πρόσβαση σε κονδύλια, τα οποία θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει για την τόνωση της απασχόλησης μέσω προγραμμάτων. Στο πλαίσιο αυτό, για την αντιμετώπιση της ανεργίας σε τοπικό επίπεδο θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών.

Μια περαιτέρω δέσμη δαπανών θα πρέπει να στοχεύσει στην ανόρθωση του ελληνικού κράτους πρόνοιας. Ο στόχος είναι να αυξηθεί η κάλυψη και η ποιότητα της παροχής δημόσιων αγαθών για την αναγέννηση της εμπιστοσύνης στους δημόσιους θεσμούς ενισχύοντας παράλληλα και το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών. Επείγοντα και μεγάλης κλίμακας μέτρα θα πρέπει να περιλαμβάνουν την αποκατάσταση της πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας και κοινωνικής στήριξης, παρέχοντας ακόμη μεγαλύτερη ανακούφιση σε άστεγες οικογένειες και άτομα - ο αριθμός των οποίων έχει αυξηθεί κατά τη διάρκεια της κρίσης σε πρωτοφανή επίπεδα για ευρωπαϊκή χώρα - παρέχοντας επίσης επισιτιστική στήριξη κυρίως στα αστικά κέντρα.

Μόλις αντιμετωπισθεί η άμεση ανάγκη για αναστροφή της καταστροφής της κοινωνίας από τις πολιτικές λιτότητας, η δημοσιονομική πολιτική πρέπει να στραφεί προς την εξισορρόπηση της οικονομίας στην κατεύθυνση της ανάπτυξης με κοινωνική δικαιοσύνη. Υπό αυτό το πρίσμα, μια καλά δομημένη βιομηχανική πολιτική είναι θέμα ζωτικής σημασίας. Ο κύριος στόχος της δημοσιονομικής πολιτικής για τη βιομηχανική πολιτική θα πρέπει να είναι η στήριξη ενός προγράμματος δημοσίων επενδύσεων σε υποδομές, στην έρευνα και ανάπτυξη και στην εκπαίδευση. Ορισμένες πτυχές αυτών των στόχων αναπτύσσονται παρακάτω.

Από την πλευρά των εσόδων της δημοσιονομικής πολιτικής θα πρέπει να ληφθούν άμεσα μέτρα για τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης στα νοικοκυριά και στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, με στόχο την προώθηση της απασχόλησης και την ενίσχυση του διαθέσιμου εισοδήματος. Υπάρχουν πολλές επιλογές οι οποίες χρειάζονται όμως προσεκτική κοστολόγηση για την διακρίβωση της επίπτωσής τους στα έσοδα. Οι επιλογές αυτές περιλαμβάνουν:

- i) αύξηση του ορίου του φορολογητέου εισοδήματος για την ενίσχυση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που βρίσκονται στο μέσο, ή κοντά σε αυτό, της κατανομής του εισοδήματος.
- ii) μείωση των συντελεστών ΦΠΑ με ιδιαίτερη έμφαση στα αγαθά λαϊκής κατανάλωσης,
- iii) κατάργηση του πρόσφατα εγκεκριμένου γενικού φόρου επί των ακινήτων (ΕΝΦΙΑ) και αντικατάστασή του από έναν φόρο μεγάλης ακίνητης περιουσίας. Αύξηση του φόρου κληρονομιάς για τα νοικοκυριά που κατέχουν μεγάλη ακίνητη περιουσία.
- iv) Αναπροσαρμογή του Εταιρικού Φόρου Εισοδήματος ώστε να ευνοεί τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης. Θα πρέπει επίσης να σχεδιαστεί μία προοδευτική φορολογική κλίμακα, με στόχο την αύξηση της συμμετοχής των πολυεθνικών, μειώνοντας παράλληλα αυτή των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων. Επιπλέον, οι εργοδοτικές εισφορές

από τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις μπορούν να μειωθούν και η απώλεια εσόδων μπορεί να αντισταθμιστεί από την αύξηση των εταιρικών φόρων στις πολυεθνικές. Αυτά τα μέτρα θα ενθαρρύνουν το σχηματισμό κεφαλαίου στην οικονομία συνολικά.

v) Αύξηση του φορολογικού συντελεστή επί των μερισμάτων, τόκων και κεφαλαιακών κερδών,

vi) Εισαγωγή φόρου περιουσίας.

Για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων από τη φορολογική ελάφρυνση στο σκέλος των εσόδων, πρέπει να σχεδιαστούν συμπληρωματικές στρατηγικές με στόχο την αποτροπή της φοροαποφυγής. Μετά από τέσσερα χρόνια πολιτικώνσκληρής λιτότητας και μνημονιακών προγραμμάτων, το μεγαλύτερο μέρος του βάρους της προσαρμογής έχει βαρύνει τους μισθωτούς και τους συνταξιούχους, ενώ οι πλούσιοι συνεχίζουν να αποφεύγουν τη φορολογία, όπως αναγνωρίζει ακόμη και το ΔΝΤ. Είναι επιτακτική ανάγκη να αλλάξει αυτή η κατάσταση. Όπως έχει εκτιμηθεί, η φοροδιαφυγή ανέρχεται σε 7-9 δις ευρώ ετησίως. Το ελάχιστο που θα πρέπει να υπάρξει είναι επεξεργασία και ενίσχυση του πλαισίου των ποινών για τους φοροφυγάδες μεγάλης κλίμακας. Η Εθνική Φορολογική Υπηρεσία θα πρέπει να μεταρρυθμιστεί και να ενισχυθεί με αύξηση προσωπικού και βελτίωση των αμοιβών του.

iii. Το τραπεζικό σύστημα: Η αποτυχία των ιδιωτικών τραπεζών και η αναγκαιότητα της εθνικοποίησής τους

Οι ιδιωτικές τράπεζες έχουν αποτύχει στην Ελλάδα και το κόστος της αποτυχίας τους για τη χώρα ήταν σημαντικό. Πριν από το 2008 οι ισολογισμοί των ιδιωτικών τραπεζών αυξήθηκαν ραγδαία, από 181 δις το Δεκέμβριο του 1999 σε 544 δις τον Ιούνιο του 2010. Ωστόσο, η δανειοδότηση αυτή, μεγάλο μέρος της οποίας ήταν κακής ποιότητας, δεν κατευθύνθηκε σε κοινωνικά σημαντικές δραστηριότητες.

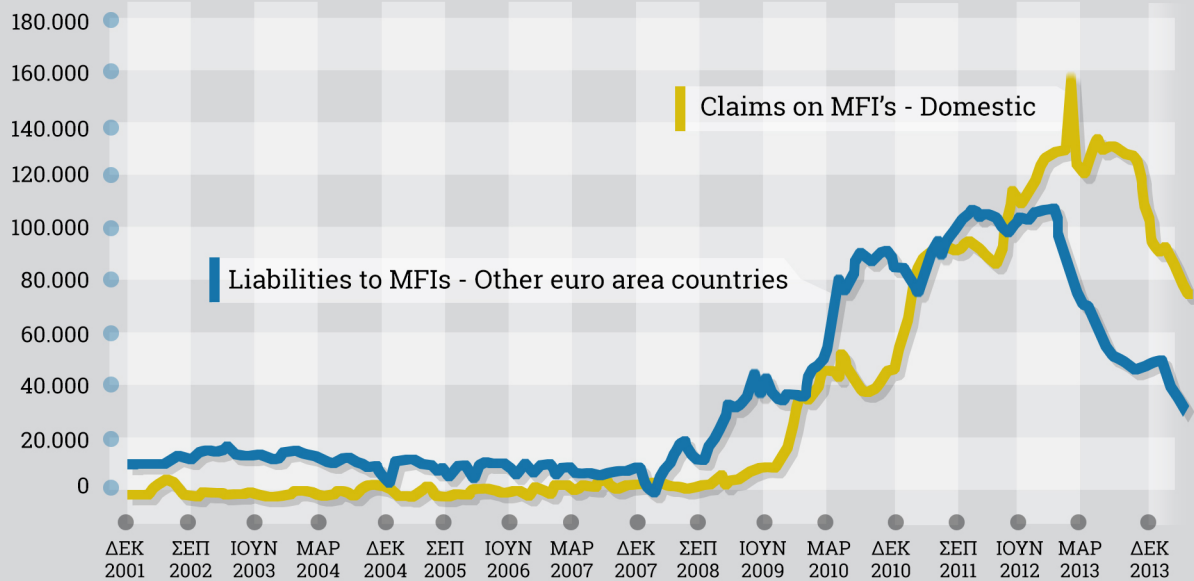
Πρώτον, μόνο ένα μικρό μέρος των τραπεζικών ισολογισμών περιείχε δάνεια προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις. Αυτού του είδους ο δανεισμός αυξήθηκε από 53 δις ευρώ τον Ιανουάριο 2001 (τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία από την ΕΚΤ) σε

123δις ευρώ τον Ιούνιο του 2010 – ποσό το οποίο περιλαμβάνει μόλις το 23% του συνολικού ενεργητικού μέχρι εκείνο το χρονικό σημείο. Δεύτερον, η κρίση αποκάλυψε ότι οι επενδύσεις που τροφοδότησαν την αύξηση των συνολικών στοιχείων ενεργητικού των τραπεζών ήταν κακής ποιότητας: οι κεφαλαιακές ανάγκες των ιδιωτικών ελληνικών τραπεζών εκτιμήθηκαν σε 50 δις το Δεκέμβριο του 2012. Ως αποτέλεσμα, το τραπεζικό σύστημα έχει επανειλημμένα διασωθεί χρησιμοποιώντας ένα συνδυασμό πόρων από την τρόικα και το Ελληνικό Δημόσιο. Οι συνεχείς διασώσεις των τραπεζών ήταν ένας βασικός λόγος για τη δριμύτατη λιτότητα που επιβλήθηκε στη χώρα.

Συγκεκριμένα, οι ελληνικές τράπεζες έχουν λάβει άφθονη ρευστότητα από την Κεντρική Τράπεζα χωρίς την οποία θα είχαν αποτύχει εντελώς. Στο απόγειό της τον Ιούλιο του 2012, η Ελληνική Κεντρική Τράπεζα είχε αξιώσεις από τα εγχώρια νομισματικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα που αποτιμήθηκαν σε 135 δις και 13.2 δις σταδάνεια και στους τίτλους της κυβέρνησης.

Το Διάγραμμα 7 δείχνει την έκταση της ενίσχυσης της ρευστότητας που δόθηκε από την Τράπεζα της Ελλάδα στις εγχώριες τράπεζες και στην κυβέρνηση έως την κορύφωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2012. Η Τράπεζα της Ελλάδας βασίστηκε προφανώς στη ρευστότητα που έλαβε από την ΕΚΤ και το ΕΣΚΤ, όπως προκύπτει από τη ραγδαία αύξηση των υποχρεώσεων της κατά την ίδια περίοδο. Το σημείο καμπής ήρθε στο τέλος του 2012 όταν η Γερμανία, μέσω της καγκελαρίου της Άνγκελα Μέρκελ, ουσιαστικά άφησε να εννοηθεί ότι δεν θα αναγκάσει προς το παρόν την Ελλάδα να βγει από την Ευρωζώνη. Μετά από αυτήν τη δήλωση, η έκταση της στήριξης που δόθηκε στις ιδιωτικές τράπεζες αλλά και η ρευστότητα που προσφέρθηκε από την Ελληνική Κεντρική Τράπεζα από την ΕΚΤ και το ΕΣΚΤ μειώθηκε απότομα.

Επιπλέον, οι ελληνικές ιδιωτικές τράπεζες έχουν λάβει τεράστιες ενέσεις κεφαλαίων τόσο από το ελληνικό κράτος όσο και από την τρόικα. Μέχρι το τέλος του 2013 το Ελληνικό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ, το κεφάλαιο του οποίου προήλθε από τον EFSF και αυξήθηκε σε 49.7 δις το 2013) κατείχε: επενδυμένα κεφαλαία στις τέσσερις συστημικές τράπεζες που αποτιμώνται σε 22.5 δις, αδιανέμητους τίτλους εξασφαλίσεων του EFSF για περαιτέρω εισφορές

Διάγραμμα 7: BoG Balance Sheet - Liabilities to MFIs in other Euro area countries & Claims on Domestic MFIs; EUR millions

Source: Bank of Greece

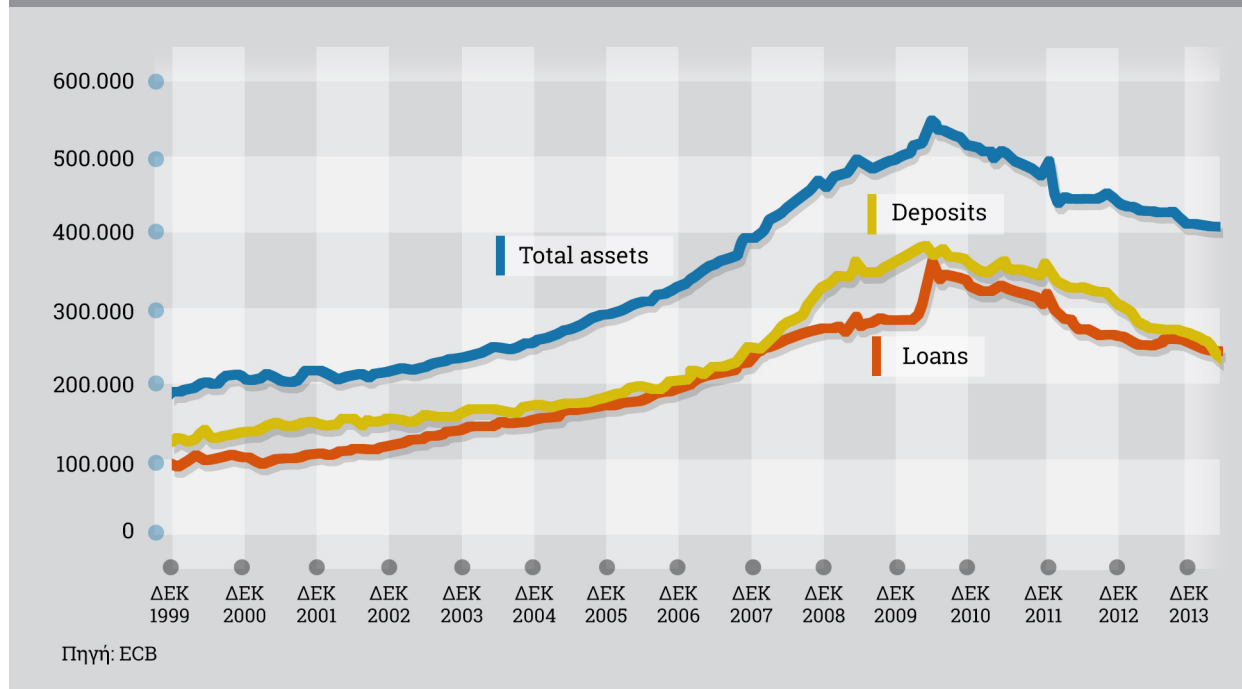
κεφαλαίου που αποτιμώνται σε 10,3 δις, ένα παράγωγο υποχρέωσης των 2,2 δις και συσσωρευμένες ζημιές της τάξης των 15.3 δις. Ένα μεγάλο ποσοστό από τις ζημιές προέκυψε από την ανακεφαλαιοποίηση τραπεζών, οι οποίες στη συνέχεια πωλήθηκαν με ζημία – πρόκειται για τις τέσσερις συστημικές τράπεζες - στις οποίες κεφάλαια είχε προσφέρει το ΤΧΣ.

Παρά τη βοήθεια αυτή, το 2014 η κατάσταση των τραπεζών ήταν κάθε άλλο παρά υγιής. Οι ελληνικές τράπεζες είχαν ένα από τα υψηλότερα ποσοστά στον κόσμο μη εξυπηρετούμενων δανείων που έφτανε το 31,3% των συνολικών μεικτών χορηγήσεων στο τέλος του 2013. Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αυξήθηκαν δραματικά κατά τη διάρκεια της ύφεσης, φτάνοντας ίσως και τα 80 δις το 2014, όπου σύμφωνα με εκτιμήσεις τα 45 δις από αυτά αποτελούνται από επιχειρηματικά δάνεια και τα υπόλοιπα από δάνεια προς τα νοικοκυριά (στεγαστικά και καταναλωτικά).

Επιπλέον, οι τράπεζες είναι επιχειρήσεις που βασίζονται στην εμπιστοσύνη ότι οι τραπεζικές υποχρεώσεις θα καταβληθούν στο ακέραιο και εγκαίρως. Ένα βαρόμετρο αυτής της εμπιστοσύνης είναι ο όγκος των χρημάτων που οι τράπεζες –ως ρυθμιστές της πιστοληπτικής ικανότητας της οικονομίας - δανείζουν η μία στην άλλη. Αυτό το μέγεθος έχει μειωθεί σταθερά από την έναρξη της

κρίσης, παρά τις προσπάθειες της τρόικα και του ελληνικού κράτους να αναζωογονήσουν τις τράπεζες και τη διατραπεζική αγορά. Οι ελληνικές ιδιωτικές τράπεζες όφειλαν σε άλλες εγχώριες ιδιωτικές τράπεζες 9 δις τον Ιούνιο του 2010, αλλά μόνο 2,7 δις τον Ιούνιο του 2014. Ομοίως, όφειλαν σε άλλες ιδιωτικές τράπεζες της ζώνης του ευρώ 60.4 δις τον Ιούνιο του 2010, αλλά μόνο 8,1 δις τον Ιούνιο του 2014. Με λίγα λόγια, οι ελληνικές τράπεζες φέρουν έναν τεράστιο όγκο μη εξυπηρετούμενων δανείων ενώ σε μεγάλο βαθμό είναι αποκομμένες από άλλες ευρωπαϊκές τράπεζες και ο δανεισμός μεταξύ τους είναι πολύ μικρός. Αυτά είναι καταφανή σημάδια ενός αποτυχημένου τραπεζικού συστήματος.

Το αποτέλεσμα είναι ότι μετά την εντατικοποίηση της εξάρτησης της οικονομίας από το χρέος κατά την περίοδο της οικονομικής άνθησης της δεκαετίας του 2000, οι τράπεζες έχουν βρεθεί παγιδευμένες σε ένα φαύλο κύκλο απομόχλευσης και δεν μπορούν να παρέχουν πιστώσεις προς την οικονομία κατά τη διάρκεια της ύφεσης. Έτσι, η δημοσιονομική λιτότητα έχει ενισχυθεί από μια τραπεζική πιστωτική κρίση. Το Διάγραμμα 8 δείχνει την ταχεία συρρίκνωση του ενεργητικού και παθητικού των ελληνικών τραπεζών. Η κατάρρευση του τραπεζικού δανεισμού σε συνδυασμό με τα υψηλά επιτόκια για νέα δάνεια έχει παραλύσει την οικονομική δραστηριότητα.

Διάγραμμα 8: Greek MFIs (excl ESCB) Aggregated Balance Sheets; Total Assets, Loans and Deposits; EUR millions

Ειδικότερα, οι ισολογισμοί των τραπεζών έχουν συρρικνωθεί από 544δισ τον Ιούνιο του 2010 σε 397δισ τον Ιούλιο του 2014 και η χορήγηση δανείων σε εγχώριες μη χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις έχει μειωθεί από 124δισ σε 95 δισ κατά την ίδια περίοδο. Η τάση είναι παρόμοια και για τις τραπεζικές χορηγήσεις προς τα νοικοκυριά: υπήρξε υπερβολικός – και χωρίς καλή αξιολόγηση – δανεισμός κατά τη διάρκεια της άνθησης (από 31.9 δισ τον Ιανουάριο του 2003 σε 124δισ τον Ιούνιο του 2010), ενώ συνθήκες μεγάλης στενότητας έχουν επικρατήσει κατά τη διάρκεια της κρίσης (ο δανεισμός μειώθηκε σε 112,7 δισ τον Ιούνιο του 2014). Το αποτέλεσμα είναι τα νοικοκυριά να έχουν πιεστεί από τις τράπεζες, γεγονός που αύξησε τον πιστωτικό κίνδυνο και διόγκωσε ακόμη περισσότερο τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Το αποκορύφωμα είναι ότι οι ιδιωτικές τράπεζες έχουν εισέλθει σε ένα σπινάλ απομόχλευσης, όπου η αδυναμία τις έχει οδηγήσει σε περιορισμό των πιστώσεων, η οικονομία έχει έτσι αποδυναμωθεί περαιτέρω και αυτό έχει οδηγήσει σε περαιτέρω επιδείνωση της θέσης των τραπεζών.

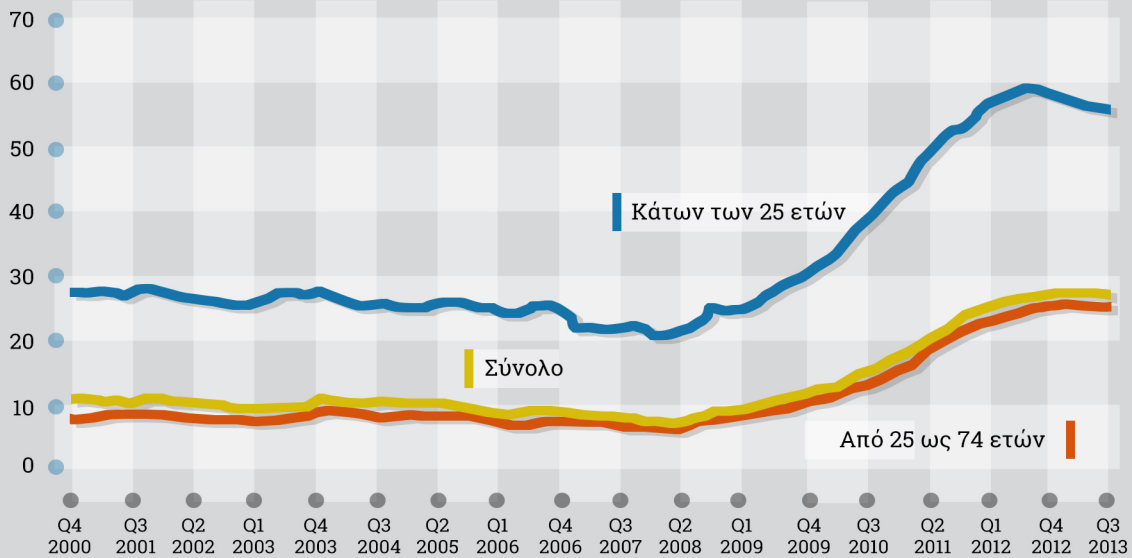
Με τις τρέχουσες πολιτικές και τις διαρθρωτικές αλλαγές που εισήγαγε η ΕΕ, οι προοπτικές για τις ελληνικές τράπεζες να βγουν από αυτόν τον φαύλο κύκλο είναι ελάχιστες. Είναι λοιπόν καιρός για αλλαγή κατεύθυνσης. Οι τράπεζες θα πρέπει να εθνικοποιηθούν και να τεθούν υπό δημόσια διοί-

τηση και δημοκρατικό έλεγχο. Μετά από πλήρη δημόσιο έλεγχο οι επισφάλειες θα αφαιρεθούν και θα δημιουργηθεί ένα υγιές τραπεζικό σύστημα βασισμένο σε δημόσια κεφαλαία. Μια εθνική τράπεζα ανάπτυξης θα μπορούσε επίσης να δημιουργηθεί για να υποστηρίξει μακροπρόθεσμα σχέδια ανάπτυξης. Επιπλέον, η παραγραφή του χρέους των νοικοκυριών θα πρέπει να εισαχθεί στη βάση των δημοσίων εγγυήσεων και κεφαλαίου για τους δανειστές. Το εθνικοποιημένο τραπεζικό σύστημα θα συμμετάσχει στην επέκταση του βραχυπρόθεσμου δανεισμού και της παροχής ρευστότητας, ιδίως προς τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις που αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας. Ο σκοπός θα είναι να αναζωογονηθεί η οικονομική δραστηριότητα στο βραχυπρόθεσμο μέλλον και να τονωθεί η απασχόληση.

iv. Για την ανακούφιση των χειρότερων συνεπειών της κρίσης και την αποκατάσταση των συνθηκών εργασίας

Η ανεργία έχει πλήξει βαρύτατα τους μισθωτούς στην Ελλάδα και η κατάρρευση των εισοδημάτων έχει επηρεάσει αρνητικά όσους ακόμα έχουν εργασία. Το Διάγραμμα 9 αναδεικνύει την εκρηκτική αύξηση της ανεργίας στα χρόνια της κρίσης, η οποία μάλιστα έχει λάβει ασυνήθιστα μεγέθη για τους νέους:

Διάγραμμα 9: Ανεργία ανά ηλικιακή ομάδα (ανά τρίμηνο)

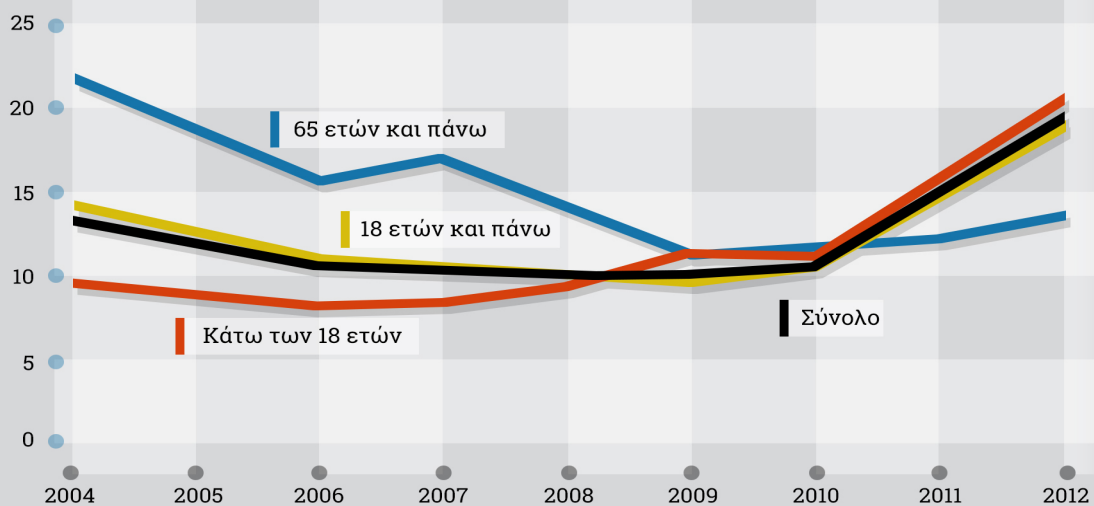
Πηγή: Eurostat

Ο ΟΟΣΑ σημειώνει ότι “οι μεγαλύτερες συνέπειες της κρίσης στην ευημερία και ευμάρεια έχουν προέλθει από τα χαμηλά ποσοστά εργασίας και την επιδείνωση των όρων εργασίας” (και) “η φτωχή εργασιακή πραγματικότητα είχε σημαντικό αντίκτυπο στη συνολική ικανοποίηση από τη ζωή”. Η απώλεια της εργασίας, η μείωση των μισθών, η υποβάθμιση των όρων κοινωνικής πρόνοιας, έχουν δημιουργήσει δραματικές συνθήκες για πολύ μεγάλο μέρος του πληθυσμού σε ότι αφορά την πρόσβαση του σε βασικά αγαθά όπως είναι η ενέργεια, το φάρμακο και η κατοικία. Οι επίσημες

στατιστικές δυσκολεύονται να καταγράψουν την κατάσταση της εξαθλίωσης μέσα στην οποία επιβιώνει ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού.

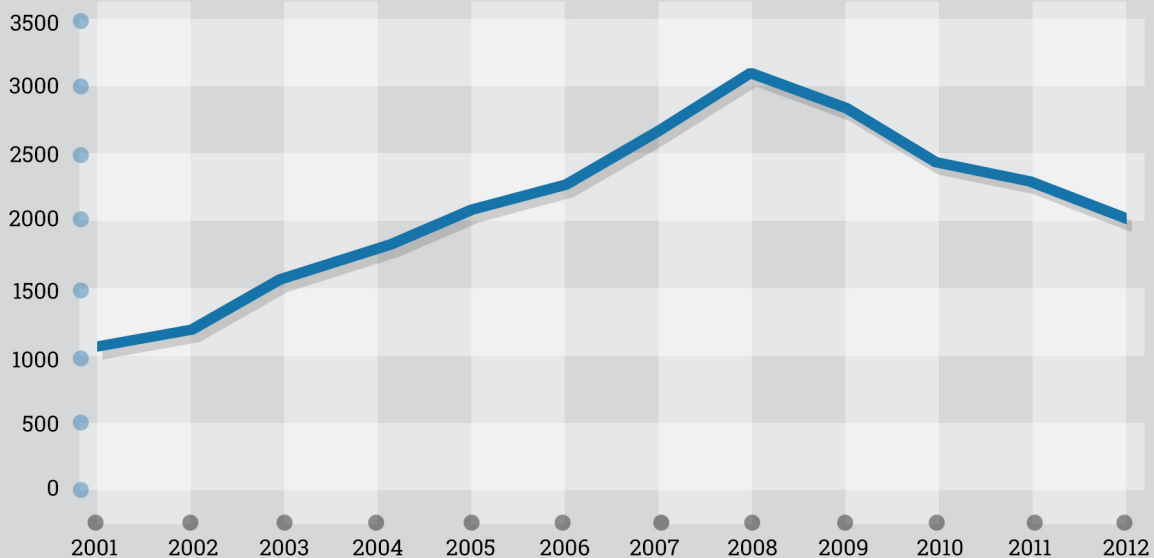
Εντούτοις, τα Διαγράμματα 10 και 11 δείχνουν την ασυνήθιστα μεγάλη αύξηση σε αποστέρηση υλικών αγαθών και την κατάρρευση της κατά κεφαλήν δαπάνης για την υγεία, από τη στιγμή της εφαρμογής του προγράμματος διάσωσης. Ο βίαιος και έντονος χαρακτήρας αυτών των τάσεων ώθησαν απότομα την Ελλάδα προς την κατεύθυνση των αναπτυσσόμενων χωρών.

Διάγραμμα 10: Severe Material Deprivation, Greece, (% of total population)

Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 11: Health expenditure per capita, Greece, (current US\$)

Πηγή: World Bank

Περαιτέρω πηγές πληροφορίας φέρνουν στο φως μια ακόμα πιο ζοφερή εικόνα:

1. Το φαινόμενο των αστέγων έχει αυξηθεί σημαντικά: ο Ερυθρός Σταυρός αναφέρει ότι ο αριθμός των ανθρώπων που ζουν στο δρόμο έχει αυξηθεί κατά 20-25% και έχει επεκτείνει τα προγράμματά του στα πλαίσια της προσπάθειας να αντιμετωπίσει την αυξανόμενη ανθρωπιστική κρίση. Επιπρόσθετα, πολλοί από αυτούς που δεν είναι στο δρόμο ζουν στη πραγματικότητα σε συνθήκες υψηλού συνωστισμού. Ιδιαίτερα οι νέοι, λόγω των ισχνών πιθανοτήτων εύρεσης εργασίας και των μειωμένων παροχών καταλήγουν να μένουν στο πατρικό σπίτι και συχνά επιβιώνουν από τις συνεχώς μειωμένες συντάξεις και εισοδήματα της οικογένειας.

2. Οι επίσημες στατιστικές δείχνουν ότι οι κατά κεφαλή δαπάνες υπέρ υγείας αυξήθηκαν στις αρχές του 2000 αλλά από το 2008 έχουν πέσει από 3000\$ σε 2000\$. Οι εκτεταμένες περικοπές στην δημόσια υγεία έχουν οδηγήσει σε μεγάλους χρόνους αναμονής και μειωμένη προσβασιμότητα και αποτελούν ξεκάθαρες ενδείξεις ότι οι "παροχές υγείας έχουν χειροτερεύσει" ήδη από το 2011.

3. Ίσως ακόμα πιο ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι σημαντικά τμήματα του πληθυσμού υποφέρουν από διατροφική φτώχεια,

με αυξανόμενα ποσοστά να εξαρτώνται από τράπεζες τροφίμων και περίπου τα μισά φτωχικά νοικοκυριά να αδυνατούν να παράσχουν υγιεινή διατροφή στα παιδιά τους με βάση στοιχεία της UNICEF.

4. Τέλος, οι ελλείψεις στα καύσιμα έχουν αυξηθεί προς την οικιακή θέρμανση και προς την ιδιωτική αυτοκίνηση. Η ατμοσφαιρική ποιότητα των Αθηνών και άλλων μεγάλων αστικών κέντρων έχει χειροτερεύσει σημαντικά και το χειμώνα ο πληθυσμός συνεχίζει να στρέφεται στην καύση ξυλείας, απορριμμάτων και άλλων υλικών που έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Μια αριστερή κυβέρνηση πρέπει να έρθει αντιμετώπιση με την άμεση και σκληρή πραγματικότητα μιας τέτοιας ακραίας φτώχειας και να αντιμετωπίσει τα βαθύτερα αίτια της. Υπ' αυτήν την έννοια, η αδυναμία της κυβέρνησης του ΣΥΡΙΖΑ να εφαρμόσει ακόμη και τις πιο μετριοπαθείς προβλέψεις του "Προγράμματος της Θεσσαλονίκης" όσον αφορά την ανακούφιση της ανθρωπιστικής κρίσης που είναι απαραίτητη για τη χώρα, μιλά από μόνη της για την καταστροφική επίδραση και το ρόλο της "τριάδας του ανέφικτου". Μία αριστερή κυβέρνηση πρέπει άμεσα να προχωρήσει σε βήματα επαναφοράς του βιοτικού

επιπέδου του εργαζόμενου κόσμου στην Ελλάδα, εάν επιθυμεί να διατηρήσει τη λαϊκή στήριξη. Το κράτος πρέπει να έχει τον πρώτο ρόλο και μαζί με κοινωνικές δομές να καλύψει τις βασικές ανάγκες των Ελλήνων πολιτών, σε ότι αφορά την κατοικία, τη διατροφή, την περίθαλψη και την παροχή ενέργειας.

Κατ' ελάχιστον, πρέπει να υπάρξει εθνικός συντονισμός συσσιτίων για τη διατροφή όσων αντιμετωπίζουν ακραία φτώχεια και παροχή μόνιμων καταλυμάτων προς τους αστέγους. Στο μέτωπο των παροχών υγείας, πρέπει να δοθεί έμφαση στην αναστροφή των καταστροφικών τάσεων της αυξανόμενης παιδικής θνησιμότητας και της πτώσης του προσδόκιμου ζωής, τα οποία προέκυψαν με την εφαρμογή της λιτότητας. Για τον σκοπό αυτό η εξασφαλισμένη ιατροφαρμακευτική κάλυψη πρέπει να φτάσει στα ευάλωτα νοικοκυριά, με απώτερο στόχο τη συνολική πληθυσμιακή κάλυψη. Επιπρόσθετα, το κράτος πρέπει να προβεί σε αύξηση των δαπανών στην πρωτοβάθμια υγεία με το επιπλέον πλεονέκτημα ότι αυτό θα μειώσει τα έξοδα στην μακροχρόνια παροχή υγείας.

Το δημοσιονομικό κόστος εφαρμογής αυτών των πολιτικών θα είναι μέτριο, αλλά πρέπει οπωσδήποτε να εγκαταλειφθεί το δόγμα της λιτότητας. Τα οικονομικά και πολιτικά οφέλη από αυτές τις δράσεις θα είναι σημαντικά. Από τη μια πλευρά, η ενίσχυση της κοινωνικής πρόνοιας θα αυξήσει το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών, ενισχύοντας έτσι την ανάκαμψη. Από την άλλη, η ισχυροποίηση των κοινωνικών υπηρεσιών και ο υποστηρικτικός ρόλος του κράτους αποτελούν ζωτικής σημασίας βήματα προς την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης και της ασφάλειας των Ελλήνων πολιτών. Η αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και η άμεση βελτίωση των δημοσίων παροχών πρέπει να συνοδεύουν το ένα το άλλο.

Ευρύτερα όμως, η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ θα πρέπει να αντιμετωπίσει τα αίτια της φτώχειας και κάτι τέτοιο προϋποθέτει τρεις μορφές δράσης:

Η πρώτη είναι η μείωση της ανεργίας, όπως ήδη αναλύθηκε.

Η δεύτερη είναι η μισθολογική αύξηση και η άμεση αποκατάσταση των συλλογικών διαπραγμα-

τεύσεων στην αγορά εργασίας, ακυρώνοντας την αντεργατική νομοθεσία που έχει προωθηθεί και επικυρωθεί από την πρώτη συμφωνία “διάσωσης”. Οι ελάχιστοι μισθοί πρέπει να επανέλθουν από τα 586 ευρώ το μήνα στα αρχικά 751. Και πάλι, οι δυσκολίες που η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ έχει αντιμετωπίσει στην εφαρμογή αυτής της πρόβλεψης του “Προγράμματος της Θεσσαλονίκης” αποκαλύπτουν τον απόλυτα περιοριστικό ρόλο της “τριάδας του ανέφικτου”. Ο ΣΥΡΙΖΑ θα έπρεπε να προχωρήσει ανεξάρτητα από τις αντιρρήσεις της ΕΕ και του ΔΝΤ. Ο αντίκτυπος στις ιδιωτικές επιχειρήσεις και ειδικά στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις θα μπορούσε εν μέρει να αποσοβηθεί μέσω φορολογικών ελαφρύνσεων, αλλά και μέσω της αύξησης της ζήτησης που θα προκύψει από την εγκατάλειψη της λιτότητας. Οι μισθοί εν γένει θα πρέπει να ακολουθούν την αύξηση της παραγωγικότητας και να υπολογίζονται βάσει μιας μελλοντικής αναδιανομής πλούτου.

Η τρίτη είναι Τρίτο βήμα, η επανεξισορρόπηση του συνταξιοδοτικού συστήματος ώστε να ενισχυθούν οι πλέον χαμηλοσυνταξιούχοι και να αντιμετωπιστεί έτσι η συνταξιοδοτική φτώχεια. Εδώ όμως θα πρέπει να σημειωθεί, ότι δε μπορεί να υπάρξει μακροχρόνια επίλυση για τις κακοήθειες στο συνταξιοδοτικό σύστημα χωρίς αύξηση της απασχόλησης. Η οριστική απάντηση στη συνταξιοδοτική φτωχοποίηση είναι η εγκατάλειψη του δόγματος της λιτότητας και η ενίσχυση της ανάπτυξης.

v. Μεσοπρόθεσμη ανασυγκρότηση του παραγωγικού ιστού

Η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ πρέπει να εγκαταλείψει την παρούσα νεοφιλελεύθερη στρατηγική ανάπτυξης που επιβάλλεται από την Τρόικα, η οποία στην ουσία περιλαμβάνει μειώσεις μισθών, απελευθερώσεις, ιδιωτικοποιήσεις και ελπίζει σε μία αυθόρμητη αύξηση των εγχώριων επενδύσεων και παραγωγή πλούτου από το Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ). Η Ελλάδα χρειάζεται μια μεσοπρόθεσμη στρατηγική ανάπτυξης που θα βασίζεται σε βιομηχανική πολιτική, ώστε να δοθεί ώθηση στους ρυθμούς ανάπτυξης, στη μείωση της ανεργίας και στην αύξηση των εισοδημάτων με έναν οικολογικά βιώσιμο τρόπο. Ο σχεδιασμός μιας τέτοιας στρατηγικής και η υλοποίηση της απαιτεί συλλογική προσπάθεια από κοινωνικές οργανώσεις, τμήματα του κρατικού

μηχανισμού, ακαδημαϊκούς και σωματεία απ' όλη τη χώρα. Μπορούμε εδώ να διευκρινίσουμε κάποια από τα θεμελιώδη θέματα που αναφέρονται.

Η απαιτούμενη βιομηχανική πολιτική πρέπει πρώτα να λάβει υπόψη την παρατεταμένη αποβιομηχάνιση της χώρας, που ξεκίνησε στις αρχές του 1980 και έχει γίνει δραματική, δεδομένης της μαζικής καταστροφής του παραγωγικού ιστού μετά το 2007. Πρέπει επίσης να λάβει υπόψη την προβληματική φύση των θεσμών και των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της ΟΝΕ που έχουν οδηγήσει την Ελλάδα στο υπάρχον αναπτυξιακό αδιέξοδο. Πρέπει τέλος να γνωρίζει απόλυτα την κυριαρχία των μεγάλων πολυεθνικών σε βασικά τμήματα της παγκόσμιας αγοράς, οι οποίες ελέγχουν την τεχνολογία και κυριαρχούν στις αλυσίδες παραγωγής.

Είναι λάθος να πιστεύουμε ότι κάτω από συνθήκες παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού δεν είναι δυνατή η εφαρμογή μιας στρατηγικής ανάπτυξης για μια μεσαίου μεγέθους οικονομία, όπως αυτή της Ελλάδας. Η εμπειρία των τελευταίων τριών δεκαετιών στον αναπτυσσόμενο κόσμο δείχνει ότι είναι απολύτως εφικτό να σχεδιαστεί μια αποτελεσματική στρατηγική ανάπτυξης, υπό την προϋπόθεση ότι το κράτος και ο ιδιωτικός τομέας θα βρουν την κατάλληλη ισορροπία. Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα πρέπει να δώσει ώθηση στον βιομηχανικό της τομέα, δίνοντας έμφαση στην εγχώρια ζήτηση και αλλάζοντας τη σύνθεση της παραγωγής υπέρ των διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων αντί των υπηρεσιών. Μια τέτοια στρατηγική εξαρτάται αναπόφευκτα από την ενδυνάμωση των Μικρομεσαίων επιχειρήσεων που παραμένουν η ραχοκοκαλιά της Ελληνικής οικονομίας, αντί για την ενδυνάμωση του μεγάλου κεφαλαίου. Είναι επίσης επιτακτικό για την Ελλάδα να ενδυναμώσει τον αγροτικό τομέα ο οποίος έχει συρρικνωθεί στα χρόνια της συμμετοχής της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σε μακροπρόθεσμη βάση η κατάλληλη αναπτυξιακή στρατηγική που χρειάζεται η Ελλάδα απαιτεί ενδελεχή αναδιάρθρωση του εκπαιδευτικού συστήματος. Ωστόσο βραχυπρόθεσμα η στρατηγική θα πρέπει να βασίζεται σε ένα συνεκτικό πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων και σε ένα πρόγραμμα στήριξης για την έρευνα και την τε-

χνολογία. Για να μπει σε τροχιά μια τέτοια στρατηγική βασικό βήμα είναι η εθνικοποίηση του τραπεζικού συστήματος και η δημιουργία κρατικών αναπτυξιακών τραπεζών. Οι αναπτυξιακές τράπεζες θα μπορούσαν αρχικά να συσταθούν ως ιδρύματα καταθέσεων αλλά τελικά, καθώς θα διογκώνονται τα χαρτοφυλάκια των δανείων τους, θα είναι σε θέση να εκδώσουν ομόλογα ώστε να παρέχουν μια σταθερή και βιώσιμη βάση δανεισμού. Θα πρέπει επίσης να δοθεί προτεραιότητα στα δάνεια των ΜΜΕ, στους τομείς του εμπορίου και ειδικότερα σε αυτούς που έχουν την προοπτική να εισέλθουν στις διεθνείς αλυσίδες προσιθέμενης αξίας.

vi. Εκδημοκρατισμός και μεταρρύθμιση του κράτους

Ο παρών κρατικός μηχανισμός, τα πολιτικά κόμματα και το πολιτικό προσωπικό που κυβέρνησαν την Ελλάδα για αρκετές δεκαετίες είναι απολύτως ανάκαινα να υλοποιήσουν αυτές τις αναγκαίες αλλαγές. Μία αριστερή κυβέρνηση που επιζητεί να μετασχηματίσει τη χώρα με βάση τους υπάρχοντες θεσμούς θα αποτύχει και πιθανότατα πολύ γρήγορα. Η Ελλάδα εάν πρόκειται να μπει σε μια διαφορετική τροχιά ανάπτυξης, χρειάζεται ριζικές μεταρρυθμίσεις προς μια δημοκρατική κατεύθυνση τόσο στο κράτος όσο και στο πολίτευμα της. Συγκεκριμένα, το ελληνικό κράτος έχει αποδυναμωθεί ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των τριών τελευταίων δεκαετιών, χάνοντας μεγάλο εύρος των δεξιοτήτων του και βασιζόμενο ολοένα και περισσότερο στους μηχανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η διαφθορά έχει αυξηθεί διαμορφωμένη από τα συμφέροντα μεγάλων εταιρειών και συχνά σχετιζόμενη με τις κρατικές προμήθειες του υπερμεγέθους στρατιωτικού τομέα. Οι κρατικοί μηχανισμοί έχουν γίνει όλο και πιο αυταρχικοί, ενώ στις δυνάμεις ασφαλείας φαίνεται να έχουν παρεισφρήσει ακροδεξιοί κύκλοι. Ο κρατικός μηχανισμός πρέπει να «καθαριστεί» και να εκδημοκρατιστεί και ταυτόχρονα να βελτιώσει τις ικανότητες του στο σχεδιασμό και την υλοποίηση της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

Ένα ζωτικό μέρος αυτής της διαδικασίας είναι η επαναδημιουργία δεξιοτήτων στους τεχνικούς μηχανισμούς του κράτους και κυρίως στην κεντρική τράπεζα και τα οικονομικά υπουργεία. Απαιτείται επίσης αναθεμελίωση της τεχνικής

γνώσης γύρω από την ελληνική οικονομία με την επανενεργοποίηση ερευνητικών ινστιτούτων με κρατική στήριξη, τα οποία βρίσκονται σε μαρasmus τις τελευταίες τρεις δεκαετίες. Πιο σημαντικός ακόμα είναι ο ανασχηματισμός του συστήματος δικαιοσύνης ώστε να αναμετρηθεί με τις θεσμικές καθυστερήσεις, τη διαφθορά και την ανικανότητα επιβολής του νόμου σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της εξυπηρέτησης εμπορικών και άλλων χρεών.

Τέλος, θα πρέπει να υπάρξει πολιτική μεταρρύθμιση που θα επηρεάσει καταλυτικά αυτές τις

αλλαγές, καθώς το πολιτικό σύστημα της χώρας έχει τελείως αποτύχει και πριν και κατά τη διάρκεια της κρίσης. Η Ελλάδα χρειάζεται νέους και συμμετοχικούς πολιτικούς μηχανισμούς που να είναι υπεύθυνοι και αδιάβλητοι. Χρειάζεται επίσης μια νέα πολιτική διακυβέρνηση που θα συμπεριλάβει αλλαγές στην αντιπροσώπευση των θεσμών, αλλαγές στο σύνταγμα της και επίτελους έναν κατάλληλο διαχωρισμό εκκλησίας και κράτους. Τέλος, οι θύλακες του ακροδεξιού απολυταρχισμού ακόμα και του φασισμού, θα πρέπει να αντιμετωπιστούν άμεσα στα σώματα ασφαλείας.

7. Στοχεύοντας σε μια συναινετική και κατόπιν διαπραγματεύσεων έξοδο από την ΟΝΕ

Υπό το πρίσμα του ευρύτερου οικονομικού και κοινωνικού μετασχηματισμού που είναι απαραίτητος για την Ελλάδα, η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ δεν πρέπει να πτοηθεί από την προοπτική της αθέτησης πληρωμών και εξόδου από την ΟΝΕ. Πράγματι, αυτά τα βήματα θα μπορούσαν να ανοίξουν το δρόμο προς την κοινωνική και εθνική αναγέννηση επιτρέποντας την εφαρμογή του προγράμματος που περιγράφεται παραπάνω. Η σαφήνεια για το τι είναι εφικτό είναι θεμελιώδους σημασίας, έχοντας κατά νου τόσο την «τριάδα του ανέφικτου» εντός της ΟΝΕ, όσο και την προτεραιότητα σχετικά με τη διαγραφή χρέους και την άρση της λιτότητας. Μια κυβέρνηση που αντλεί τη δύναμή της από τους ψηφοφόρους της δεν πρέπει να φοβάται μια πιθανή έξοδο από την Ευρωζώνη, εάν θέλει να επιτύχει τους θεμελιώδεις στόχους της. Επιπλέον, επιτυγχάνοντας τους στόχους αυτούς θα μπορεί να αλλάξει γενικότερα την Ευρώπη προς όφελος των εργαζομένων.

Εξετάζοντας την πολυπλοκότητα και της δυσκολία της διαδικασίας εξόδου είναι σημαντικό να έχουμε κατά νου ότι, εάν η Ελλάδα συνεχίσει τις

πολιτικές των «διασώσεων» που υιοθετήθηκαν κατά τη διάρκεια των τελευταίων πέντε ετών, τα αποτελέσματα θα είναι καταστροφικά. Η «εσωτερική υποτίμηση» δεν έχει ακόμη αποκαταστήσει την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας δίνοντας ένα πλεονέκτημα ανταγωνιστικότητας, ιδιαίτερα σε σχέση με τη Γερμανία και είναι πιθανό ότι οι μισθοί και τα ημερομίσθια θα πρέπει να μειωθούν περαιτέρω στο επόμενο χρονικό διάστημα, αν η χώρα παραμείνει στο πλαίσιο των υπαρχουσών πολιτικών.

Η «εσωτερική υποτίμηση» σήμανε βασικά, μια απότομη μείωση των απολαβών σε μισθούς και συντάξεις η οποία οδήγησε στην κατάρρευση της εσωτερικής ζήτησης, στη μεγάλη συρρίκνωση της παραγωγής και τελικά στη μείωση των τιμών. Η επιθετικότητα της διαδικασίας αυτής στην Ελλάδα προκλήθηκε πρώτον, από την τεράστια έκταση της απαιτούμενης προσαρμογής – το δημοσιονομικό έλλειμμα και το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών το 2010 ήταν περίπου 15% του ΑΕΠ αντίστοιχα - και δεύτερον, από το απλό γεγονός ότι η ιδιότητα του μέλους της ΟΝΕ σημαίνει ότι η υποτίμηση είναι αδύνατη. Δυστυ-

χώς είναι πιθανόν οι μισθοί και οι συντάξεις να πρέπει να παραμείνουν χαμηλά για αρκετά χρόνια ακόμη, εάν η Ελλάδα θέλει να επιτύχει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα υπό την τρέχουσα πολιτική.

Έτσι, ακόμη και μετά την καταστροφή που η ελληνική οικονομία και κοινωνία έχουν υποστεί από το 2010, το καλύτερο που η χώρα θα μπορούσε να ελπίζει για τα επόμενα πέντε χρόνια θα ήταν μια μέση ετήσια ανάπτυξη της τάξης του 2%. Είναι πιθανό ότι το επόμενο διάστημα οι τιμές θα συνεχίσουν την καθοδική τους πορεία με ποσοστό πληθωρισμού ίσως και -2%. Δεδομένης της κατάστασης του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και της συνεχιζόμενη δυσκολίας της αύξησης των εξαγωγών θα υπάρχει συνεχής ανάγκη για «εσωτερική υποτίμηση», η οποία θα μειώσει ακόμη περισσότερο τους ονομαστικούς μισθούς. Με λίγα λόγια, στο πλαίσιο των πολιτικών της ΕΕ η Ελλάδα πιθανότατα θα παρουσιάσει χαμηλή και ασταθή ανάπτυξη, πτώση των τιμών, υψηλή ανεργία, πτώση των εισοδημάτων και μόνιμη φτώχεια. Αυτή είναι η πραγματική εικόνα στη βάση της οποίας θα πρέπει να αξιολογηθούν το κόστος και τα οφέλη της εξόδου.

Οποιαδήποτε συνετή αξιολόγηση της τρέχουσας κατάστασης της ελληνικής οικονομίας και της γενικής κατεύθυνσης της ΟΝΕ κατά τη διάρκεια των τελευταίων πέντε χρόνων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι μεσοπρόθεσμα η ορθολογική πορεία για την Ελλάδα είναι η έξοδος και η αναδιάρθρωση την οικονομίας της με βάση τα συμφέροντα του λαού της, στην κατεύθυνση του προγράμματος που συζητήθηκε στο κεφάλαιο 6. Εάν η έξοδος γίνει με ελεγχόμενο τρόπο τότε μπορεί να ανοίξει δρόμο για ανάπτυξη και κοινωνική μετασχηματισμό, καθιστώντας εφικτό για μια αριστερή κυβέρνηση να εφαρμόσει ένα ριζοσπαστικό πρόγραμμα. Σε αυτή τη βάση μπορεί εύλογα να μπορούσε κανείς να αναμένει ότι η Ελλάδα σύντομα θα περάσει σε σταθερούς και υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης για αρκετά χρόνια, πράγμα που θα ήταν υπέρ των συμφερόντων του εργαζόμενου λαού. Αλλά πρώτα θα πρέπει να βγει από το ζουρλομανδύα του ευρώ.

Τέλος, γίνεται κατανοητό πως η αποφασιστική χρήση της κρατικής εξουσίας σε συνδυασμό με την κοινωνική κινητοποίηση και τη διεθνή υποστήριξη (η έκταση της οποίας δεν πρέπει να

μεγαλοποιείται) θα μπορούσε να βοηθήσει την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ ώστε να επιτύχει έξοδο μέσω διαπραγμάτευσης (όχι συγκρουσιακής) εξασφαλίζοντας τη διαγραφή χρέους, την προστασία της ισοτιμίας και την υπεράσπιση των τραπεζών. Θα μπορούσε ίσως η ΕΕ να δεχθεί μια τέτοια εξέλιξη από τη στιγμή που η «προβληματική» χώρα θα έφευγε από τη νομισματική ένωση - αναπόφευκτα με κάποιο κόστος - αφήνοντας όμως την υπόλοιπη ΟΝΕ «υγιέστερη». Η έξοδος μπορεί να ιδωθεί ως το τίμημα που θα πληρώσει η Ελλάδα για τη διαγραφή του χρέους της.

Εάν η έξοδος πραγματοποιηθεί σε συναινετική βάση θα βρεθούν πολλοί τεχνικοί τρόποι ώστε η ΕΕ να τη διευκολύνει. Τα νομικά και τεχνικά επιχειρήματα που αναπαράχθηκαν το 2009-2012 και «αποδείκνυαν» ότι μια έξοδος από την ΟΝΕ είναι αδύνατη, ή ότι θα έφερνε αναπόδραστα και μια έξοδο από την ΕΕ, σε μεγάλο βαθμό στερούνται νοήματος. Μια έξοδος είναι απολύτως εφικτή, ιδίως εάν η ΕΕ προετοιμαζόταν και εκείνη για να τη διευκολύνει. Σε τελική ανάλυση, οι μηχανισμοί του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος, δηλαδή του προηγούμενου συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, υπάρχουν ακόμη και θα μπορούσαν να επανενεργοποιηθούν.

Χωρίς να έχει αυταπάτες για τις πραγματικές διαθέσεις της ΕΕ, η οποία πιθανότατα θα αποδειχθεί εχθρική στην πράξη, η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ θα μπορούσε να προτείνει μια συναινετική έξοδο που θα μπορούσε να είναι προς όφελος όλων των εμπλεκόμενων μερών και έτσι να διευκολυνθεί από την ΕΕ. Συγκεκριμένα, η διευκόλυνση θα μπορούσε να πάρει τη μορφή συνεχούς παροχής ρευστότητας στις ελληνικές τράπεζες από την ΕΚΤ για μία περίοδο ίσως έξι μηνών μέχρι ενός έτους. Ακόμη σημαντικότερο στοιχείο θα ήταν η διευκόλυνση της εξόδου με τη μορφή της υποστήριξης της συναλλαγματικής ισοτιμίας για την αποτροπή βαθιάς πτώσης, μέχρι η χώρα να είναι σε θέση να διαχειριστεί την ισοτιμία μόνη της. Μια συμφωνία αυτού του είδους θα ήταν μακράν η βέλτιστη λύση για τις περιφερειακές χώρες και θα μπορούσε επίσης να αποτελέσει τη λιγότερο προβληματική λύση για την ίδια την ΕΕ.

Λαμβάνοντας όμως υπόψη τα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα που εμπλέκονται στην ΟΝΕ είναι πολύ πιο πιθανό η συναινετική έξοδος να μην είναι δυνατή. Οι δανειστές δεν είναι πιθανό

να ανεχτούν, πολύ περισσότερο να βοηθήσουν, μια Αριστερή κυβέρνηση που θα επιμείνει σε διαγραφή χρέους, εγκατάλειψη της λιτότητας και στροφή της οικονομικής πολιτικής προς εντελώς διαφορετική κατεύθυνση. Συνεπώς, μια Αριστερή κυβέρνηση θα πρέπει να είναι προετοιμασμένη για μια συγκρουσιακή έξοδο, η οποία επίσης είναι απολύτως εφικτή και διαχειρίσιμη, αλλά με μεγαλύτερο κόστος. Οι παράμετροι και τα βασικά βήματα μιας συγκρουσιακής εξόδου αναπτύσσονται στην ενότητα 8 που ακολουθεί. Τα οικονομικά συμπεράσματα που παρατίθενται στην ενότητα 8 είναι σε γενικές γραμμές εφαρμόσιμα και στην περίπτωση της συναινετικής εξόδου, εάν και οι ενδεχόμενες τριβές θα ήταν τότε προφανώς πολύ λιγότερες.

Καταλήγοντας, δεν μπορεί να μην τονιστεί πως η πορεία μιας συγκρουσιακής εξόδου απαιτεί πολιτική νομιμοποίηση και ενεργή λαϊκή υποστήριξη, εάν πρόκειται να αντιμετωπιστεί με επιτυχία από μια κυβέρνηση της Αριστεράς. Είναι σημαντικό η κυβέρνηση να καταστήσει σαφές ότι θα έχει εξαναγκαστεί σε έξοδο από την άρνηση της ΕΕ να δεχτεί εύλογους όρους σχετικά με τη διαγραφή του χρέους και την άρση της λιτότητας. Είναι επίσης σημαντικό η κυβέρνηση να αποκτήσει ανοικτή πολιτική στήριξη θέτοντας το ζήτημα ξεκάθαρα στο εκλογικό σώμα και στο οργανωμένο εργατικό κίνημα. Για μια Αριστερή κυβέρνηση η εξασφάλιση της πολιτικής νομιμοποίησης και της άμεσης λαϊκής στήριξης είναι ζητήματα που απαιτούν εκτενή πολιτική προετοιμασία.

8. Απαραίτητα βήματα για τη διαχείριση μιας συγκρουσιακής εξόδου από την ΟΝΕ

Μια συγκρουσιακή έξοδος είναι μια δύσκολη διαδικασία αλλά σίγουρα διαχειρίσιμη, εφόσον υπάρχει επαρκής επίγνωση των ενδεχόμενων προβλημάτων, κάποιος βαθμός προετοιμασίας και σαφής λαϊκή υποστήριξη. Χωρίς σαφήνεια ανάμεσα στα εργατικά στρώματα, αλλά και ειμότητα για τη διαχείριση της νέας κατάστασης και των επιπλοκών της, θα είναι πολύ δύσκολο για την κυβέρνηση να διαχειριστεί επιτυχώς την αναταραχή που θα προκύψει. Εάν από την άλλη πλευρά, το θέμα γίνει πλήρως κατανοητό και δεν υπάρχει φόβος για τις συνέπειες, μια έξοδος από την ΟΝΕ θα μπορούσε να ανοίξει ένα δρόμο για τον κοινωνικό μετασχηματισμό προς όφελος της εργασίας. Πολλά θα εξαρτηθούν από τις προπαρασκευαστικές δράσεις. Μερικές βασικές παρατηρήσεις είναι απαραίτητες στο σημείο αυτό ώστε να τεθεί το απαραίτητο πλαίσιο για το σχέδιο ελεγχόμενης (έστω συγκρουσιακής) εξόδου:

Πρώτον, όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω, η έξοδος δεν αποτελεί από μόνη της λύση στα

προβλήματα της Ελλάδος. Η έξοδος θα πρέπει να κατανοηθεί ως ένα δύσκολο βήμα που έχει επιβληθεί στην Ελλάδα από την αποτυχία και την αδιαλλαξία των μελών της ΟΝΕ, το οποίο παρ' όλα αυτά, μπορεί να ανοίξει ένα δρόμο οικονομικής προόδου με μείωση της ανεργίας και αύξηση των εισοδημάτων, όπως επίσης και ένα νέο δρόμο ανάπτυξης για τη χώρα με κοινωνική δικαιοσύνη. Μετά από μερικούς μήνες του ΣΥΡΙΖΑ στην εξουσία, είναι φανερό ότι το πρόγραμμα με το οποίο η κυβέρνηση εκλέχθηκε δεν μπορεί να υλοποιηθεί μέσα στα όρια της ΟΝΕ.

Δεύτερον, εάν η διαχείριση της εξόδου από την ΟΝΕ γίνει με τρόπο επιτυχή από την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ έχοντας τη στήριξη ισχυρής πλειοψηφίας του λαού, μπορεί να αποτελέσει μια ιστορική ευκαιρία για να μπει η Ελλάδα σε διαφορετική τροχιά εθνικής ανεξαρτησίας στις διεθνείς σχέσεις. Θα μπορούσε επίσης να οδηγήσει σε βιώσιμη ανάπτυξη που θα τοποθετούσε την Ελλάδα σε ισχυρότερη θέση μέσα στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας. Η έξοδος από την ΟΝΕ είναι

ένας δρόμος που εμπεριέχει μετωπική σύγκρουση με ισχυρότατα εγχώρια και ξένα συμφέροντα, αλλά αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο προσφέρει στην Ελλάδα μια μοναδική ευκαιρία να αλλάξει τη κοινωνική της δομή προς όφελος του εργαζόμενου λαού, μπαίνοντας παράλληλα σε τροχιά ταχείας ανάπτυξης και αύξησης των εισοδημάτων.

Τρίτον, η μεγάλη δυσκολία στην έξοδο έγκειται στη μετάβαση σε ένα νέο και σταθερό νομισματικό καθεστώς το οποίο θα ανοίξει νέες δυνατότητες ανάπτυξης. Πρέπει να τονιστεί ότι η ιστορική εμπειρία από άλλα μεγάλα νομισματικά γεγονότα δείχνει ότι οι εντονότερες δυσκολίες διήρκισαν για μια μικρή μόνο περίοδο και η βελτίωση άρχισε να φαίνεται μετά από λίγους μήνες. Στην περίπτωση της Ελλάδας, που έχει τεράστιους αναξιοποίητους πόρους εξαιτίας των καταστροφικών πολιτικών τα τελευταία πέντε χρόνια, είναι λογικό να περιμένουμε ότι η οικονομία θα αρχίσει να ανακάμπτει δυναμικά πιθανόν ακόμη και μετά από έξι μήνες.

Τέταρτον, η δύσκολη αρχική περίοδος της εξόδου θα μπορούσε να γίνει σημαντικά καλύτερη με έναν συνεκτικό σχεδιασμό και λαμβάνοντας τα αποφασιστικά μέτρα που περιγράφονται παρακάτω. Ο σημαντικότερος παράγοντας στην αντιμετώπιση το δυσκολιών από την έξοδο είναι η δημόσια αποφασιστικότητα και θέληση. Πρέπει να εξηγηθεί στον ελληνικό λαό ότι η προοπτική της παραμονής στην ΟΝΕ και της εφαρμογής των μέτρων των «θεσμών» θα φέρει τη μακροπρόθεσμη αποδυνάμωση της χώρας με αύξηση των ανισοτήτων και των κοινωνικών εντάσεων, ενώ παράλληλα θα διατηρηθεί η τεράστια πίεση του χρέους. Μέσα στην ΟΝΕ η Ελλάδα θα γίνει ένας ασήμαντος παρίας στη διεθνή σκηνή.

Πέμπτον, στα πρώτα ένα ή δυο χρόνια μετά την έξοδο η Ελλάδα μπορεί να περιμένει μια ανάκαμψη που θα στηρίζεται κυρίως στις Μικρομεσαίες επιχειρήσεις καθώς η εσωτερική ζήτηση, θα μπορούσε να αναζωογονηθεί και οι αναξιοποίητοι αυτή τη στιγμή πόροι (εργασία και κεφαλαιουχικός εξοπλισμός) θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ξανά για να γίνει ανάκτηση της εγχώριας αγοράς. Η επιστροφή στην εγχώρια παραγωγή παράλληλα με την ώθηση των εξαγωγών θα μειώσει την ανεργία επιτρέποντας στα εισοδήματα να ανακάμψουν μετά την τεράστια

μείωση των τελευταίων χρόνων. Με δεδομένα τα τρομακτικά επίπεδα της ανενεργού ζήτησης εντός της χώρας (η ανεργία είναι ακόμη πάνω 25%) είναι λογικό να αναμένουμε την εμφάνιση ισχυρών αναπτυξιακών ρυθμών αρκετά σύντομα μετά το αρχικό σοκ της εξόδου.

Έκτον, η ανάκαμψη που θα ακολουθήσει την έξοδο μπορεί να αποτελέσει τη βάση για τη μεσοπρόθεσμη ανασυγκρότηση της χώρας, όπως σε γενικές γραμμές συζητήθηκε στην ενότητα 6. Η Ελλάδα θα πρέπει να επιμείνει στη μεταρρυθμιστική προσπάθεια του εκπαιδευτικού και δικαστικού συστήματος, καθώς και της αλλαγής των κανόνων της αγοράς και της λειτουργίας του κράτους. Η μακρά ιστορική εμπειρία δείχνει ότι μια επίμονη επενδυτική προσπάθεια από πλευράς κάποιας χώρας βασίζεται πάντα στις εγχώριες δυνάμεις και δεν καθορίζεται από τις ξένες επενδύσεις. Τα επενδυτικά κεφάλαια που έρχονται από το εξωτερικό μπορούν να παίξουν στην καλύτερη περίπτωση έναν συμπληρωματικό ρόλο.

Έβδομο, για να υλοποιηθεί μια μεσοπρόθεσμη επενδυτική τόνωση θα πρέπει η Ελλάδα άμεσα να ισχυροποιήσει το πρόγραμμα των δημοσίων επενδύσεών της. Θα πρέπει επίσης να αναδιαρθρώσει τις αποτυχημένες ιδιωτικές τράπεζες θέτοντάς τις υπό δημόσιο έλεγχο με νέα αντίληψη διοίκησης και υποστηρίζοντας την παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας. Η αναζωογόνηση των δημοσίων επενδύσεων και η αναδιάρθρωση του τραπεζικού συστήματος θα μπορούσαν να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για μια σταθερή ανάκαμψη των ιδιωτικών επενδύσεων. Η Ελλάδα θα μπορούσε τότε να αποκτήσει μία νέα σχέση ανάμεσα στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα. Οι πόροι για τις επενδύσεις, όπως πάντα συμβαίνει στις περιπτώσεις βιώσιμης ανάπτυξης, θα είναι κυρίως εγχώριοι. Θα προέλθουν από την ενεργή κινητοποίηση της αποταμίευσης έτσι ώστε να στηριχτεί η πίστωση που θα κατευθύνεται προς την παραγωγική ανασυγκρότηση, αντί για κατανάλωση, ακίνητα και χρηματοπιστωτική κερδοσκοπία. Θα προέλθουν επίσης από τις υψηλές αποδόσεις των νέων επενδύσεων – η επένδυση τελικά χρηματοδοτεί τον εαυτό της σε βάθος χρόνου. Ο ρόλος ενός υγιούς και αδιάφθορου δημόσιου τομέα από αυτήν την άποψη είναι ύψιστης σημασίας, όπως έχει δείξει η εμπειρία της παγκόσμιας ανάπτυξης.

Όγδοον, είναι σημαντικό να λαμβάνουμε υπόψη, ότι οι υποτιμήσεις δημιουργούν νέες και πολλά υποσχόμενες παραγωγικές ευκαιρίες. Η Φιλανδία απέκτησε τη ΝΟΚΙΑ μετά τη μεγάλη υποτίμηση στις αρχές του '90, ενώ η Ισλανδία φέρεται πρόσφατα να δημιουργεί έναν κλάδο ηλεκτρονικών/ IT μετά τη δική της υποτίμηση και τραπεζική κατάρρευση του 2000. Δεν υπάρχει κανένας λόγος για τον οποίο η Ελλάδα να μη δημιουργήσει νέα και δυναμικά παραγωγικά πεδία μετά μια υποτίμηση, αν μάλιστα λάβουμε υπόψη μας το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και την εργατικότητα του παραγωγικού της δυναμικού.

Η έξοδος από την ΟΝΕ, τελικά, είναι απλώς ένα βήμα στο δρόμο της κοινωνικής και οικονομικής μεταμόρφωσης της χώρας, αλλά είναι ένα ζωτικό και αναγκαίο βήμα. Για το λόγο αυτόν, και τα επόμενα βήματα για τη διαχείριση της μιας συγκρουσιακής αλλά ακόμα ελεγχόμενης εξόδου θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναν οδηγό για την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ:

Οι τεχνικές όψεις της εξόδου:

1. Η αλλαγή του νομίσματος από το Ευρώ σε ένα νέο εθνικό νόμισμα – μια Νέα Δραχμή– θα πρέπει να λάβει χώρα κατά το κλείσιμο της εργασιμής εβδομάδας (Παρασκευή βράδυ) σε μια στιγμή που η Wall Street είναι κλειστή και υπάρχει ένα «κενό» πριν από το άνοιγμα των ασιατικών αγορών. Η κυβέρνηση θα πρέπει να ανακοινώσει ότι:

i) Όλες οι εξοφλήσεις του κεφαλαίου και οι πληρωμές τόκων για το δημόσιο χρέος εκτός του ελληνικού συστήματος πληρωμών αναστέλλονται.

ii) Η συμμετοχή της Ελλάδας στην ΟΝΕ αναστέλλεται.

iii) Όλες οι τραπεζικές εργασίες και οι χρηματοπιστωτικές αγορές θα παραμείνουν κλειστές για μερικές ημέρες την ερχόμενη εβδομάδα.

iv) Η Ελληνική Κεντρική Τράπεζα τίθεται υπό τον έλεγχο της κυβέρνησης.

v) Τοποθετείται Δημόσιος Επίτροπος για όλες τις ιδιωτικές και δημόσιες τράπεζες με ευρύτατη πληρεξουσιότητα.

vi) Θα εφαρμοστεί σύστημα ελέγχου των ροών κεφαλαίων και των τραπεζικών πράξεων, με βάση την εμπειρία της Κύπρου, αλλά χωρίς κούρεμα καταθέσεων, για τους επόμενους έξι μήνες.

vii) Όλοι οι λογαριασμοί και όλες οι οφειλές στο ελληνικό σύστημα πληρωμών που διέπονται από την εθνική νομοθεσία θα μετατραπούν στο νέο νόμισμα με ισοτιμία 1: 1.

viii) Η κυβέρνηση δεσμεύεται να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της προς όλους τους Έλληνες στην εγχώρια οικονομία.

2. Σύμφωνα με την αρχή *Lex Monetae* ένα κυρίαρχο κράτος μπορεί να επιλέξει το νόμισμα που θα χρησιμοποιεί. Φυσικά, δεν πρέπει να υπάρχει εκ των προτέρων προειδοποίηση για την υιοθέτηση της νέας δραχμής. Όλες οι σημαντικές αποφάσεις - από την επιλογή των κανόνων που θα πρέπει να εφαρμοστούν κατά την εισαγωγή του εθνικού νομίσματος, μέχρι τα ψηφίσματα που θα περάσουν από το Κοινοβούλιο, θα πρέπει να ληφθούν μέσα στο πρώτο Σαββατοκύριακο. Το Κοινοβούλιο θα πρέπει να δώσει στην Κυβέρνηση (και κυρίως στον Πρωθυπουργό και τον Υπουργό Οικονομικών) όσο το δυνατόν ευρύτερες εξουσίες για την υλοποίηση της νομισματικής μεταρρύθμισης.

3. Το Σάββατο ο Επίτροπος για τα τραπεζικά θέματα συνεπικουρούμενος από μια Εκτελεστική Επιτροπή θα πρέπει να αποστείλει ομάδες δημοσίων υπαλλήλων να αναλάβουν προσωρινά τον έλεγχο των ελληνικών τραπεζών και της Κεντρικής Τράπεζας ώστε να διασφαλίσει:

3.1. Την αποτελεσματική συμμόρφωση με το σύστημα ελέγχου των κεφαλαιακών ροών και των τραπεζικών πράξεων, με γνώμονα τις κατευθύνσεις που περιγράφονται αναλυτικότερα κατωτέρω και στο Παράρτημα Β

3.2. Τη μετατροπή της ονομαστική αξίας όλων των λογαριασμών στο νέο νόμισμα.

3.3. Την εισαγωγή των τραπεζογραμματίων σε δραχμές στα θησαυροφυλάκια των τραπεζών, ώστε να αρχίσουν να χρησιμοποιούνται την επόμενη εβδομάδα.

3.4. Ενδεχομένως, την «δελτιοποίηση» των

υπαρχόντων τραπεζογραμματίων με τη χρήση ειδικής σφραγίδας, ώστε να επιτραπεί στα χαρτονομίσματα σε ευρώ που κατέχουν οι τράπεζες να σφραγιστούν και να χρησιμοποιηθούν προσωρινά ως «νέες δραχμές».

3.5. Σε συντονισμό με την Κεντρική Τράπεζα να γίνει προετοιμασία του καταλόγου των ελληνικών επιχειρήσεων που έχουν δανειστεί από ξένους δανειστές. Η διαδικασία αυτή δεν θα πρέπει να διαρκέσει περισσότερο από δύο ή τρεις ημέρες.

4. Το Σάββατο η κυβέρνηση θα πρέπει να δηλώσει την προθυμία της χώρας να παραμείνει στην Ευρωπαϊκή Ένωση και να εφαρμόσει τους νόμους της μετά την αλλαγή του νομίσματος. Οι αναφορές που έγιναν εκτενώς τα προηγούμενα χρόνια στην αδυναμία εξόδου από την ΟΝΕ χωρίς παράλληλα να φύγει μια χώρα και από την ΕΕ είναι αβάσιμες. Όπως δείχνει η νομική ανάλυση στο Παράρτημα Α, υπάρχει το νομικό πλαίσιο που θα επιτρέψει στην Ελλάδα να αποχωρήσει από την ΟΝΕ, αλλά να παραμείνει στην ΕΕ. Η κυβέρνηση θα πρέπει επίσης να ζητήσει ένα συνέδριο με τα άλλα μέλη της ΟΝΕ ώστε να αποφασιστεί τι είδους υποστήριξη θα μπορούσε να χορηγηθεί στην Ελλάδα για μια συναινετική έξοδο. Η κυβέρνηση θα πρέπει επίσης να δηλώσει ότι η Ελλάδα θα ζητήσει ένα συνέδριο για να επιτευχθεί η αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους της. Τέλος, η κυβέρνηση θα πρέπει να δηλώσει ότι οι απειλές ενάντια στην Ελλάδα θα έχουν σοβαρές συνέπειες για την Ελληνική συμμετοχή στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ.

5. Η απόφαση για αναστολή των εξωτερικών πληρωμών, αφήνοντας έτσι το δημόσιο χρέος να καταστεί ληξιπρόθεσμο, σημαίνει στην πράξη πως η Ελλάδα δεν θα καταφέρει να εξοφλήσει τα ομόλογα που κατέχει η ΕΚΤ και να αποπληρώσει τα δάνεια του ΔΝΤ. Τα χρέη προς τον ΕΤΧΣ και τα διμερή/πολυμερή χρέη που προκύπτουν από τα προγράμματα «διάσωσης» έχουν μια μεγάλη περίοδο χάριτος και δεν προκύπτουν μέχρι το 2021 σημαντικές αποπληρωμές για το κεφάλαιο και τους τόκους. Αφού οι οφειλές καταστούν ληξιπρόθεσμες η Ελλάδα θα πρέπει να κοινοποιήσει αίτημα για ένα διεθνές συνέδριο, ώστε να ρυθμιστεί το χρέος της συμπεριλαμβανομένης μιας σημαντικής διαγραφής σύμφωνα με όσα συζητήθηκαν προηγουμένως στην ενότητα 7i. Η

Επιτροπή Λογιστικού Ελέγχου που έχει ήδη δημιουργηθεί από το Ελληνικό Κοινοβούλιο μπορεί να διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στη διαδικασία, ενισχύοντας τα ηθικά και νομικά επιχειρήματα της Ελλάδας.

6. Η μετατροπή του συνόλου των τραπεζικών υποχρεώσεων και περιουσιακών στοιχείων που διέπονται από το ελληνικό δίκαιο στη νέα δραχμή θα πρέπει να πραγματοποιηθεί με ισοτιμία 1:1. Τη Δευτέρα η κυβέρνηση θα πρέπει να ανακοινώσει ότι στο μέλλον δεν θα πραγματοποιεί ούτε θα αποδέχεται πληρωμές σε ευρώ. Η νέα δραχμή θα αποκτήσει το μονοπώλιο του νόμιμου χρήματος ως το τέλος της εβδομάδας. Η κυβέρνηση θα πρέπει να εκδώσει αμέσως μια πλήρη εγγύηση των νέων καταθέσεων που έχουν μετατραπεί σε δραχμές. Κατά τη διάρκεια του αρχικού Σαββατοκύριακου και για τις πρώτες λίγες ημέρες, ενώ οι τράπεζες θα είναι κλειστές, όλες οι χρεώσεις και οι συναλλαγές με πιστωτική κάρτα θα πρέπει να μετατραπούν στο νέο νόμισμα. Είναι ζωτικό να τονιστεί, ότι η κυβέρνηση θα πρέπει να κάνει άμεσα βήματα για να εκτυπωθούν νέα χαρτονομίσματα σε δραχμές μυστικά κατά τη διάρκεια της περιόδου που θα προηγείται της ανακοίνωσης αλλαγής νομίσματος. Τα νέα τραπεζογραμμάτια σε δραχμές που θα έχουν παραχθεί μυστικά κατά τη διάρκεια της προηγούμενης περιόδου, θα πρέπει να εισαχθούν στα θησαυροφυλάκια των τραπεζών και θα πρέπει να χρησιμοποιούνται στα ΑΤΜ και στα τραπεζικά ταμεία. Ανάλογα με τη δυνατότητα να εκτυπωθούν επαρκείς ποσότητες νέων τραπεζογραμματίων, θα ήταν χρήσιμο επίσης να σφραγιστούν τα υπάρχοντα ευρώ εντός του τραπεζικού συστήματος και να χρησιμοποιούνται ως “δελτιοποιημένες” δραχμές στα ΑΤΜ και σε τραπεζικά ταμεία.

7. Κατά τη διάρκεια του πρώτου Σαββατοκύριακου η λειτουργία των πληροφοριακών συστημάτων των τραπεζών θα πρέπει να ελεγχθεί όσον αφορά δύο πράγματα: 1) να καθοριστεί σε ποιο χρόνο είναι δυνατόν τα ευρώ να μετατραπούν σε δραχμές για τους σκοπούς των διατραπεζικών και άλλων ηλεκτρονικών πληρωμών και 2) με ποιο τρόπο οι αναλήψεις μετρητών σε ευρώ μπορούν να περιοριστούν λίγο πριν και λίγο μετά την αλλαγή του νομίσματος. Πρέπει επίσης να εξεταστεί η συμβατότητα με τα συστήματα πληροφορικής των τραπεζών της Ευρωζώνης.

8. Τη Δευτέρα ο Δημόσιος Επίτροπος για τις Τρά-

πεζες θα πρέπει να ανακοινώσει την πλήρη εθνικοποίηση των τεσσάρων συστημικών τραπεζών και τη μετατροπή των υφιστάμενων δημόσιων μετοχικών τίτλων σε κοινές μετοχές με δικαίωμα ψήφου. Η κυβέρνηση θα πρέπει ταυτόχρονα να ανακοινώσει την επιβολή ελέγχων στις ροές κεφαλαίων και στις τραπεζικές πράξεις που θα διενεργούνται από τον Επίτροπο για μια περίοδο έξι μηνών. Το πρότυπο θα είναι οι έλεγχοι που επιβλήθηκαν από την ΕΕ στην Κύπρο τον Μάρτη του 2013, οι οποίοι αποδείχθηκαν αποτελεσματικοί και περίληψη των βασικών σημείων τους παρέχεται στο Παράρτημα Β. Θα πρέπει να τονιστεί ότι σε αντίθεση με την Κύπρο δεν θα υπάρξει κούρεμα των καταθέσεων. Η κυβέρνηση θα εγγυηθεί πλήρως τις υπάρχουσες καταθέσεις σε δραχμές.

9. Ένα απλώς ενδεικτικό παράδειγμα των προτεινόμενων μέτρων για την Ελλάδα θα μπορούσε να ήταν ως εξής:

I. Επιτρέπονται μηνιαίες πληρωμές ή μεταβιβάσεις χωρίς μετρητά από Φυσικά Πρόσωπα μέχρι 50.000 δραχμές (με μετατροπή 1:1 από ευρώ).

II. Επιτρέπονται μηνιαίες πληρωμές ή μεταβιβάσεις χωρίς μετρητά από Νομικά Πρόσωπα μέχρι 200.000 δραχμές (με μετατροπή 1:1 από ευρώ).

III. Πληρωμές ή μεταβιβάσεις στο εξωτερικό σε μετρητά δεν επιτρέπονται εκτός εάν αφορούν συνήθεις επιχειρηματικές δραστηριότητες και μέχρι 1.000.000 ευρώ το μήνα.

IV. Έξοδα διαβίωσης και δίδακτρα για φοιτητές στο εξωτερικό επιτρέπονται έως το ποσό των 5000 ευρώ ανά τρίμηνο.

V. Μεταβίβαση των καταθέσεων / κεφαλαίων στο εξωτερικό επιτρέπονται ανεξαρτήτως σκοπού έως και 5.000 ευρώ ανά άτομο και ανά μήνα.

VI. Επιτρέπεται η καθημερινή μεταβίβαση χαρτονομισμάτων του ευρώ ή / και ξένων νομισμάτων που προέρχονται από πληρωμή μισθών ή συντάξεων έως 200 δραχμές ημερησίως (μετατρέπονται σε 1: 1 από Ευρώ).

Οτιδήποτε πέρα από αυτά θα απαιτεί την έγκριση του Επιτρόπου.

10. Μετά την εθνικοποίηση των τεσσάρων συστημικών τραπεζών η υφιστάμενη διοίκηση θα πρέπει να αντικατασταθεί άμεσα και η διαδικασία της αναδιάρθρωσης των τραπεζών θα πρέπει να αρχίσει άμεσα. Οι αναδιարθρωμένες τράπεζες θα είναι θεμελιώδους σημασίας για την παροχή ρευστότητας και πίστωσης για επενδυτικούς σκοπούς και για την κατανάλωση και με τον τρόπο αυτόν θα πραγματοποιηθεί η επανεκκίνηση της οικονομίας σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που συζητήθηκαν στην ενότητα 7iii. Ο ελληνικός ιδιωτικός τραπεζικός τομέας έχει αποτύχει. Η αναγέννηση της οικονομίας απαιτεί υγιείς τράπεζες που θα λειτουργούν με ένα νέο δημόσιο πνεύμα και που θα κεφαλαιοποιηθούν με νέες εκδόσεις τίτλων του Δημοσίου. Είναι αναμενόμενο πως για τη δημιουργία τέτοιων τραπεζών θα χρειαστούν αρκετές εβδομάδες. Το κράτος θα πρέπει επίσης να δημιουργήσει ειδικές τράπεζες για μακροχρόνιες επενδύσεις και για τον αγροτικό τομέα.

11. Θεμελιώδους σημασία για την αναδιάρθρωση του τραπεζικού συστήματος θα είναι η θέσπιση μιας «κακής τράπεζας» που θα απαλλάξει τις τράπεζες από το μεγαλύτερο μέρος του όγκου των 80 δις προβληματικών χρεών (επιχειρηματικών, στεγαστικών και καταναλωτικής πίστης, χονδρικά χωρίζονται σε 45/25/10). Η «κακή τράπεζα» θα κεφαλαιοποιηθεί με νέες εκδόσεις δημόσιων ομολόγων, μετά την επιβολή ζημιών στους ιδιοκτήτες των τραπεζών. Μια επιτροπή θα διοριστεί ώστε να εφαρμοστούν κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια για την κατανομή των προβληματικών χρεών προς την «κακή τράπεζα». Είναι ζωτικής σημασίας από την άποψη αληθινοσύνης για τα νοικοκυριά όσο και για τις μικρές επιχειρήσεις να απαλλαγούν από το βάρος της υπερχρέωσης. Ταυτόχρονα, είναι σημαντικό να αποφευχθεί η επιβάρυνση του δημόσιου τομέα με τις επισφαλείς απαιτήσεις των ασυνείδητων ιδιωτικών φορέων. Εξίσου σημαντικό θα είναι ωστόσο, να μην καταστραφεί ότι έχει απομείνει από την αξιοπιστία μεταξύ των συναλλασσόμενων στις διάφορες αγορές, με ενέργειες που θα ευνοούν τους επισφαλείς χρεώστες και ως εκ τούτου θα υπονομεύουν τη σημασία των κοινωνικών κριτηρίων. Ακριβώς για αυτό είναι ζωτικό να υπάρξουν κοινωνικά κριτήρια στην απόφαση

του τρόπου που θα διαγραφούν τα χρέη προς τις τράπεζες.

12. Κατά τη διάρκεια του πρώτου Σαββατοκύριακου ο ισολογισμός της Εθνικής Κεντρικής Τράπεζας θα αποτιμηθεί σε δραχμές και η διοίκησή της θα πρέπει να αλλάξει. Η Τράπεζα θα μετατραπεί πλήρως σε ένα δημόσιο ίδρυμα. Η Ελληνική Κεντρική Τράπεζα θα παραμείνει μέλος του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών ακόμη και μετά την έξοδο από το Ευρωσύστημα. Ωστόσο, είναι απαραίτητο να υπάρξει νομική ανάλυση των υποχρεώσεων αποπληρωμής προς το Ευρωσύστημα, καθώς και προς τον μηχανισμό ELA. Η αθέτηση πληρωμών από μια Κεντρική Τράπεζα είναι ένα ζήτημα με μεγαλύτερη πολυπλοκότητα από την αθέτηση πληρωμών από μια κανονική τράπεζα και η τακτοποίηση των χρεών της Κεντρικής Τράπεζας αναμένεται να χρειαστεί αρκετό χρόνο. Τέλος, η Κεντρική Τράπεζα θα πρέπει να ανακεφαλαιοποιηθεί μέσω της έκδοσης νέων κρατικών τίτλων.

13. Αμέσως μετά την ανακοίνωση της αλλαγής του νομίσματος η κυβέρνηση θα πρέπει να προσφέρει βοήθεια σε εταιρείες και φυσικά πρόσωπα που κατέχουν συμβόλαια που διέπονται από αλλοδαπό δίκαιο. Θα υπάρξουν εκτεταμένες δικαστικές διαδικασίες στις οποίες θα εμπλακούν ιδιωτικοί και δημόσιοι φορείς και η κυβέρνηση θα πρέπει να είναι έτοιμη να διευκολύνει αυτές τις διαδικασίες.

14. Γενικότερα, θα υπάρξει ανάγκη για οικονομική βοήθεια προς τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, τα νοικοκυριά και τις μεγάλες επιχειρήσεις για τις επόμενες εβδομάδες και μήνες. Ο στόχος θα είναι να αποφευχθούν οι πτωχεύσεις και να αντιμετωπιστούν οι νομικές επιπλοκές από τη διενέργεια και την είσπραξη πληρωμών από το εξωτερικό. Κατά τη διάρκεια της πρώτης εβδομάδας η κυβέρνηση θα πρέπει να πραγματοποιήσει συνάντηση με τους εκπροσώπους των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων για να συζητηθούν τα μέτρα στήριξης. Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις θα είναι σε θέση να καλύψουν το μεγαλύτερο μέρος των αναγκών τους εντός των παραμέτρων της τραπεζικών και κεφαλαιακών ελέγχων που περιγράφηκαν παραπάνω. Μεμονωμένοι οφειλέτες που ενδεχομένως έχουν οφειλές από στεγαστικά ή άλλα δάνεια υπό αλλοδαπό δίκαιο, θα πρέπει επίσης να τύχουν μέ-

τρων στήριξης συμπεριλαμβανομένων και των κρατικών εγγυήσεων.

15. Η Ελλάδα θα ανακτήσει τη νομισματική της κυριαρχία και εφόσον το κράτος επιμείνει να εκτελεί και να δέχεται πληρωμές στο νέο νόμισμα, αυτό γρήγορα θα καθιερωθεί ως το λειτουργικό μέσο συναλλαγών στη χώρα. Η μνήμη της χρήσης της δραχμής και η ιστορική της διασύνδεση με τη χώρα θα διευκολύνει τη διαδικασία. Οι ανάγκες της νομισματικής κυκλοφορίας θα καλυφθούν γρήγορα από τις αναδιαρθρωμένες τράπεζες που θα δημιουργήσουν ρευστότητα σε δραχμή υποστηριζόμενες από την αναδιαρθρωμένη Κεντρική Τράπεζα. Οι τράπεζες θα μπορούν να ξεκινήσουν τις τρέχουσες συναλλαγές ήδη τη Δευτέρα ή την Τρίτη της πρώτης εβδομάδας. Θα αρχίσουν επίσης να παράσχουν μέσω ATM ταυτόχρονα νέα τραπεζογραμμάτια δραχμών, ή τραπεζογραμμάτια ευρώ με σφραγίδα. Θα πρέπει τέλος να ανοίξουν τις πόρτες τους στο κοινό μετά την πρώτη εβδομάδα.

16. Ωστόσο, δεδομένου ότι χρειάζεται χρόνος για να παραχθούν νέα τραπεζογραμμάτια και κυρίως επειδή χρειάζεται χρόνος για να αποκτηθεί εμπιστοσύνη στο νέο νόμισμα, είναι πιθανό ότι κατά τη διάρκεια της αρχικής περιόδου να υπάρξει παράλληλη κυκλοφορία διάφορων μορφών χρήματος. Έτσι, θα υπάρξουν νέα τραπεζογραμμάτια δραχμών και ηλεκτρονικές δραχμές που θα δημιουργηθούν από τις τράπεζες, αλλά και κανονικά τραπεζογραμμάτια ευρώ και ίσως χαρτονομίσματα ευρώ με σφραγίδα, τα οποία θα κυκλοφορούν μεταξύ των ιδιωτών. Σημειώνεται πως σήμερα υπάρχουν τραπεζογραμμάτια περίπου 40 δις ευρώ σε κυκλοφορία ως υποχρεώσεις της ελληνικής Κεντρικής Τράπεζας, μεγάλο μέρος των οποίων είναι αποθησαυρισμένο. Η πολιτεία πρέπει να θεσπίσει κίνητρα για να προσελκύσει ορισμένα από αυτά τα τραπεζογραμμάτια στο επίσημο τραπεζικό σύστημα μέσα σε μια περίοδο αρκετών μηνών μετά την αλλαγή του νομίσματος. Σε κάθε περίπτωση, θα είναι παράνομο αυτά τα τραπεζογραμμάτια να βγουν σε φυσική μορφή έξω από τη χώρα.

17. Η παράλληλη κυκλοφορία νομισμάτων είναι πιθανό να δημιουργήσει κόστος στις συναλλαγές καθώς τα αγαθά κατά πάσα πιθανότητα θα αποτιμώνται με διαφορετικό τρόπο σε διαφορετικά νομίσματα. Το πιθανότερο είναι ότι το κόστος αυτό

θα είναι μικρό και δεν θα διαρκέσει για μεγάλο διάστημα. Πρόκειται περί ενός ακόμη ατυχούς τμήματος που πρέπει να καταβάλλει η Ελλάδα για την καταστροφική απόφασή της να ενταχθεί στην ΟΝΕ, αλλά σε καμία περίπτωση δεν μπορεί το κόστος αυτό να δικαιολογήσει την παραμονή σε μια αποτυχημένη νομισματική ένωση.

18. Το νέο νόμισμα θα αποκτήσει μια διεθνή συναλλαγματική ισοτιμία με το ευρώ μετά την διοικητική μετατροπή του σε αναλογία 1:1. Οι παγκόσμιες αγορές θα αρχίσουν αμέσως την τιμολόγηση της δραχμής σε σχέση με το ευρώ και άλλα νομίσματα, όπως για παράδειγμα συνέβη όταν η ζώνη του ρουβλίου και η τσέχικη νομισματική ένωση κατέρρευσαν το 1993. Είναι βέβαιο ότι το νέο νόμισμα θα υποτιμηθεί.

19. Η υποτίμηση θα λειτουργήσει ως μοχλός ζωτικής σημασίας για τις ελληνικές επιχειρήσεις στην ανάκτηση της εγχώριας αγοράς και την επέκταση των εξαγωγών, δεδομένου ότι θα λειτουργήσει ως φραγμός στις εισαγωγές. Η υποχώρηση των πραγματικών μισθών κατά τα τελευταία πέντε χρόνια ήταν τόσο εκτεταμένη ώστε ακόμη και μια σχετικά μικρή υποτίμηση θα είναι αρκετή για να εξασφαλίσει ένα τεράστιο πλεονέκτημα για τους Έλληνες παραγωγούς. Εάν το νέο νόμισμα σταθεροποιηθεί σε μια αξία ίσως 20% χαμηλότερη από την αρχική διοικητική ισοτιμία του 1:1, η ώθηση στην παραγωγή, την απασχόληση και το εισόδημα είναι πιθανό να είναι αποδειχθεί πολύ σημαντική μεσοπρόθεσμα.

20. Η υποτίμηση αναμένεται να έχει ευεργετικά αποτελέσματα για την παραγωγή και την απασχόληση στην Ελλάδα για λόγους που αναπτύσσονται με περισσότερες λεπτομέρειες στο Παράρτημα Γ. Η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας κατά πάσα πιθανότητα θα ξεκινήσει μέσα σε λίγους μήνες από την αλλαγή του νομίσματος, στο βαθμό που η ιστορική εμπειρία μπορεί να αποτελέσει έναν οδηγό στο θέμα αυτό. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η αρχική περίοδος της αναταραχής θα επηρεάσει αρνητικά το παραγόμενο προϊόν και την παραγωγή. Ωστόσο, το συνδυαστικό αποτέλεσμα από την αποκατάσταση της ρευστότητας, την άρση της λιτότητας και την υποτίμηση του νομίσματος, θα προσδώσει μια ισχυρή ώθηση στην οικονομία. Δεδομένης της εξαιρετικά υφειακής κατάστασης της ελληνικής οικονομίας, των αχρησιμοποίητων και κατα-

σπαταλημένων πόρων και της μειωμένης ζήτησης, είναι λογικό να αναμένεται ότι η ανάπτυξη θα είναι ισχυρή και σταθερή για πολλά χρόνια, όταν η οικονομία ανακάμψει από την αναταραχή της αλλαγής του νομίσματος και αρχίσει να υλοποιείται το πρόγραμμα που περιγράφεται στην ενότητα 6. Θα υπάρξουν σημαντικά οφέλη για τη μισθωτή εργασία όσον αφορά την απασχόληση και το εισόδημα, καθώς και οφέλη για τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις αναφορικά με την επέκταση των εγχώριων αγορών και τη βιώσιμη χρηματοδότηση. Οφέλη θα υπάρχουν και για τους συνταξιούχους όσον αφορά την υποστήριξη των συντάξεων.

21. Είναι μάλλον απίθανο ότι η θετική επίδραση της αλλαγής του νομίσματος θα εκμηδενιστεί από τον υψηλό πληθωρισμό, για λόγους που και πάλι αναπτύσσονται εκτενέστερα στο Παράρτημα Γ. Είναι βέβαια αναπόφευκτο ότι η υποτίμηση θα οδηγήσει σε αύξηση των τιμών των εισαγωγών. Ωστόσο, η δομή της ελληνικής οικονομίας είναι τέτοια, ώστε η αύξηση αυτή δεν θα αποτυπωθεί πλήρως στις τελικές τιμές. Γενικότερα, η επίπτωση της υποτίμησης στον πληθωρισμό θα εξαρτηθεί από τον τρόπο με τον οποίο θα ανταποκριθεί στις εξελίξεις το κόστος εργασίας. Από αυτήν την άποψη, θα ήταν επιθυμητό να έχουμε την ενεργή στήριξη και συμμετοχή των οργανωμένων δυνάμεων της εργασίας ώστε να διατηρηθεί ο πληθωρισμός υπό έλεγχο και να μεγιστοποιηθεί η ευεργετική επίδραση της αλλαγής του νομίσματος. Κρίνοντας την τρέχουσα κατάσταση της οικονομίας, η οποία αντιμετωπίζει παγιωμένο αποπληθωρισμό της τάξης του 2% και υπό το πρίσμα των αχρησιμοποίητων πόρων της οικονομίας, είναι απίθανο ο πληθωρισμός τον επόμενο χρόνο της αλλαγής του νομίσματος να υπερβεί το 10%.

22. Είναι δυνατόν ωστόσο βραχυπρόθεσμα, η αξία του νέου νομίσματος να μειωθεί σημαντικά σε σχέση με το ευρώ και άλλα νομίσματα, έχοντας έτσι αρνητικές συνέπειες για τις αγορές, τις εισροές και τα τελικά αγαθά. Αυτός ο κίνδυνος είναι πραγματικός εν όψει πιθανών κερδοσκοπικών επιθέσεων κατά της δραχμής στη διάρκεια της αρχικής περιόδου, αλλά δεν πρέπει να μεγαλοποιείται. Το 2015 το ελληνικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι περίπου ισοσκελισμένο εξαιτίας της επταετούς ύφεσης και δεν υπάρχει καμία σύγκριση με τις πιθανές επιπτώσεις της

επιστροφής στη δραχμή το 2010, όταν το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών αντιμετώπιζε ένα γιγαντιαίο έλλειμμα, ως αποτέλεσμα της αποτυχημένης ένταξης της ΟΝΕ. Από αυτήν την άποψη η απειλή της απότομης συρρίκνωσης της εγχώριας ζήτησης ως συνέπεια της ελληνικής χρεοκοπίας και της εξόδου από την ΟΝΕ είναι σημαντικά χαμηλότερη από ότι το 2010. Δεν υπάρχει αμφιβολία ωστόσο ότι εάν υπήρχε μια απότομη πτώση, το εμπόριο και οι οικονομικές σχέσεις με τον υπόλοιπο κόσμο θα διαταράσσονταν σοβαρά και ο αντίκτυπος στο ΑΕΠ θα ήταν σημαντικός. Ακόμη κι έτσι, είναι πιθανό η ισοτιμία των νέων δραχμών να ακολουθήσει μια καμπύλη τύπου J, μειούμενη απότομα κατά την αρχική περίοδο και αυξανόμενη προοδευτικά μέχρι να φτάσει το νέο σημείο ισορροπίας, το οποίο θα είναι πιθανόν 20% κάτω από την διοικητική ισοτιμία αλλαγής 1:1. Η αρχική περίοδος της απότομης μείωσης, η οποία θα μπορούσε να φτάσει το 50%, είναι απίθανο να κρατήσει περισσότερο από λίγες εβδομάδες και η συνολική περίοδος προσαρμογής της ισοτιμίας ίσως διαρκέσει έξι μήνες.

23. Δεν υπάρχει αμφιβολία πάντως, ότι κατά τη διάρκεια του χρόνου που χρειάζεται η ισοτιμία για να αποκτήσει τη νέα ισορροπία οι εμπορικές και οικονομικές συναλλαγές με τον υπόλοιπο κόσμο θα διαταραχθούν με σημαντικό αρνητικό στο ΑΕΠ. Αυτό είναι το πιο δύσκολο κομμάτι της εξόδου και απαιτεί την προετοιμασία του κόσμου και πλήρη δημόσια ενημέρωση. Η βραχυπρόθεσμη ικανότητα υπεράσπισης της συναλλαγματικής ισοτιμίας θα είναι φυσικά πολύ σημαντική. Οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων θα αποτελέσουν ένα σημαντικό εμπόδιο στην κερδοσκοπία. Παρόλα αυτά, κρίνεται ως ιδιαίτερα επιθυμητή η παράλληλη θέσπιση ενός ταμείου σταθεροποίησης, ενδεχομένως με την υποστήριξη βασικών Κεντρικών Τραπεζών. Είναι υψίστης σημασίας ζήτημα για την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ, να καταβάλει κάθε προσπάθεια προκειμένου ακόμα και την τελευταία στιγμή να εξασφαλίσει την εν λόγω υποστήριξη. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι οι έλεγχοι στην κίνηση των κεφαλαίων είναι πιθανό να αποδειχθούν σημαντικοί μεσοπρόθεσμα, εάν το εμπορικό ισοζύγιο μεταστραφεί υπέρ της Ελλάδας μετά την υποτίμηση κι έτσι αρχίσουν να αυξάνονται οι εισροές κεφαλαίων ενισχύοντας την δραχμή, και εξαλείφοντας με τον τρόπο αυτόν τη θετική επίδραση της υποτίμησης.

24. Μετά την έξοδο η Ελλάδα θα ανακτήσει τη

νομισματική και δημοσιονομική της κυριαρχία. Η λιτότητα θα πρέπει να αρθεί, αλλά η χώρα θα πρέπει επίσης να δεσμευτεί για την επιδίωξη μιας πειθαρχημένης δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής, ιδίως υπό το πρίσμα του μικρού μεγέθους της ελληνικής οικονομίας και την παραμονή της στην ΕΕ. Κάποια καθοδήγηση όσον αφορά τη διαχείριση της κυμαινόμενης συναλλαγματικής ισοτιμίας θα μπορούσε να ληφθεί από άλλες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Σουηδίας, η οποία διαχειρίζεται ένα νόμισμα με κυμαινόμενη συναλλαγματική ισοτιμία εντός της ΕΕ. Είναι φυσικά σημαντικό να αυξηθούν οι κατώτατοι μισθοί, αλλά πρέπει επίσης το οργανωμένο εργατικό κίνημα να στηρίζει την προσπάθεια μετάβασης της χώρας σε υγιέστερη βάση. Είναι επίσης σημαντικό, να υιοθετηθούν μέτρα για την προστασία των εισοδημάτων των εργαζομένων με την κατάργηση των υψηλών φόρων στα βασικά αγαθά (πχ τρόφιμα, ρεύμα, πετρέλαιο), αυξάνοντας τις παροχές για κοινωνική προστασία των πιο αδύναμων στρωμάτων της μισθωτής εργασίας και των μεσαίων στρωμάτων, καθώς και ρυθμίζοντας τις τιμές, συμπεριλαμβανομένων των ενοικίων. Μόλις η χώρα αρχίσει να ανακάμπτει, τα εισοδήματα αναμένεται να εισέλθουν σε ανοδική πορεία ειδικά εάν το εναλλακτικό πρόγραμμα αρχίσει να υλοποιείται.

25. Τη στιγμή αυτή η Ελλάδα είναι κοντά στην επίτευξη ενός πρωτογενούς δημοσιονομικού πλεονάσματος μετά από χρόνια ύφεσης και σημαντικές περικοπές στις δημόσιες δαπάνες, όπως εξηγήθηκε στο τμήμα 7ii. Μετά την έξοδο από την ΟΝΕ η χώρα δεν θα πρέπει να καταβάλλει τις καταστροφικές πληρωμές του χρέους προς την ΕΚΤ και το ΔΝΤ, αλλά είναι πιθανό το πρωτογενές πλεόνασμα να εξαλειφθεί βραχυπρόθεσμα λόγω της μείωσης των φορολογικών εσόδων. Μεσοπρόθεσμα όμως η Ελλάδα χρειάζεται μια ισχυρή πολιτική δημοσίων επενδύσεων για τη βελτίωση των υποδομών της και για να δώσει ώθηση στις ιδιωτικές επενδύσεις και στην παραγωγή. Για την αντιμετώπιση των αναγκών χρηματοδότησης η κυβέρνηση ενδεχομένως να χρειαστεί να προσφύγει στη χρηματοδότηση από την Κεντρική Τράπεζα. Όπως έχει δείξει η πρόσφατη εμπειρία σε ΗΠΑ, Ιαπωνία και Ηνωμένο Βασίλειο δεν είναι εγγενώς προβληματική η έκδοση χρήματος για τη στήριξη της δημοσιονομικής δαπάνης, εάν γίνει προσεκτικά και για μικρά χρονικά διαστήματα. Δεν υπάρχει

λόγος να αναμένουμε ότι αυτό θα οδηγήσει σε ταχείς ρυθμούς πληθωρισμού, ιδιαίτερα εν όψει της βαριάς υφειακής κατάστασης της ελληνικής οικονομίας που από το 2008 έχει δει την παραγωγή της να συρρικνώνεται κατά 25%.

26. Το τεράστιο ποσό των 77 δις ευρώ των απλήρωτων υποχρεώσεων των πολιτών προς το κράτος (φόροι, πρόστιμα κ.λπ.) πρέπει να εκκαθαριστεί με κοινωνικά κριτήρια. Ο μεγάλος όγκος των μεμονωμένων περιπτώσεων των απλήρωτων υποχρεώσεων περιλαμβάνει τα ποσά κάτω των 5.000 ευρώ που έχουν συσσωρευτεί κατά τη διάρκεια της κρίσης. Ομοίως όμως, ο μεγάλος όγκος του χρέους σε χρηματικούς όρους (ίσως και 60 δις ευρώ) οφείλεται από μερικές χιλιάδες μεγαλοφειλέτες κυρίως επιχειρήσεις και δευτερευόντως φυσικά πρόσωπα. Στην πράξη, πολύ λίγα από τα 77 δις είναι πράγματι εφικτό να συλλεχθούν – ενδεχομένως λιγότερα από 10 δις ευρώ. Η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ έχει ήδη σημειώσει πρόοδο στο θέμα αυτό με τη θέσπιση νομοθεσίας που ανακουφίζει τον μεγάλο όγκο των μικρών οφειλετών, ενώ παράλληλα ενθαρρύνει τους μεγάλους οφειλέτες να πληρώσουν. Ωστόσο, είναι επίσης σαφές ότι οι διαδικασίες είσπραξης φόρων του ελληνικού κράτους και η συνακόλουθη διαφθορά πρέπει να αντιμετωπιστούν γρήγορα, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που αναπτύχθηκαν στο 7ii.

27. Τέλος, η τροφοδοσία της αγοράς σε ορισμένα βασικά αγαθά - φάρμακα, τρόφιμα και καύσιμα - θα καταστεί ένα σημαντικό ζήτημα, αλλά για μικρό χρονικό διάστημα. Διοικητικά μέτρα πιθανόν να είναι αναγκαία για την εξασφάλιση της πρόσβασης σε βασικά αγαθά για τη βιομηχανία και τις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Θα είναι μια περίπτωση στάθμισης μεταξύ της ανάγκης και της οικονομικής σπουδαιότητας της πρόσβασης. Δεν θα υπάρξει ανάγκη για δελτίο υπό την έννοια των κουπονιών, ή κάρτες σίτισης για τον πληθυσμό. Θα πρέπει να ληφθούν όλα τα μέτρα για να εξασφαλιστεί η προνομιακή πρόσβαση σε φάρμακα, τρόφιμα και καύσιμα των πλέον ευάλωτων και οικονομικά σημαντικών κοινωνικών ομάδων. Πρέπει να σημειωθεί ότι η πρόσβαση σε καύσιμα, φάρμακα και τρόφιμα έχει ήδη γίνει βαθύτατα προβληματική για τεράστια στρώματα των εργαζομένων, ως αποτέλεσμα της κατάρρευσης των εισοδημάτων. Σημειώνεται τέλος ότι το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι σχε-

δόν ισορροπημένο και ως εκ τούτου η χώρα έχει εύλογη δυνατότητα να πληρώσει για τις εισαγωγές της.

28. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος σχετικά με την αγορά βασικών προϊόντων είναι επίσης σημαντικό να γίνει κατανοητό ότι τη στιγμή αυτή υπάρχουν τεράστιες υπο-χρησιμοποιούμενες παραγωγικές δυνατότητες από την άποψη τόσο της εργατικής δύναμης όσο και των μέσων παραγωγής, η οποία θα μπορούσε γρήγορα να αξιοποιηθούν για την τροφοδοσία της εγχώριας αγοράς. Η Ελλάδα έχει ήδη σημαντική κάλυψη των βασικών προμηθειών τροφίμων από εγχώριες πηγές. Επιπλέον, έχει ικανοποιητική εγχώρια κάλυψη όσο αφορά την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά θα χρειαστεί σίγουρα μια διακρατική συμφωνία για να αυξηθεί η διαθεσιμότητα των καυσίμων για τις μεταφορές. Η Ελλάδα τέλος, έχει καλή εγχώρια κάλυψη όσον αφορά τα φάρμακα και θα ήταν δυνατόν να δοθεί αμέσως προτεραιότητα σε βασικές εισαγωγές όσων φαρμάκων χρειάζονται επείγοντως, συμπεριλαμβανομένων και φθηνών γενόσημων φαρμάκων που είναι διαθέσιμα από πολλούς προμηθευτές σε όλο τον κόσμο.

29. Ο κοινωνικός μετασχηματισμός που θα ακολουθήσει την έξοδο θα δημιουργήσει στη χώρα νικητές και χαμένους. Σημειώνουμε ότι οι πολιτικές λιτότητας που ακολουθήθηκαν από το 2010 έχουν φορτώσει τεράστια κόστη στις πλάτες της μισθωτής εργασίας και των μεσαίων στρωμάτων, αφήνοντας την μεσοαστική και αστική τάξη πρακτικά ανέγγιχτες. Η έξοδος θα μπορούσε να δώσει τη δυνατότητα να αντιμετωπιστεί η κρίση μετακυλώντας το κόστος της στους πλούσιους, στηρίζοντας ταυτόχρονα τον εργαζόμενο λαό και τα μεσαία στρώματα. Σίγουρα, η έξοδος θα μείωνε την αγοραστική δύναμη των τραπεζικών καταθέσεων που σχετίζονται με τις εισαγωγές, αλλά επίσης θα μείωνε και την αξία των τραπεζικών δανείων οφελώντας για τα μεσαία στρώματα. Η ανάκαμψη της παραγωγής θα πρασάτευε τους μισθωτούς λόγω της μείωσης της ανεργίας και προοδευτικά θα οδηγούσε σε αύξηση των εισοδημάτων. Η ανάκτηση της εγχώριας αγοράς θα ήταν προς όφελος των Μικρομεσαίων επιχειρήσεων που είναι η ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας. Οι μεσοπρόθεσμοι κερδισμένοι της εξόδου – με την προϋπόθεση ότι το εναλλακτικό πρόγραμμα που αναλύθηκε στο κεφάλαιο 7 θα

υλοποιηθεί – θα είναι ξεκάθαρα οι εργαζόμενοι και τα μεσαία στρώματα της χώρας. Με αυτό το δεδομένο, οι χαμένοι της εξόδου θα είναι οι τράπεζες και οι σχετιζόμενοι με μεγάλα επιχειρηματικά συμφέροντα που κυβερνούν τη χώρα επί δεκαετίες, οι οποίοι είναι και οι φανατικότεροι υποστηρικτές της παραμονής στην ΟΝΕ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Η νομική διάσταση της εξόδου της Ελλάδας από την ΟΝΕ

Το «ευρώ» αποτελεί εισαγωγή ομοσπονδιακού στοιχείου στη δομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συνεπώς η πορεία του ενιαίου νομίσματος συνδέεται αρρήκτως με τις Αρχές και Αξίες (1) της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αφορά όχι μόνο στην ελεύθερη αγορά με ανόθευτο ανταγωνισμό, αλλά αφορά και στις πρόνοιες για την ευημερία των λαών, την πλήρη απασχόληση, την κοινωνική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών-μελών.

Ασφαλώς σε ζητήματα που αφορούν *imperium* επί προσώπων και *dominium* επί πραγμάτων, σε ζητήματα δηλαδή κυριαρχίας (2), τίθεται εκ προοιμίου πέραν του πολιτικού ζητήματος και το νομικό ζήτημα: εάν η εκχώρηση της κυριαρχίας υπηρετεί την επιβαλλόμενη «Ομοσπονδιακή λογική» ή εάν και κατά πόσο η εκχώρηση κυριαρχίας κράτους-μέλους που αφορά ειδικότερα στο νόμισμα, συνεπάγεται αντίστοιχη αύξηση κυριαρχίας άλλου κράτους-μέλους, στο πλαίσιο Νομισματικής Ένωσης.

Ασφαλώς, για την ένταξη στην ΟΝΕ πέραν των σταδίων που είχαν προβλεφθεί, είχαν προβλεφθεί και κριτήρια που αφορούσαν στον πληθωρισμό, στο δημοσιονομικό έλλειμμα και στο κρατικό –δημόσιο χρέος (3). Κατά το μέρος δε που αφορά στην Ελλάδα, παρά που αρχικώς δεν πληρούσε τα σχετικά κριτήρια ένταξης στην ευρωζώνη, εν τούτοις «πέτυχε» στη συνέχεια να υιοθετήσει το ευρώ ως εθνικό νόμισμα, με μεταγενέστερη απόφαση του Συμβουλίου -2000/427/ΕΚ (4).

το ζήτημα της αποχώρησης

Από τη συνολική δόμηση και τις ρυθμίσεις της Νομισματικής Ένωσης προκύπτει ευκρινώς η δυνατότητα αποχώρησης τόσο στην περίπτωση της αποτυχίας του συμφώνου σταθερότητας λόγω αδυναμιών στη δημοσιονομική πειθαρχία, όσο και στην περίπτωση γενικότερων οικονομικών επιβαρύνσεων, που ενδεχομένως θα οδηγούσαν το κράτος-μέλος σε αδυναμία τήρησης των ανειλημμένων υποχρεώσεών του –και το χειρότερο σε περίπτωση που η κοινωνία του

κράτους-μέλους οδηγείται ή αντιμετωπίζει ανθρωπιστική κρίση. Υπ' όψιν δε ότι η ανθρωπιστική κρίση αντιβαίνει Αρχές και πρόνοιες της ενωσιακής έννομης τάξης (5).

Ενταύθα τίθεται το ζήτημα του «τεχνικού τρόπου», από νομική άποψη, της εξόδου κράτους-μέλους από την ευρωζώνη.

Τη δυνατότητα αυτή που αφορά ακόμη και στην μονομερή αποχώρηση κράτους-μέλους από την ευρωζώνη, μπορεί το κράτος-μέλος να στηρίξει κατ' αρχήν στις διατάξεις των αρθ. 61 και 62 της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών. Τα άρθρα αυτά προβλέπουν, στο πλαίσιο της δογματικής του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου, τη δυνατότητα λύσης μιας Συνθήκης λόγω ριζικών και απρόβλεπτων καταστάσεων (*clausula rebus sic stantibus*).

Δηλαδή, το κράτος-μέλος που επιθυμεί να αποχωρήσει μονομερώς από την ευρωζώνη μπορεί να επικαλεσθεί επιγενόμενη αδυναμία εκτέλεσης της Συνθήκης, καθώς και θεμελιώδη μεταβολή των περιστάσεων σε σχέση με αυτές που υπήρχαν κατά το χρόνο της συννομολόγησης, και η μεταβολή αυτή δεν προβλέφθηκε και δεν ήταν δυνατόν να προβλεφθεί από τα μέρη. Ως εκ τούτου: το κράτος-μέλος που επιθυμεί να αποχωρήσει μονομερώς από την ευρωζώνη, μπορεί να προβάλει τον ουσιώδη ισχυρισμό της ριζικής μεταβολής της έκτασης των υποχρεώσεων που απομένει να εκπληρωθούν.

Τούτων δοθέντων εκ προοιμίου τίθενται τρία καίρια και κύρια νομικά ερωτήματα:

Α) εάν υφίστανται διατάξεις με βάση τις οποίες υπάρχει δυνατότητα αποβολής κράτους-μέλους από την ευρωζώνη

Β) εάν υφίστανται διατάξεις με βάση τις οποίες μπορεί οικειοθελώς να αποχωρήσει κράτος-μέλος από την ευρωζώνη και

Γ) εάν εθελοντική έξοδος από την ευρωζώνη προϋποθέτει ή συνεπάγεται κατ' ανάγκη και έξοδο του κράτους-μέλους από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι απαντήσεις δίδονται από τις υπερκείμενες αυστηρές διατάξεις της Συνθήκης της Λισαβόνας, η οποία συγκροτείται σε δύο ισοδύναμες Συνθήκες (του αυτού κύρους), που αφορούν το πρωτογενές Ευρωπαϊκό Ενωσιακό Δίκαιο. Συνεπώς αναφο-

ρά γίνεται: α) στους κανόνες της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΕΕ) και β) στους κανόνες της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ).

• Στο πρώτο ερώτημα η απάντηση έχει ως εξής:

Η συνολική άρθρωση των σχετικών διατάξεων ΣΛΕΕ δημιουργεί ανέκδοτο πλέγμα κανόνων δικαίου που κατηγορηματικώς δεν επιτρέπουν την αποβολή κράτους-μέλους από την ευρωζώνη.

Από τη συνολική άρθρωση των σχετικών διατάξεων η αποπομπή κράτους-μέλους χωρίς τη σύμπραξη του δεν προβλέπεται και δεν είναι νομικά δυνατή. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει πρωτίστως από την παρ. 3 αρθ. 140 ΣΛΕΕ (6), αλλά και τον Κανονισμό εισαγωγής του ευρώ (974/98), με τον οποίο θεσπίζεται «αμετακλήτως» η ιστιμία με την οποία το ευρώ αντικαθιστά το νόμισμα του συγκεκριμένου κράτους.

Ο Κανονισμός εισαγωγής του ευρώ (974/98) μόνο με μια *actus contrarius* θα μπορούσε να αντικατασταθεί. Από το πρωτογενές όμως Ευρωπαϊκό Ευρωπαϊκό Δίκαιο εξουσιοδότηση προκειμένου να θεσπισθεί μια τέτοια *actus contrarius*, δεν υφίσταται.

Ενδεχομένως μπορεί να «υποστηριχθεί» ότι αποπομπή κράτους-μέλους από την ευρωζώνη, μπορεί να λάβει χώρα με προσφυγή στο άρθρο 352 ΣΛΕΕ. Η διάταξη αυτή προβλέπει την αναγκαία εξυπηρέτηση στόχου της Ευρωπαϊκής Ένωσης που ωστόσο για την επίτευξή του δεν έχει θεσπισθεί δράση του Ευρωπαϊκού Οργάνου. Όμως η διάταξη αυτή προβλέπει ομοφωνία. Περαιτέρω μια τέτοια διαδικασία που αφορά στην αποπομπή κράτους-μέλους από την ευρωζώνη, προσκρούει και στη διάταξη του άρθρου 5 ΣΕΕ που αφορά την οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων, με βάση της Αρχή της δοτής αρμοδιότητας.

Ως εκ τούτου η ενωσιακή έννομη τάξη δεν παρέχει νομικό έρεισμα αποβολής κράτους-μέλους από την ευρωζώνη.

Αλλά και στο πλαίσιο του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου τα Ευρωπαϊκά Όργανα δεν μπορούν να επικαλεσθούν τη Σύμβαση της Βιέννης, την οποία αντιθέτως μπορεί να επικαλείται μόνο το κράτος-μέλος που επιθυμεί την αποχώρησή του από

την ευρωζώνη. Τα Ευρωπαϊκά δε Όργανα δεν μπορούν να προσφύγουν στις διατάξεις των άρθρων 61 και 62 της Σύμβασης της Βιέννης, καθόσον δεσμεύονται από τις ειδικότερες διατάξεις του πρωτογενούς Ευρωπαϊκού Ευρωπαϊκού Δικαίου, και συγκεκριμένα από τις διατάξεις των άρθρων 7 ΣΕΕ και 126, 258 και 259 ΣΛΕΕ οι οποίες ακυρώνουν το δικαίωμα των Ευρωπαϊκών Οργάνων να επικαλεσθούν τις προαναφερόμενες διατάξεις της Σύμβασης της Βιέννης.

Ως εκ τούτου αποχώρηση από την ευρωζώνη με πρωτοβουλία των Ευρωπαϊκών Οργάνων κατηγορηματικώς αποκλείεται.

Αντιθέτως μια συναινετική απόφαση με βάση το άρθρο 50 ΣΕΕ και το άρθρο 352 ΣΛΕΕ σε συνδυασμό με τα άρθρα 61 και 62 της Σύμβασης της Βιέννης και σε αναφορά με τις επιφυλάξεις της παρ. 2 του άρθρου 4 ΣΕΕ, αποτελούν επαρκή νομική βάση για την αποχώρηση κράτους-μέλους από την ευρωζώνη.

• Στο δεύτερο ερώτημα –το οποίο συναρτάται και με το τρίτο, η απάντηση έχει ως εξής:

1) Η ΣΕΕ (7) για πρώτη φορά θεσπίζει τη δυνατότητα (συνολικής) αποχώρησης κράτους-μέλους από την Ευρωπαϊκή Ένωση, σύμφωνα με τους εσωτερικούς συνταγματικούς κανόνες (8). Η δυνατότητα δε αυτή αφορά κράτος-μέλος που μετέχει στην ευρωζώνη και κράτος-μέλος που δεν μετέχει στην ευρωζώνη.

2) Τούτου δοθέντος, προκειμένου για αποχώρηση κράτους-μέλους από την ευρωζώνη, γίνεται προσφυγή με αναλογική εφαρμογή στην ισχύουσα διάταξη του άρθρου 50 ΣΕΕ. Στη διάταξη αυτή θεσπίζεται το μείζον. Θεσπίζεται δηλαδή η συνολική αποχώρηση κράτους-μέλους από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο μείζον δε, προδήλως συμπεριλαμβάνεται και το έλασσον που αφορά στην αποχώρηση από την ευρωζώνη (μερική αποχώρηση). Η αναλογία δε αυτή προνοείται από τα κρατούντα στη νομική επιστήμη με βάση την Αρχή ότι: εφόσον δεν υπάρχει ρητή αντίθετη διάταξη, στο μείζον συμπεριλαμβάνεται ασφαλώς και το έλασσον. Ως εκ τούτου είναι αναφαίρετο δικαίωμα η άσκηση του ελάσσονος δικαιώματος που αφορά στη μονομερή αποχώρηση κράτους-μέλους από την ευρωζώνη, χωρίς τούτο να συνεπάγεται την διάσπασή του κράτους-μέλους

από τη νομική προσωπικότητα (9) της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ρητή επισήμειωση –adrem

1) Όπως η προσχώρηση κράτους-μέλους στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη την ένταξή του στο ευρωσύστημα, έτσι και αντιστρόφως (acontrario) η αποχώρηση κράτους-μέλους από το ευρωσύστημα δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη και την αποχώρησή του από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Υπ' όψιν δε ότι το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο (10) στη γνωστή απόφασή του για τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, έλαβε ξεκάθαρη θέση για τη δυνατότητα αποχώρησης της Γερμανίας από τη Νομισματική Ένωση σε περίπτωση που διαπιστωθεί ότι αποτυγχάνουν οι στόχοι της ONE.

2) Σε κάθε περίπτωση αποχώρηση από το ευρωσύστημα, δεν συνεπάγεται αποχώρηση από το *esofin* στο οποίο μετέχουν όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο σε περίπτωση αποχώρησης από το ευρωσύστημα ακυρώνεται η συμμετοχή του κράτους-μέλους στο *eurogroup* (11), όπου συμμετέχουν (μόνο) τα κράτη-μέλη της ευρωζώνης

3) Επίσης κατά το μέρος που αφορά στην Κεντρική Τράπεζα του κράτους-μέλους που αποχωρεί από το ευρωσύστημα, είναι σαφές ότι: η Κεντρική Τράπεζα του αποχωρούντος κράτους-μέλους εξακολουθεί να εντάσσεται και να λειτουργεί στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών –ΕΣΚΤ (12), όπου συμμετέχουν όλες οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είτε έχουν υιοθετήσει ως εθνικό νόμισμα το ευρώ είτε όχι. Υπ' όψιν δε ότι: η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες συγκροτούν το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ). Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες των κρατών-μελών με νόμισμα το ευρώ, συγκροτούν το ευρωσύστημα και ασκούν τη νομισματική πολιτική της Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έχει νομική προσωπικότητα.

Τέλος ούτε το *eurogroup*, ούτε το *esofin*, ούτε το ΕΣΚΤ αποτελούν Θεσμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης σύμφωνα με το άρθρο 13 ΣΕΕ. Αντιθέτως (για πρώτη φορά με τη Συνθήκη της Λισαβόνας) η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αποτελεί Θεσμό της

Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εν κατακλείδι τα βασικά καθήκοντα του ΕΣΚΤ προσδιορίζονται στην παρ. 2 του άρθρου 127 ΣΛΕΕ.

Πέραν των προεκτεθέντων, η όλη δογματική της εξόδου από το ευρωσύστημα διέπεται από την Αρχή της Αναλογικότητας (13) όπου και ισχύουν οι αυστηρές αξιώσεις της ενωσιακής έννομης τάξης, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 5 παρ. 4 ΣΕΕ και του Πρωτοκόλλου 2.

Το περιεχόμενο δε και η μορφή της δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην περίπτωση αποχώρησης της Ελλάδας από την ευρωζώνη δεν μπορεί να υπερβαίνει τα απαιτούμενα για την επίτευξη του στόχου αυτού μέτρα, ούτε να παραβιάζει εκ πλαγίου, αυστηρές διατάξεις της ενωσιακής έννομης τάξης καθόσον σκοπός της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι να προάγει την ειρήνη, τις αξίες της και την ευημερία των λαών της σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 3 ΣΕΕ.

Στην παρούσα ανάλυση δεν πρέπει να παραλειφθεί ότι ιστορικά υφίσταται συναινετική αποχώρηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αφορά στην περίπτωση της Γροιλανδίας (14).

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ Α

1. Βλ. άρθρα 2, 3 και 6 ΣΕΕ.
2. Άλλωστε: «την δύναμιν του το κράτος να εισάγη νόμισμα δεν αντλεί ει μη εξ αυτού απορρέει αυτή εκ της εξουσίας (*imperium*) ήτις αποτελεί στοιχείον της εννοίας του κράτους (*sic*)» Βλ. Η.Κρίσπηρς, Η χρηματική οφειλή, 1964, σελ. 4.
3. Βλ. άρθρο 126 ΣΛΕΕ σε συνδυασμό με το Πρωτόκολλο υπ' αριθμ. 12, αλλά επίσης πρβλ. και άρθρα 3 παρ. 1 εδ.γ, 119 παρ. 2, 128, 137, 140, 219, 282 παρ. 3 και 320 ΣΛΕΕ.
4. Ε.Ε. 2000, L 167/1
5. Βλ. όλως ενδεικτικώς άρθρα 2, 3 παρ. 1,2 και 3 και άρθρο 6 ΣΕΕ καθώς και άρθρα 151 έως 161 ΣΛΕΕ.
6. Επίσης βλ. ενδεικτικώς και τα άρθρα 120, 126 και 137 ΣΛΕΕ.
7. Βλ. άρθρο 50 ΣΕΕ.
8. Πρβλ. άρθρο 4 παρ. 2
9. Βλ. άρθρο 47 ΣΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 335 ΣΛΕΕ.
10. Βλ. ΒVerCE89, 155. Επίσης βλ. Δ.Παπαγιάννης, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, 2011, σελ. 602.
11. Βλ. άρθρ. 137 ΣΛΕΕ και Πρωτόκολλο 14.

12. Βλ. άρθρα 127, 129, 282 παρ. 1, 284 ΣΛΕΕ.

13. Βλ. G.De Burca, "The Principle of Proportionality and Its Application in EC Law," 13 Y.B. Eur. L. 105, 1993, N.Emiliou, The Principle of Proportionality in European Law: A Comparative Study, London: Kluwer Law International, 1996, T.Franck, "On Proportionality of Countermeasures in International Law," 102 Am. J.Int'l L. 715, 2008, V. Jackson, "Being Proportional about Proportionality," 21 Const. Comment, 803, 2004, M. Kumm, "Democracy Is Not Enough: Rights, Proportionality and the Point of Judicial Review", New York University Public Law and Legal Theory, Working Papers, Paper 118, 2009)

14. Η αποχώρηση της Γροιλανδίας έλαβε χώρα πριν από την ισχύ της Συνθήκης του Μάαστριχτ και πριν τη θέσπιση του κανόνα της Συνθήκης της Λισσαβόνας όπου (όπως έχει προεκτεθεί) για πρώτη φορά ιδρύονται πρόνοιες οικειοθελούς αποχώρησης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Το σύστημα κεφαλαιακών και τραπεζικών ελέγχων που εφαρμόστηκε στην Κύπρο τον Μάρτιο του 2013

α) Απαγορεύεται η εξαργύρωση επιταγών.

β) Επιτρέπονται τα ακόλουθα:

I. Οι πληρωμές ή μεταφορές καταθέσεων/ποσών χωρίς μετρητά, σε λογαριασμούς άλλων πιστωτικών ιδρυμάτων εντός της Κυπριακής Δημοκρατίας, μέχρι το ποσό των €50.000 το μήνα, για φυσικά πρόσωπα και σε κάθε πιστωτικό ίδρυμα, ανεξαρτήτως του σκοπού.

II. Οι πληρωμές ή μεταφορές καταθέσεων/ποσών χωρίς μετρητά, σε λογαριασμούς άλλων πιστωτικών ιδρυμάτων εντός της Κυπριακής Δημοκρατίας, μέχρι το ποσό των €200.000 το μήνα, για νομικά πρόσωπα και σε κάθε πιστωτικό ίδρυμα, ανεξαρτήτως του σκοπού.

III. Οι πληρωμές ή μεταφορές καταθέσεων/ποσών χωρίς μετρητά, σε λογαριασμούς που τηρούνται σε άλλα πιστωτικά ιδρύματα εντός της Κυπριακής Δημοκρατίας, για την αγορά αγαθών ή/και υπηρεσιών, ανεξαρτήτως του ποσού.

Υπό τον όρο ότι απαγορεύονται οι πληρωμές χωρίς μετρητά, από ένα πιστωτικό ίδρυμα σε άλλο, στον λογαριασμό ενός ατόμου:

Υπό τον όρο επίσης ότι τα πιστωτικά ιδρύματα δικαιούνται να ζητήσουν υποστηρικτικά έγγραφα, εάν θεωρηθεί απαραίτητο.

γ) Απαγορεύονται οι πληρωμές ή μεταφορές καταθέσεων/ποσών σε λογαριασμούς που τηρούνται στο εξωτερικό, με τις εξής εξαιρέσεις:

I. Συναλλαγές που εμπίπτουν στις συνήθεις επιχειρηματικές δραστηριότητες του πελάτη, ύστερα από την παρουσίαση υποστηρικτικών εγγράφων, ως εξής:

i. Οι πληρωμές ή μεταφορές καταθέσεων/ποσών έως το ύψος των €1.000.000 ανά συναλλαγή, δεν απαιτούν έγκριση του Συμβουλίου, υπό τον όρο ότι τα πιστωτικά ιδρύματα θα εξασφαλίζουν ότι τα υποστηρικτικά έγγραφα δικαιολογούν σε κάθε περίπτωση την εκτέλεση των πληρωμών ή/και την μεταφορά καταθέσεων/ποσών.

ii. Οι πληρωμές ή μεταφορές καταθέσεων/ποσών άνω των €1.000.000 ανά συναλλαγή, απαιτούν την έγκριση του Συμβουλίου. Το εμπλεκόμενο πιστωτικό ίδρυμα θα υποβάλλει στο Συμβούλιο αίτημα για κάθε τέτοια πληρωμή ή μεταφορά καταθέσεων/ποσών και τα απαραίτητα υποστηρικτικά έγγραφα, καθώς και το όνομα του εμπλεκόμενου συναλλαγματικού ιδρύματος. Το Συμβούλιο θα αποφανθεί, λαμβάνοντας υπόψη τα υποστηρικτικά έγγραφα καθώς και τα αποθέματα ρευστότητας ασφαλείας του πιστωτικού ιδρύματος. Η απόφαση του Συμβουλίου θα ανακοινώνεται σε κάθε περίπτωση στο πιστωτικό ίδρυμα και σε κάθε εμπλεκόμενο ίδρυμα συναλλαγών.

Υπό τον όρο πως το Συμβούλιο δύναται να ζητήσει πληροφορίες για πληρωμές ή μεταφορές που υπάγονται στην κατηγορία ii.

II. Η πληρωμή μισθών προσωπικού με την παρουσίαση υποστηρικτικών εγγράφων.

III. (Η πληρωμή/μεταφορά) εξόδων διαβίωσης έως και €5.000 το τρίμηνο, καθώς και διδάκτρων, για πρόσωπα που σπουδάζουν στο εξωτερικό και είναι συγγενείς πρώτου βαθμού μόνιμου κάτοικου της Κύπριου, βάση υποστηρικτικών εγγράφων:

Υπό τον όρο ότι η πληρωμή ή/και μεταφορά πο-

σών για έξοδα διαβίωσης θα επιτρέπεται μόνο με την υποβολή στο εμπλεκόμενο πιστωτικό ίδρυμα, των δικαιολογητικών που αποδεικνύουν ότι ο αποδέκτης των πληρωμών/μεταφορών φοιτά στο εξωτερικό και είναι συγγενής πρώτου βαθμού μόνιμου κάτοικου της Κύπρου.

Υπό τον όρο επίσης ότι δίδακτρα θα πληρώνονται μόνο στο εκπαιδευτικό ίδρυμα, μετά την κατάθεση των σχετικών δικαιολογητικών.

Υπό τον όρο επίσης ότι το πιστωτικό ίδρυμα καταγράφει και επιτηρεί κάθε πληρωμή. Υπό τον όρο επίσης, πως το Συμβούλιο μπορεί να ζητήσει την υποβολή προς το ίδιο, της προαναφερόμενης καταγραφής ή/και πληροφορίες για κάθε πληρωμή ή/και μεταφορά που εμπίπτει στην περίπτωση (III).

IV. Μεταβιβάσεις καταθέσεων/ποσών προς το εξωτερικό ύψους έως €5.000 ανά άτομο και πιστωτικό ή συναλλαγματικό ίδρυμα, ανεξαρτήτως του σκοπού.

δ) Ποσά που μεταφέρονται από προθεσμιακούς λογαριασμούς σε λογαριασμούς όψεως, υποβάλλονται στους περιορισμούς που ισχύουν για τους λογαριασμούς όψεως.

ε) Απαγορεύεται η εξαγωγή μετρητών άνω των €3.000 ή ξένου συναλλάγματος με την αντίστοιχη αξία, ανά φυσικό πρόσωπο ανά ταξίδι στο εξωτερικό.

Ο Διευθυντής Δασμών και Τελωνείων θα είναι υπεύθυνος για την εφαρμογή αυτού του μέτρου.

ζ) Κάθε χρηματική συναλλαγή, πληρωμή ή μεταφορά η οποία δεν έχει ολοκληρωθεί μέχρι την έναρξη της ισχύος του νόμου 'Περί Επιβολής Προσωρινών Περιοριστικών Μέτρων στις Συναλλαγές Σε Περιπτώσεις Έκτακτης Ανάγκης' του 2013, ακυρώνεται και πρέπει να αιτηθεί εκ νέου.

η) Τα πιστωτικά ιδρύματα δεν θα διευκολύνουν την παράκαμψη των περιοριστικών μέτρων.

θ) Τα περιοριστικά μέτρα θα ισχύουν για όλους τους λογαριασμούς, τις πληρωμές και τις μεταφορές, ανεξαρτήτως του νομίματος.

ι) Απαγορεύεται η μεταφορά χαρτονομισμάτων

Ευρώ ή ξένου συναλλάγματος, σε περιοχές της Κυπριακής Δημοκρατίας όπου δεν ασκείται αποτελεσματικός έλεγχος από τους φορείς της Κυπριακής Δημοκρατίας [κατεχόμενα], για ποσά που υπερβαίνουν:

I. €300 ημερησίως ή η αντίστοιχη αξία σε ξένο συνάλλαγμα, ανά φυσικό πρόσωπο που είναι μόνιμος κάτοικος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Εξαιρούνται φυσικά πρόσωπα που διαβιούν σε περιοχές της Δημοκρατίας της Κύπρου όπου δεν ασκείται αποτελεσματικός έλεγχος από τους φορείς της Κυπριακής Δημοκρατίας, οπότε η μεταφορά χαρτονομισμάτων άνω των €300 επιτρέπεται, εάν προέρχονται από μισθούς που έχουν καταβληθεί σε περιοχές όπου η Κυπριακή Δημοκρατία ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο, και με την παρουσίαση αναλόγων δικαιολογητικών.

II. €500 ημερησίως ή η αντίστοιχη αξία σε ξένο συνάλλαγμα, ανά φυσικό πρόσωπο που είναι μόνιμος κάτοικος εξωτερικού.

Ο Διευθυντής Δασμών και Τελωνείων θα είναι υπεύθυνος για την εφαρμογή αυτού του μέτρου.
κ) Απαγορεύεται το άνοιγμα νέου τραπεζικού λογαριασμού σε οποιονδήποτε δεν είναι ήδη πελάτης ενός πιστωτικού ιδρύματος κατά την έναρξη της ισχύος του νόμου 'Περί Επιβολής Προσωρινών Περιοριστικών Μέτρων στις Συναλλαγές Σε Περιπτώσεις Έκτακτης Ανάγκης' του 2013, με τις εξής εξαιρέσεις:

I. Ο λογαριασμός θα πιστωθεί αποκλειστικά με ποσά που μεταφέρονται στην Κυπριακή Δημοκρατία από το εξωτερικό, ή

II. Έχει δοθεί σχετική έγκριση από το Συμβούλιο, ή

III. Ο λογαριασμός είναι νέα προθεσμιακή κατάθεση, που πιστώνεται με μετρητά, υπό τον όρο ότι:

i. Το ποσό που κατατίθεται υπερβαίνει τις €5.000 και

ii. Ο νέος προθεσμιακός λογαριασμός δεν μπορεί να κλείσει πριν την ωρίμανση του.

Με την πρώτη ωρίμανση του προθεσμιακού λογαριασμού, το ποσό του προθεσμιακού λογαριασμού δεν θα υπόκειται στα περιοριστικά μέτρα

που περιγράφονται στην υποπαράγραφο (β) του παρόντος διατάγματος.

Υπο τον όρο επίσης ότι, το άνοιγμα λογαριασμού όψεως για τους κατόχους του προθεσμιακού λογαριασμού απαγορεύεται, ή

IV) Ο λογαριασμός αφορά νέο δάνειο που χορηγήθηκε μετά την την έναρξη της ισχύος του νόμου 'Περί Επιβολής Προσωρινών Περιοριστικών Μέτρων στις Συναλλαγές Σε Περιπτώσεις Έκτακτης Ανάγκης' του 2013.

Υπό τον όρο ότι το άνοιγμα του λογαριασμού όψεως που συσχετίζεται με το νέο δάνειο επιτρέπεται και ότι τα ποσά στον λογαριασμό όψεως μπορούν να χρησιμοποιηθούν μονό για την κάλυψη των πληρωμών του δανείου και τις συνήθειες δραστηριότητες του πελάτη, και όχι για καταθέσεις.

Υπό τον όρο επίσης, ότι το πιστωτικό υπόλοιπο του λογαριασμού όψεως, δεν υπερβαίνει ποτέ το χρεωστικό υπόλοιπο του δανείου.

Υπό τον όρο επίσης, ότι τα ποσά του δανείου πρέπει να διατεθούν σε λογαριασμό όψεως, στο ίδιο πιστωτικό ίδρυμα, εντός της Κυπριακής Δημοκρατίας, και θα υπόκεινται στα ίδια περιοριστικά μέτρα. Τα ποσά στον λογαριασμό όψεως μπορούν να κατατεθούν ως μετρητά ή να μεταφερθούν από το εξωτερικό ή από άλλους λογαριασμούς εντός της Κυπριακής Δημοκρατίας, και υπόκεινται στα περιοριστικά μέτρα.

λ) Απαγορεύεται να προστεθούν νέοι δικαιούχοι σε λογαριασμούς όψεως, χωρίς την προηγούμενη έγκριση του Συμβουλίου.

Εξαιρέσεις:

A. Κάθε ποσό που μεταφέρεται από το Εξωτερικό στην Κυπριακή Δημοκρατία.

B. Η ανάληψη χρημάτων με την χρήση πιστωτικής/χρεωστικής, ή προπληρωμένης κάρτας, που έχει εκδοθεί από ξένα ίδρυμα και με βάση λογαριασμούς στο εξωτερικό.

Γ. Η εξαργύρωση επιταγών που έχουν εκδοθεί με βάση λογαριασμούς σε ξένα ιδρύματα στο εξωτερικό.

Δ. Η ανάληψη μετρητών από λογαριασμούς πι-

στωτικών ιδρυμάτων στην Κεντρική Τράπεζα.

E. Πληρωμές ή λήψη πόρων της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Z. Πληρωμές ή λήψη πόρων της Κεντρικής Τράπεζας.

H. Οι ξένες διπλωματικές αποστολές και οι αποστολές των Ηνωμένων Εθνών στην Κυπριακή Δημοκρατία, βάσει των εξαιρέσεων που προσδιορίζονται στην Συνθήκη της Βιέννης για τις διπλωματικές σχέσεις, καθώς και της συμφωνίας μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και άλλες διεθνείς συμφωνίες που υπερβαίνουν τις Εθνικές Νομοθεσίες.

Θ. Πληρωμές μέσω πιστωτικών/χρεωστικών ή προπληρωμένων καρτών.

I. Συναλλαγές ή πληρωμές που έχουν εγκριθεί από το Συμβούλιο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

Ο κίνδυνος πληθωρισμού μετά την εισαγωγή του νέου νομίσματος

Μία υποτίμηση της ονομαστικής αξίας της Νέας Δραχμής θα δημιουργήσει πληθωρισμό αντί για τόνωση της παραγωγής; Η σημαντική έννοια στο ζήτημα αυτό είναι η έννοια του ποσοστού της αλλαγής της ισοτιμίας που θα περάσει στις τιμές (exchange-ratepassthrough), η οποία αποδίδει τις επιπτώσεις μιας υποτίμησης στον πληθωρισμό. Το ποσοστό αυτό συμπεριλαμβάνει:

1) Μετάδοση από την αυξημένη τιμή του ξένου συναλλάγματος, στις τιμές των εισαγωγών.

2) Μετάδοση από τις τιμές των εισαγόμενων πρώτων υλών και αγαθών, στις τιμές καταναλωτών.

3) Μετάδοση από τις τιμές των εισαγωγών στις τιμές παραγωγής, και ως εκ τούτου στις τιμές των καταναλωτικών αγαθών και των προϊόντων προς εξαγωγή.

Πρέπει να σημειωθεί ότι στην πράξη:

1) Οι τιμές των εισαγωγών είναι μόνο ένα από τα επιμέρους στοιχεία του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή, όπως και το ότι οι πρώτες ύλες είναι μόνο μία από τις πολλές κατηγορίες εισροών παραγωγής, κ.ο.κ.

2) Οι βραχυπρόθεσμες ελαστικότητες της ζήτησης είναι πάντα χαμηλότερες των μακροπρόθεσμων. Επιπλέον, η προσαρμογή μπορεί να διαρκέσει για χρόνια, λόγω της αδράνειας στην προσαρμογή των τιμών.

Ιστορικά, και ιδιαιτέρως σε περιπτώσεις μεγάλων υποτιμήσεων, το ποσοστό είναι κάτω από τη μονάδα (100%) και η αναπροσαρμογή των τιμών δεν ακυρώνει τα αποτελέσματα της υποτίμησης μέσω της δημιουργίας πληθωρισμού. Οι ονομαστικές υποτιμήσεις οδηγούν σε πραγματικές υποτιμήσεις και ως αποτέλεσμα έχουν θετικό αντίκτυπο στο εμπόριο και την παραγωγή. Αυτό ισχύει βέβαια μόνο όταν ισχύουν οι συνθήκες Marshall-Lerner για την ελαστικότητα της ζήτησης. Έχουν υπάρξει και εξαιρέσεις ιστορικά, όπως στην περίπτωση του Μεξικού, όπου τα πραγματικά αποτελέσματα (της υποτίμησης) ήταν παροδικά, και σε χώρες της Λατινικής Αμερικής, όπου το ποσοστό σημείωνε τιμές μεγαλύτερες της μονάδας, και τα οφέλη της ονομαστικής υποτίμησης διαβρωθήκαν ραγδαία από τον πληθωρισμό. Ιστορικά όμως, είναι σαφές πως οι υποτιμήσεις επί το πλείστον είναι αποτελεσματικές.

Στην περίπτωση της Ελληνικής οικονομίας, οι εμπειρικές μελέτες δείχνουν ότι μια ονομαστική υποτίμηση πιθανότερα θα οδηγήσει σε μια πραγματική υποτίμηση, και ως αποτέλεσμα θα έχει θετικό αντίκτυπο στην παραγωγή, αντί της δημιουργίας πληθωρισμού. Τα παρακάτω στοιχεία για την Ελληνική οικονομία στηρίζουν αυτή την θέση:

1) Στις περισσότερες μελέτες οι συνθήκες Marshall-Lerner πληρούνται.

2) Το μακροπρόθεσμο ποσοστό της αλλαγής της ισοτιμίας που περνάει στις τιμές των εισαγομένων μετά μία ονομαστική υποτίμηση εμφανίζεται αρκετά υψηλό σε συνολικές μελέτες.

3) Ο κεϋνσιανός πολλαπλασιαστής εμφανίζεται αρκετά υψηλός, στην τάξη του 1,5.

Είναι αλήθεια πως συνολικά, το μακροπρόθεσμο ποσοστό της αλλαγής της ονομαστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας προς τις τιμές των εισαγομένων στην ελληνική οικονομία, πλησιάζει την μονάδα. Αυτό όμως δεν σημαίνει πως μια ονομαστική υποτίμηση θα μετατραπεί ισοδύναμα σε πληθωρισμό (ακυρώνοντας έτσι τα πλεονεκτήματα μιας ονομαστικής υποτίμησης). Αντιθέτως, η βραχυπρόθεσμες συνέπειες αναμένεται να είναι θετικές για την παραγωγή και ως εκ τούτου και για την απασχόληση.

Ο λόγος για τον οποίον αυτό ισχύει έγκειται στο ότι υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση στην αδράνεια των τιμών, που δημιουργεί μια καθυστέρηση φάσεως μεταξύ της συναλλαγματικής υποτίμησης και του πληθωρισμού. Αυτή η αδράνεια προσδιορίζεται από τις δομές των κλάδων παραγωγής και την ίδια την παραγωγική διαδικασία, καθότι οι σχετικές τιμές θα μεταβληθούν έντονα στη συνέχεια μιας υποτίμησης. Στην ουσία, παραγωγικές μονάδες που χρησιμοποιούν πρώτες ύλες ελληνικής παραγωγής, καθώς και παραγωγικές μονάδες που λειτουργούν υπό έντονο ανταγωνισμό, θα αυξήσουν τις τιμές τους λιγότερο από άλλες. Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι κάποια τμήματα του τομέα υπηρεσιών προσαρμόζονται ραγδαία, κυρίως στο χώρο του τουρισμού, που είναι εξαιρετικά σημαντικός για την Ελλάδα.

Οι καθηγητές Μαριόλης και Κάτσινος, που έχουν διεξάγει την μόνη σημαντική μελέτη για την Ελλάδα που αναλύει (τις επιπτώσεις) της συναλλαγματικής υποτίμησης σε επίπεδο παραγωγικών κλάδων, δείχνουν πως το ποσοστό διαφέρει από βιομηχανία σε βιομηχανία, με τον τομέα της ενέργειας αναμενόμενα να επηρεάζεται πιο βαριά.

Εκτιμούν ότι απαιτούνται πέντε έτη για μία ονομαστική υποτίμηση της τάξης του 50% να οδηγήσει σε αύξηση των τιμών στον τομέα της ενέργειας ύψους 45%. Ακόμα και σε αυτήν την περίπτωση, θα ήταν δυνατόν για την Ελληνική κυβέρνηση να διαχειριστεί την αύξηση των τιμών, μειώνοντας τους φόρους κατανάλωσης, ειδικά εάν η οικονομία ανακάμπτει. Οι Μαριόλης και Κάτσινος συμπεραίνουν γενικά, ότι μια υποτίμηση θα είχε ισχυρό θετικό αντίκτυπο στην Ελληνική παραγωγή. Σύμφωνα με την ανάλυσή τους, οι επιπτώσεις στον πληθωρισμό θα είναι πολύ μετριασμένες. Στην χειρότερη περίπτωση, ο ετήσιος πληθωρισμός θα διαμορφωνόταν

μόλις πάνω από το 9%, και θα μειωνόταν σχεδόν στο 2% εντός μίας πενταετίας.

Παραπομπές

Antonopoulos, R., 2014, "Responding to the unemployment challenge: A job guarantee proposal for Greece", April, Levy Economics Institute, Annandale on Hudson, New York, retrieved from http://www.levyinstitute.org/pubs/rpr_apr_14.pdf

Artavanis, N., Morse, A., and Tsoutsoura, M., 2012, Tax Evasion across Industries: Soft Credit Evidence from Greece, retrieved from, <http://www.chicagobooth.edu/blogs/informingreform/docs/taxevasion.pdf>

Bank of Greece, 2012, "Report on the recapitalisation and restructuring of the Greek banking system", Athens, retrieved from http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Report_on_the_recapitalisation_and_restructuring.pdf

Council Directive (EU) 2011/85/EU of 8 November 2011 on Requirements for Budgetary Frameworks of the Member States [2011] OJ L 304/41.

European Commission, 2014b, "Greece: Recovery signs strengthening", Brussels. Retrieved from http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2014_spring/el_en.pdf

Flassbeck H, Davidson P, Galbraith JK, Koo R and Ghosh J (2013). *Handelt jetzt! Das globale Manifest zur Rettung der Wirtschaft*. Frankfurt am Main, Westend Verlag.

Flassbeck H and C. Lapavitsas, 2013, 'The Systemic Crisis of the Euro: True Causes and Effective Therapies', Rosa Luxemburg Stiftung Studien, http://www.Rosalux.de/fileadmin/rls_uploads/pdfs/Studien/Studien_The_systemic_crisis_web.pdf

Flassbeck H. and C. Lapavitsas, 2015, 'Against the Troika: Crisis and Austerity in the Eurozone', Verso: London and New York.

Hellenic Financial Stability Fund, 2013, Annual Report, retrieved from <http://www.hfsf.gr/files/>

[hfsf_annual_report_2013_en.pdf](#)

IMF, 2013, "Greece. Selected Issues: IMF Country Report No. 13/155, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2013/cr13155.pdf>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, 2013, "The 'quiet desperation' of homeless people in Greece", retrieved from <https://www.ifrc.org/en/news-and-media/news-stories/Europe-central-asia/greece/the-quiet-desperation-of-homeless-people-in-greece-60635/>

Kentikelenis, A., Karanikolos M., Papanicolas I., Basu S., McKee M., and Stuckler D., 2011, "Health effects of a financial crisis: omens of a Greek tragedy". *The Lancet*, 387: 9801, pp. 1457-1458, doi:10.1016/S0140-6736(11)61556-0

Lapavitsas C, 2013, *Profiting without Producing: How Finance Exploits Us All*, Verso: London and New York.

Lapavitsas C., A. Kaltenbrunner, G. Lambrinidis, D. Lindo, J. Meadway, J. Michell, J.P. Paineira, J. Powell, E. Pires, A. Stenfors, N. Teles, and L. Vatikiotis, (2012), *Crisis in the Eurozone*, Verso: London and New York.

Lapavitsas, C., and Munevar, D. 2014, "Greece Needs a Deep Debt Write Off", Occasional Policy Paper #10. Research on Money and Finance. Retrieved from http://www.researchonmoneyandfinance.org/images/occasional_policy_papers/RMF-OPP-10-Lapavitsas-Munevar.pdf

Mariolis, T and Katsinos A (2011). 'Return to Devalued Drachma, Cost-Push Inflation and International Competitiveness', Munich Personal RePEc Archive (M.P.R.A.), MPRA Paper No. 35413, retrieved from http://mpra.ub.uni-muenchen.de/35413/1/MPRA_paper_35413.pdf

Ministry of Finance of Greece, 2014, State Budget Execution Monthly Bulletin, December 2013, Athens, http://www.minfin.gr/content-api/f/binaryChannel/minfin/datastore/c8/c2/4e/c8c24ef3e8c5b5690cb8bc61c944cfced5145b0a/application/pdf/Bulletin_12_2013.pdf

OECD, 2014, "How is Life in Greece", OECD

Better Life Initiative, retrieved from <http://www.oecd.org/statistics/BLI%202014%20Greece%20country%20report.pdf>

Regulation (EU) No 1173/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 November 2011 on the Effective Enforcement of Budgetary Surveillance in the Euro Area [2011] OJ L 306/1

Regulation (EU) No 1174/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 November 2011 on Enforcement Measures to Correct Excessive Macroeconomic Imbalances in the Euro Area [2011] OJ L 306/8

Regulation (EU) No 1175/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 November 2011 on the Strengthening of the Surveillance of Budgetary Positions and the Surveillance and Coordination of Economic Policies [2011] OJ L 306/12

Regulation (EU) No 1176/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 November 2011 on the Prevention and Correction of Macroeconomic Imbalances [2011] OJ L 306/25

Regulation (EU) No 1177/2011 of the European Parliament and of the Council of 8 November 2011 Amending Regulation (EC) No 1467/97 on Speeding Up and Clarifying the Implementation of the Excessive Deficit Procedure [2011] OJ L 306/33

Regulation (EU) No 472/2013 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on the strengthening of economic and budgetary surveillance of Member States in the euro area experiencing or threatened with serious difficulties with respect to their financial stability [2013] OJ L 140/1

Regulation (EU) No 473/2013 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on Common Provisions for Monitoring and Assessing Draft Budgetary Plans Ensuring the Correction of Excessive Deficit of the Member States in the Euro Area [2013] OJ L 140/11

UNICEF, 2014, "Report. The Condition of Children in Greece", in Greek, Greek National Committee, March, Athens, retrieved from <http://www.unicef.gr/uploads/filemanager/PDF/2014/children-in-greece-2014.pdf>

Δημοκρατία